

ISSN 2217-2017
UDK 82

КЊИЖЕВНИ ПРЕГЛЕД

Година VII   Број 10

јул – август – септембар 2016

Алма

ИЗДАВАЧ

Алма

Молерова 62-А, Београд
011/2437-204
www.alma.co.rs
www.alma.rs

УРЕДНИШТВО

Ђорђе Оташевић
(главни уредник)

Миљурко Вукадиновић
Милутин Ђуричковић
Вукосава Живковић

ПРЕЛОМ

Алма

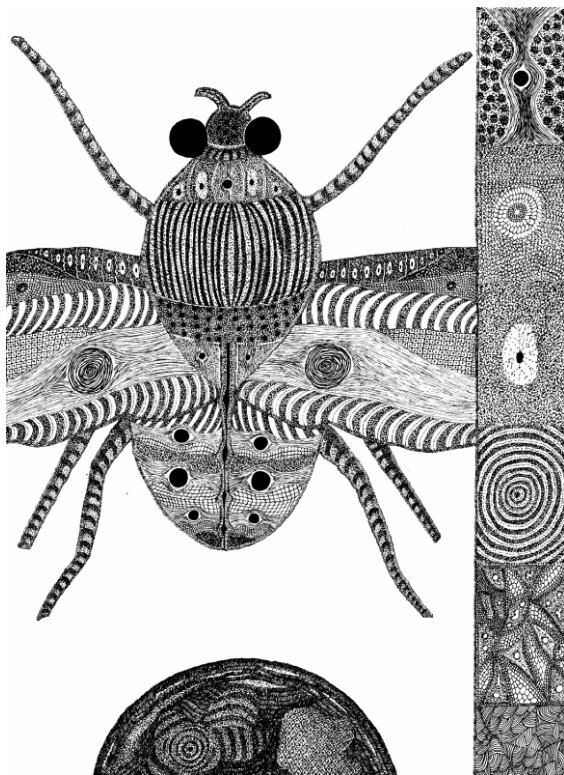
КОРИЦЕ

Дејана Јовановић

ШТАМПА

„Скрипта интернационал“,
Београд

Рукописи се не враћају

Мирољуб Тодоровић: „Звездолоникс напушта планету“ (1968)

Књижевни преглед излази четири пута годишње, у два издања – штампаном и електронском.

Имејл адреса: knjizevnipregled@yahoo.com

Претплата за 2016. годину (за штампано издање): 2.800 динара. Текући рачун: 205-39745-66 код Комерцијалне банке, Београд. Код претплате ставити назнаку „За Књижевни преглед“.

САДРЖАЈ

САГЛЕДАВАЊА

Љубомир Милутиновић: *Боље је у подвигу смрт, него ли са стидом у живот* 6

О КЊИГАМА

Маријана Матовић: БОЖАНСКИ ДОБИТАК (<i>Кад речи сањају, В. Тадић</i>) 21	
Томислав Ђокић: ГЕЈЗИР МОДЕРНОГ ХУМОРА ЗА ДЕЦУ (<i>Какав отац, такви близанци, Милутин Ђуричковић</i>) 24	
Веселин Мишњић: СА ОНУ СТРАНУ УМА (<i>Тамо далеко, Вук Драшковић</i>) ... 31	
Бојан Рајевић: ЈЕДНА ИНТИМНА ИСТОРИЈА (<i>Свемирски дневник, Перица Јокић</i>) 41	
Милијан Деспотовић: ОРАО, ЛАСТА И ЧОВЕК (<i>Призори живота и смрти, Василије Бркић</i>) 41	
Миљурко Вукадиновић: КЛУПКО СПАСА (<i>Клупко спаса, Славко Зорић</i>) 49	
М. Вукадиновић: ЧЕМУ СЛУЖЕ ОЖИЉЦИ (<i>Ожиљак, Слободан Симић</i>)..... 55	
Миљурко Вукадиновић: ЗРЕЛО ПЕВАЊЕ И ЛИРСКИ ПОГЛЕД НА СВЕТ (<i>Откинуто од вечности, Душан Чоловић</i>) 56	
М. Деспотовић: ПЕВАЊЕ СА ВРАЋЕВА (<i>Велика, Раденко Бјелановић</i>)..... 58	
Милован Гочманац: МИСАОНЕ МОРАЛНЕ ИСТИНЕ КАО КУЛТ БОЖАНСКЕ СВЕЉУБАВИ (<i>Еонски графити, Верица Тадић</i>) 61	
Весна Денчић: ЗАКУЦАВАЊЕ ГЛАВОМ (<i>Одјеци у провалији, С. Симић</i>) 65	
Александар Чотрић: ДВЕ КЊИГЕ У ЈЕДНОЈ (<i>Будење на петелот, Миле Ђорђијоски, Миро Георгојевски</i>) 68	

ИЗ НОВИХ КЊИГА

Бојана Герун: <i>Кревет без сунца</i> 72	
Соња Кривокапић: <i>Зелена кожа</i> 74	
Веселин Мишњић: <i>Метаморфозе једног српског вола</i> 76	
Данило Филиповић: <i>Зовем се Ноemi</i> 78	
Веселин Мишњић: <i>Пустинске песме</i> 80	
Мирољуб Тодоровић: <i>Ловац магновења</i> 82	
<i>Магија сигнализма</i> 84	
Веселин Мишњић: <i>Слатко од лудила</i> 86	

ИЗ РУКОПИСА

Радомир Андрић: <i>Тајна</i> 89	
Весна Денчић: <i>Тачка гледишта</i> 90	

Ненад Живковић: <i>Глупе поучне кратке приче</i>	92
Велибор Михаић: <i>Капут и женица с облинама</i>	94
Мирослав Стаменковић: <i>Хидрокортизон</i>	98
Мића М. Тумарић: <i>Сужањ</i>	100
Небојша Ђосић: <i>Астериоди</i>	101
Раденко Бјелановић: <i>Небна ватра</i>	104
Душанка Милутиновић Станисављевић: <i>Прозори душе</i>	106
Зоран Пешић Сигма: <i>Пастернаково уже</i>	108
Љиљана Рим-Живковић: <i>Све о Емар</i>	110
Бајо Џаковић: <i>Љубав преко компјутера</i>	112
Александар Баљак: <i>Конац дело краси</i>	114
Весна Денчић: <i>Најстарији занат</i>	116
Момчило Михајловић: <i>Издајник</i>	118
Нинус Несторовић: <i>Гласање</i>	120
Зоран Т. Поповић: <i>Розе пилуле</i>	122
Слободан Симић: <i>Аутоцензура</i>	124
Милан Тодоров: <i>Види Напуљ на умри</i>	126
Александар Чотрић: <i>Културне потребе</i>	128

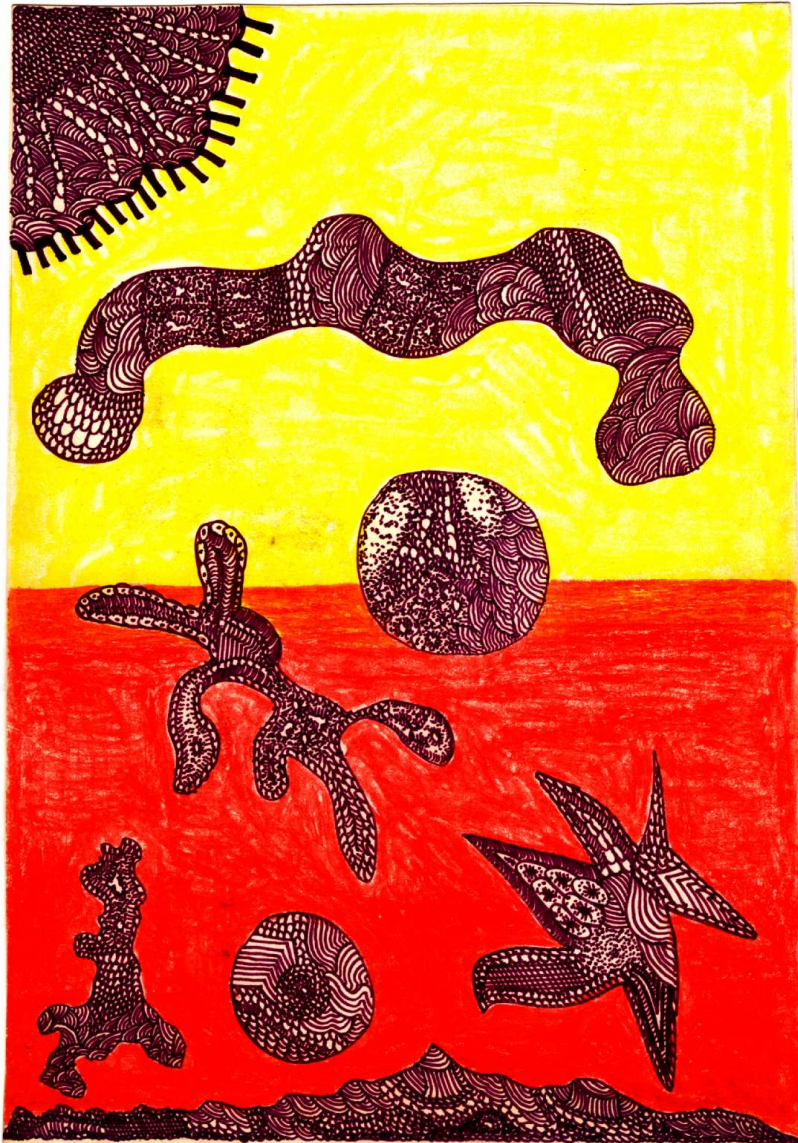
ПРЕВЕДЕНА КЊИЖЕВНОСТ

Силвано Бортолаци: <i>Мир</i> (Превео с италијанског: Игор Петровић)	131
Луђијан Василију: <i>Суседијада</i> (Превео с румунског: М. Вукадиновић)	132
Фузиа Вали: <i>Ђаволова кћер</i> (Превео с енглеског: Игор Петровић)	134
Кунјуни Маш: <i>Врана</i> (Превео с енглеског: Игор Петровић)	135
Маја Митова: <i>Саксофон</i> (Превео с бугарског: Милан С. Димитријевић)	136
Касијан М. Спиридон: <i>Трактат</i> (Превео с румунског: М. Вукадиновић)	138
Весислава Савова: <i>Врели чај</i> (Превео с бугарског: М. С. Димитријевић)	140
Ондреј Каламар: <i>Укидање времена</i> (Превео са словачког: М. Пребуђила)	141

СЕЋАЊЕ

Милан Бештић (1952–2016)	144
--------------------------------	-----

САГЛЕДАВАЊА

Мирољуб Тодоровић: „Свађе светова “ (1968)

Љубомир И. Милутиновић*

Универзитет у Бањој Луци
Филозофски факултет
Одсјек за учитељски студиј

БОЉЕ ЈЕ У ПОДВИГУ СМРТ, НЕГО ЛИ СА СТИДОМ У ЖИВОТ

У раду се износе тумачења епске десетерачке пјесме *Пропаст царства српскога*. Пјесма је мала по обиму, али зато пружа слику цијелог боја, па је можемо прихватити као централну пјесму овог круга. У њој је историјски тачно сачувана слика српске војске на Косову. Епски јунаци са својом војском завршавају потпуним поразом, кад је победа била скоро добијена.

Пјесму, осим увода, чине сљедеће цјелине: казивање о Југ-Богдану, прича о Мрњавчевићима, прича о Ерцег Степану и бој на Косову, те издаја Вука Бранковића. Уводни, религиозно-интонирани дио пјесме, наговјештава да је овакав исход очекиван, јер је проистекао из намјерне одлуке српског владара за царство небеско и причешћивање војске.

О мјесту и настанку ове пјесме постоји неколико претпоставки. По једнима, настала је под утицајем Лазаревог култа око манастира Врдника, по другима у Поморављу, надомак Раванице с краја XVII и почетка XVIII вијека и одатле пренесена у Срем. Централни мотив пјесме, Лазарево одређење за небеско царство, различито је објашњаван. На Лазарев поступак утицала је српска средњевјековна књижевност, која ја идеју привођењу царству небеском, боље рећи божјем на земљи, примила од првих јеванђелских превода на словенски језик.

Кључне ријечи: светитељ Илија, Богородица, Косово, цар Лазар, царство небеско, царство земаљско, причешћење војске, Турци, Југ-Богдан, браћа Југовићи, браћа Мрњавчевићи, Ерцег Степан, Вук Бранковић.

---

* ljubomilutinovic@yahoo.com

Косовске пјесме веже „дубоко народно осећање, којим се, бој косовски ставља као моменат српске историје, који је свуда и свакоме најсветије и најбоље познат. Управ по томе што је он предмет народне „епопеје“ (Новаковић, 1878, стр. 97).

Армин ПАВИЋ сматра да је „о косовском боју била једна велика епска песма, и да песме Вукове друге књиге: 45 – та (*Цар Лазар и царица Милица*), 46-та (*Пропаст царства српског*), 47/ма (*Мусић Стефан*) и 49/та (*Царица Милица и Владета војвода*) нису ништа друго него епизоде и фрагменти оне некадашње једне песме“ (Павић, 1877, стр. 110).

Пјесма *Пропаст царства српског* казује како св. Илија креће од Јерусалимског светилишта носећи књигу од Богородице у којој се пита коме ће се царству привољети цар Лазар, небескоме или земаљскоме:

„Ако волиш царству земаљскоме,
 „Седлај коње, притежи колане,
 „Витезови сабље припасујте,
 „Па у Турке јуриш учините,
 „Сва ће Турска изгинути војска;
 „Ако л` волиш царству небескоме,
 „А ти сакрој на Косову цркву,
 „Не води јој темељ од мермера,
 „Већ од чисте свиле и скерлета,
 „Па причести и нареди војску;
 „Сва ће твоја изгинути војска,
 „Ти ћеш, кнеже, шњоме погинути.“

Цар Лазар се одлучује за небеско царство због тога што је земаљско замалено, а „небеско у век и довека,“ те поступи како му бјеше савјетовано: удари на Азијате, те сви херојски изгинуше. Стојан НОВАКОВИЋ наводи Павићев коментар изречен о пјесми *Пропаст царства српског*: „Верзи пјесме 46 од 1-47 (то су они, у којима је прича о Богородици и њеној поруци) и јесу врло ненаредан додаток онима што у другој половини пјесме (о јуначком ударању на Турке) слиједе. Ја никако не могу разабрати шта би то значило да богородица преко св. Илије Лазару ставља на вољу, ако воли царству земаљскоме нека удари на Турке, итд. Шта има богородица од тога, да Лазар, само да он стече небеско царство, сву кршћанску војску жртвује мачу невјерних Турака? Лазар се је приволио царству небескому“ (Исто, 113).

Дакле, слабо је А. ПАВИЋ разумио дух народне пјесме. Он не може никако да схвати, што је Богородица омогућила Лазару да се одлучи којем ће се царству привољети. Овакво вјеровање је у вези са једном цртом из народног живота. Та црта није ништа друго но вјеровање у судбину којим је оптерећено мишљење српског етноса. Не показује ова пјесма да је судбина узрок пропасти српскога царства, већ пјесма *Зидање Раванице* гдје Милош Обилић на основу књига староставних казује да је „настало пошљедње вријеме,“ и да ће царство Турци задобити.

У сљедећим стиховима Милош тумачи Милици ружан сан овим ријечима:

Могу ти се, Милице, санку твому домислити:
што су звјезде падале с небеса на црну земљу,
то ће главе падати ове угрске господе;
а што бјеше на небу јасан мјесец потамнио,
то ће лишце потамнет` славног Лазара кнеза;
а што се је ведро небо на четверо распукнуло,
то ти ће се распукнут` твоје срце Миличино,
за угрском господом и за браћом Уговићим.

Особина којом се предсказује судбина није ријетка у епској поезији. Ст. НОВАКОВИЋ замјера А. Павићу као универзитетском професору хрватске књижевности и академику што је мало упућен у ову проблематику. Косовска пропаст се веже за судбину. Судбинска црта провејава кроз пјесму *Косовка дјевојка*, гдје је причешћивање војске потпуно истовјетно са пјесмом *Пропаст царства српскога*. Витезови Милош Обилић, Косанчић Иван и Топлица Милан говоре као да им је судбина запечаћена:

„„Ево т` идем погинути, душо,
„„У табору честитога кнеза.““

Не оспорава Андра ГАВРИЛОВИЋ Тому Маретићу право кад расправља о косовским јунацима и догађајима „о потреби научног обрађивања грађе, која је до сад на свијет издана у зборницима народнијех јуначкијех пјесама“ (Гавриловић, 1899, стр. 116).

Пропаст царства српскога је једна од љепших народних пјесама која пјева о косовској погибији. Сврстана је у Вуковој другој књизи *Српских народних пјесама* под бр. 46. Поставља се питање народном пјевачу ко га је могао наговорити да Мрњавчевиће поведе у косовски бој на заласку Видовога дана. Питање које тражи одговор је откуд у косовском боју херцег

Степан, човјек кога је епска пјесма само поменула у неким познатим догађајима. Стјепан Косача (1435–1466) је чувени босански војвода, прозван „херцегом (дуком) од св. Саве“ зато што је на његовој територији био Савин гроб. У народној пјесми и ван ње, познат је као наметљиви и насилни младожења. По народној традицији преотео је вјереницу сину Владиславу, да би се причања о њему могла развити под утицајем позне женидбе Стјепанове „госпођом Цецилијом.“ Дошао је у сукоб са Дубровником, краљем Томашем и Ђ. Бранковићем. Њега Вук помиње у првој књизи гдје не „нађоше помена толики, баш поезијом и причом народном прослављени, јунаци косовски: Бановић Страхиња, Срђа Злопоглеђа, Орловић Павле, Топлица Милан, Косанчић Иван и, врх свега, Милош Обилић без кога ни у сну нема Косова?!“ (Исто, 123). И, како рече Гавриловић, у својој расправи, умјесто оваквих јунака нађоше се Мрњавчевићи и Херцег Степан.

У овој необично лијепој пјесми износи се судбина која предсказује шта ће бити. Сљедећи стихови представљају судбинске људске раскрснице:

„Царе Лазо, честито колено!
 „Коме ћеш се приволети царству?
 „Или волиш царству небескоме,
 „Или волиш царству земаљскоме?
 „Ако волиш царству земаљскоме,
 „Седлај коње, притежи колане.“

(Караџић, 1976, ст. 11–17).

Цар Лазар се одлучује за царство небеско, гради цркву и причешћују војску:

Истом кнеже наредио војску,
 На Косово ударише Турци (Исто, ст. 45–46).

Побједа Лазарева би била сигурна да не издаде Вук Бранковић. Из садржаја пјесме се види да Турци наилазе на све већи отпор, гину на све стране, али ипак на крају тријумфују. Наредна слика казује да Турци долазе на Косово онога часа кад је Лазар спремио војску. Народни пјевач не описује одмах сами бој, већ се враћа на оно што је изазвало битку. Поетски Југ-Богдана или војводу Богдана треба схватити као најјужнијег српског господара. Многи се слажу у мишљењу да је пјевач био у праву што је

говор о пропасти царства започео причом „како прво пропаде оно што бјеше најдаље и највише изложено ударцу“ (Гавриловић, 1899, стр. 125).

Пошто је побројао све слике о пропасти царства, пјевач износи Лазарев бој споменувши два пута Косово:

Па разгоне по Косову Турке,
Не даду се ни гледати Турком,
Да камо ли бојак бити с Турци;
Тад`би Лаза надвладао Турке,
Бог убио Вука Бранковића!
Он издаде гаста на Косову.

Видовдан без Косова и Косово без Видовдана не може се замислити. Не може а да се не помену славни косовски ратници, њихова страдања, јунаштва и херојска смрт.

На предавању у Новом Саду 1925. године, за пјесму *Пропаст царства српскога*, Владимир ЋОРОВИЋ је рекао да је настала у црквеним круговима под утицајем црквене књижевности. Наш народ под утицајем апокрифа вјерује да вијести с неба доноси ластва. Као примјер послужиће нам цитат из Љубишиног дјела *Причања Вука Дојчевића*: „Они се ... устраше владине клетве као грома небескога, пак ме клечући помолe да им надјем име цркви, а обећају да ће га с медом примити као да га је ластавица с неба донијела под деснијем крилом.“ У писма или књиге која су долазила с неба вјеровали су одувијек многи народи. Тридесет пет вјекова прије Христа постојала је у Мисиру таблица написана од бога Тота. Бог Ескулат слао је писма болесницима. Одмах би оздравили чим би их прочитали. Писма с небеса се купују и носе као маскота. Њихова најбоља прођа је на гробу Христовом у Јерусалему. Претпостављамо да се једно такво писмо замишља у пјесми *Пропаст царства српскога*.

Свима нама је познато да је на Видовдан, на пољу Косову, изгинула српска војска у неравноправној борби с Турцима. Тај пораз био је фаталан не само за Србе него и за остале народе јужне, источне и средње Европе. Поглавар српске државе и врховни заповиједник војске, кнез Лазар, паде на бојишту, јер је више волио да погине него да остане роб. Јунаштва која су показали косовски јунаци остала су као вјечни симбол за хероизам и жртве. Тај дан је показао ко је јунак, а ко издајница, ко је за слогу, а ко за разједињење. Није чудо што је у народу српскоме Видовдан остао један од најзначајнијих дана у историји. Српски народ и српска црква освештале су видовданску погибију. Цар Лазар добија књигу од Богородице. У поруци

стајаше којем ће се царству привољети. Лазар се одриче материјалне побједе и приволијева се моралној побједи. Необичан је натпис на свиленом покрову што га је нашарала монахиња Јефимија, жена деспота Угљеше и кћерка ћесара Војихне.

Лазар је био и мученик. Мученицима су се сматрали они „који су за време прогонства, у доба апостола и нешто доцније, по угледу на првог мученика Христа, као жртве свог уверења, голоруки погинули у борби са дивљим зверима на крсту, од мача, спаљени, или злостављани у затвору“ (Орхановић, 1932, стр. 109). Они су умрли као Христ не употребивши личне одбране и физичке снаге. Тако се нашој пјесми могла замјерити нелогичност јер у средњем вијеку не бјеху у супротности јунаштво и светост. Средином IV вијека хришћанство постаје вјера римске царевине и из сјенке супроставља се паганству и јересима. Први хришћански борац постаје Христ, а његови саборци „воини Христови,“ како је апостол Павле захтијевао. Појава ислама допринијела је да се хришћански свијет поново повлачи у границама византијске царевине у Африци, Азији, Пиринејском Полуострву, Француској и балканским земљама. Хришћани немилици гину у борбама са Арабљанима, Сараценима и Турцима. Истакнуте хришћанске вође и јунаци из ових ратова обавезно су проглашавани мученицима и свецима. Хришћански хероји су с мачем у руци гинули у ратовима против невјерника и непријатеља. (У Француској се у доба Луја XIV замјерало Хомеру што су његови хероји били подједнако наклоњени звјерствима над непријатељем и њежном миловању лијепих жена).

Ова пјесма у прошлом вијеку није била уопште схваћена јер се сматрало да десетерачке пјесме не потичу из средњег вијека него из новијег времена. Познати српски историчар Стојан НОВАКОВИЋ није мислио тако. Он је нагласио да је пјесничко формирање легенде о кнезу Лазару реализовано у средњем вијеку. Као доказ послужила му је велика сличност између једне појединости латинског причања о косовском боју Дубровчанина Цријевића (1455–1527) *propino tibi, Milon, vinum una patera*. Овај примјер послужио је Новаковићу за даља рјешавања многих књижевно-историјских проблема који ће дуже времена остати тајна

Идентичне мотиве сретамо и у другим средњевјековним списима. Један од тих налазимо у српској приповијести *Царица Теофана* из XV вијека: „Причај нам, царице, камо дену цара нашег и браћу његову? Излажаше пријатан мирис од тела и покриваше сав град. И чућаху се људи откуд излази пријатан мирис. Једна девојка исприча. И дођоше и отворише проваљу и видеше света телеса.“ У *Животу Алексија, Божјег човека* стоји записано:

„И Божјом благодаћу искипе из ковчега његова мироблага мириса. И кад ово чудо би, сви се недужни сабраше и, узимајући, мазаху се и исцељиваху се“ (Исто).

Два књижевна и мистична приказања Лазареве смрти изгледају као историјске чињенице. Кажу да је пред његовом смрћу сунце толико помрчало да су се звезде у подне јавиле показујући биједу која је по том требала да наиђе. Мистичнији траг је израженији у Пећком летопису гдје се каже да се помрачење сунца догодило три године прије Лазареве смрти. „Прјежде бо тога смрти в љето третје сл`нце в тму прјелози се...“ Сличне космичке појаве налазимо код Константина Костенског. Он их приказује као историјске чињенице, а не као мистичне кад говори о смрти Лазарева сина Стевана: „А кад с коња би скинут, такав је гром наједном изненада био у граду какав нигде нисмо чули, и страшан, од кога часа и тама би по свој тој страни, да се мислило као да је ноћ, и тек се по заласку сунчеву опет мало просветли. А ово је било у пола дана“ (Васић, 1928, стр. 196). Слична појава десила се с Ромулом: „...изненада се диже олуја и она уз велики тресак и громове покри краља толико густим облаком... пошто се по тако бурном дану вратила и мирна светлост“ (Ливија, I, 16).

Пјесникова намјера била је јасна: упоредити кнеза Лазара прије смрти са Христовом смрћу и одлучити којем ће се царству привољети. Христ се није бранио смрти. Кад је Петар одсјекао уво Малху, Исус му рече: „...царство моје није од овога свијета; кад би било од овога свијета царство моје, онда би слуге моје браниле да не бих био предан Јеврејима; али царство моје није одавде. Ја сам зато рођен, и за то дођох на свијет да свједочим истину. И сваки који је од истине слуша глас мој“ (Јов. 18; 36–37). Опредијеливши се за царство небеско, кнез Лазар умире слиједећи Христов примјер:

„Ако л` волиш царству небескоме,
Сва ће твоје изгинути војска,
Ти ћеш, кнеже, с шњоме погинути.“

И Лазар је „мистичним везивањем упоређен са Христом по свим Христовим божанским атрибутима, мирисања, нетруљења, исцељивања, светлог сијања, и Лазар је, као Христ био стављен пред дилему решавања за земаљско, или небеско царство, те се и пред његовом као год пред Христовом смрти десило помрачење Сунца, јер је и Лазар мученик и светитељ као и Христ, онда је сасвим разумљиво и логично, да би поређење било потпуно, да ће и Лазар као Христ непријатељима бити издан од неког из

своје најближе средине“ (Орхановић, 1932, стр. 483). У оба случаја непријатељу су били невјерници или грешници. Епска пјесма криви Вука Бранковића за издају, док историја то оповргава. У првој писменој биљешци о косовском боју (1389), у *Похвалама кнезу Лазару* с краја XIV и почетка XV вијека нигдје се не помиње издаја и невјера, већ се наглашава борба с „Исамаилитима“ код свих велможа. У писаним изворима о боју косовскоме има тумачења пораза не само казном Божјом, већ и могућом „невером неких“ и „страхом“ њиховим, али још безимених; о свађи два зета кнежева и невјерству једном од њих. О узроку пораза хришћана на Косову писао је Нијемац ЈЕРГ, пушкар херцега Стјепана. Име издајнику, Драгосаву Пробиштип (овићу), (село Пробиштип јужно од Кратова) даје право преводилац на италијански *Хронике Грка Дуке* с почетка XVI вијека. Властелин с тим презименом познат је као ктитор цркве у Штипу и вазал „господину“ Константину Дејановићу, преко чије државе је прошао Мурат с војском на Косово, те су свакако и обе ове велможе морале учествовати у борби с турске стране, а Пробиштип (овић) се могао и одликовати те бити запажен и запамћен од Срба по злу које им је нанео. Вук Бранковић се спомиње у писаном предању као издајица у XVII вијеку можда и под утицајем другог једног „издајства“ у другом боју на Косову (1448) које је у бугарштинским пјесмама (Богишић) приписивано његовом праунуку, деспоту Вуку Гргуревићу – Бранковићу (1471–1485). Повод за накнадно помишљање на издају одвођењем већег дијела војске прије завршетка борбе, могло је дати и брзо враћање босанске помоћне коњице „оклопника“ под вођством војводе Влатка Вуковића, а разлог преношењу издајства на Вука Бранковића, иако је он имао највише мотива да се бори за одбрану Косова које је припадало његовој држави, могло је дати и Вуково, заиста, непријатељско држање после 1389. према наследницима кнеза Лазара. Непријатељство између Вуковог и Лазаревог сина 1402. године могло је „ласно дати повода оној причи о издајству на Косову.“ Вук је као жртва пјесничке мистификације представљао Јуду. Вукова издаја се открива на дан прије битке, уочи Лазаревог погубљења, попут Јудине на велики четвртак, уочи Христове смрти; прецизније за вријеме вечере са српском господом, односно Христове са апостолима.

Мотив из пјесме и Библије открива да ће и Лазар и Христ бити издани од неке њихове блиске особе. Истина „да је косовска издаја само књижевни тип, а не историјска чињеница јесте и факат што мотив издаје, несумњивог мистичног порекла, постоји скоро у свим француским и француско-италијанским епским песмама средњег века, као год што су у сред-

њевековној западно-европској књижевности постојали и други мистични мотиви, константовани такође у српској средњевековној књижевности“ (Орхановић, 1932, стр. 486).

У расправи *Да ли су религиозни елементи у Косовској легенди о кнезу Лазару настали у XVIII вијеку у Срему*, Ненад ЉУБИНКОВИЋ прихвата мишљење Н. Банашевића „да је првобитни карактер косовских песама био феудални (слављен је на првом месту Милошев подвиг), а да су тек у доцнијој фази развоја добиле онај религиозан и патриотски карактер и пуно уметничко савршенство Вукових песама“ (Банашевић, 526).

Никола БАНАШЕВИЋ сматра да је XVIII вијек вријеме друге фазе, односно период развоја религиозног и патриотског у српској народној поезији. У косовској легенди, био то стих или проза, уочавају се феудални и религиозни елементи. Ритерска основа косовског боја, претпоставља се, појавила се у облику приче и пјесме послје битке. Поставља се питање кад су историјске чињенице могле прећи у легенду. Почетке косовске легенде већ налазимо код Константина Филозофа и још више у документу пушкара Јерга из Нирнберга. По многим косовска легенда је могла настати до прве половине XVII вијека кад је налазимо записану у биографији деспота Стефана Лазаревића. Јерг биљежи да је свађа између два Лазарева зета сматрана као дио легенде.

Годину или двије послје боја Лазар је проглашен за свеца. Настају бројне „похвале кнезу Лазару“ (Радојичић, 244). Све су писане да би истакле великомученика за хришћанску вјеру, а црква је својим учењем испословала Лазарев светитељски култ. Лазаревом култу допринијеле су многе задужбине, посебно Раваница у којој је очувано његово тијело све док није изгорјела (Стојановић, 1903, стр. 183). Раваничка црква је славила св. Спаса и Видовдан, дан страдања својега оснивача. Црква је свом оснивачу давала помен, истицала његове заслуге и чуда која су му се дешавала у животу и послје смрти. Сасвим је природно да су овакве околности утицале на стварање Лазаревог култа. Међу осталима у Вуковој збирци забиљежене су пјесме о св. Николи и св. Сави. Народна пјесма ове врсте „негована је као пригодна поезија на црквеним славама – саборима“ које су пјевали гуслари, „најчешће они које је нека лична несрећа везивала за цркве и за милостињу верника“ (Љубинковић, 1964, стр. 107).

Пјесме са косовском тематиком Вук је биљежио од слијепих пјевача. То су, прије свега, пјесме са црквеним призвуком забиљежене од слијепе Јеце. *Пропаст царства српскога* је недоумица „царство небеско“ или „царство замаљско.“ По свом поријеклу је једна од похвала кнезу Лазару са

краја XIV вијека. Турски историчар и пјесник Мула Нешрија тврди да је овај мотив постојао крајем XV вијека у нашим народним пјесмама на основу чега је саставио и лик султана Мурата! (Љубинковић, 1961, 168). Ђорђе Сп. РАДОЈИЧИЋ је добро уочио кад је упоредио једно мјесто из *Похвале кнезу Лазару* од Данила Млађег с краја XIV вијека са стиховима из пјесме *Пропаст царства српскога*. Наводимо те ријечи: „Боље је нама у подвигу смрт, неголи са стидом живот. Боље је нама у боју смрт од мача примити, неголи плећа непријатељима нашим дати. Много поживесмо за свет, најзад постарајмо се за мало подвиг страдалачки примити, да поживимо вечно на небесима, дајмо себи именоване војника Христових, страдалаца благочастја, да се упишемо у књиге животне. Не поштедимо тела наша у борењу, да од оног који просуђује подвиге светле венце примимо. Болови рађају славу и трудови воде до починка“ (Радојичић, 1960, 110).

Ненад ЉУБИНКОВИЋ у својој расправи негира С. Матића и његов став да су косовске пјесме настале у Срему. С обзиром на умјетничку зрелост, косовска пјесма није могла „настати на сремском тлу у распону само једног века, далеко од средине, од оног амбијента и оних традиција о којима ове песме певају“ (Љубинковић, 1961, стр. 109). По њему су ове пјесме са простора Лазаревог царства; из Раванице и њених ближих крајева. Откуд овим пјесмама „сремско обиљежје“ није необјашњиво. Све што је било вриједно пренијели су преко Саве и Дунава, па и тијело кнеза Лазара. Великом сеобом Срба (1691) Лазарева слава помало тамни, да би се за вријеме Вука скоро угасила. Раванички свештеници добијају манастир Врдник који ће се касније прозвати сремском Раваницом. Од 1697. године у потпуности је замијенио Лазареву ранију задужбину. Са Лазаревим култом оживјела је косовска традиција. Набрајање фрушкогорских манастира, како је то Вук забиљежио, у пјесми *Зидање Раванице* објашњава се сремским елементима у пјесми. Једноставног израза, пуне трагике и животне истине, настале у вријеме владавине Стефана Лазаревића, ове пјесме одишћу љепотом и снагом зрелог доба.

Италијан Никола ТОМАЗЕО се у свом тумачењу базира на хришћанску идеју. По њему је Лазарева коначна ријеч „племенити избор,“ а завршни стихови „светитељски закључују легенду о великом мучеништву,“ док су јунаци, ратници и жртве истовремено, светитељи и хероји.“ Томазео је највише заокупљен духовношћу пјесме, као да га не интересује догађај на бојишту описан у другом дијелу пјесме. Идентичан култ жртве и искупљења налазимо у Томазеевој *Искрици IX* и у Мицкјевичевом обраложењу косовских народних пјесама. За ову пјесму Мицкјевич каже:

„Нигде можда хришћанска идеја, која почиње нови низ дела, није била изражена тако јасно, тако изразито као у овом словенском делу“ (Мицкјевич, 1955, стр. 14). Затим наставља: „Идеја потпуног жртвовања својствена је српској епопеји, која је у суштини само историја великих несрећа, великих пораза. Тријумф је на небесима, а на земљи песник захтева само славу за свога јунака“ (Исто).

Почетни стих у пјесми *Пропаст царства српскога* „најављује и ратно попреште и унутарњу борбу која предстоји главном лику. Даљи ток словенске антитезе и целе песме потврдиће да је соколов лет у најјачој вези са стремљењима кнеза Лазара и његових ратника. Соко као посредник између два царства обједињује епску и етичку димензију косовске битке. Значења симбола гласника истиче и смисао поруке коју носи, а ширење уводне стилске фигуре покреће још сложенију мрежу асоцијација“ (Самарџија, 2002, 579–591). Чудесно и фантастично је незаобилазно у народној епизи. Грмљавина „код Теодосија означава преокрет у Рашкој и бол у срцима,“ док анонимни аутор *Житија и начелства кнеза Лазара* историјска збивања и космичке орнаменте сједињује наговјештавајући „беду хотештују бити от синов Измаиљевих“ (Трифунувић, 158; 175). Пророк Илија се у народним вјеровањима сматра живим свецем. Његова појава не може се замислити без Громовитог звука, точкава и огњених кола. Пред сами косовски бој „подсећа на завршне речи *Књиге пророка Малахије*, којима се Бог обраћа људима: 5. Ево, ја ћу вам послати Илију пророка прије него дође страшни дан господњи“ (Дрндарски, 1989, стр. 110).

У средњевјековним списима о косовској бици посебно је истакнуто страдање свих косовских јунака које Лазар изводи не као војсковођа већ као духовни вођа. Светла насеља и венце страдања дакле, преко пута мучења заједно достижу кнез и његови ратници“ (Трифунувић, 55; 262). Наглашено је да ја часна смрт прелаз из земаљског у небеско царство. Осим сокола у народној пјесми се јавља ластавица. Она се везује за тужење и оплакивање мртвих. У једној бутарштици Бараковића словенска антитеза наговјештава трагедију жене:

„Цвиду то ми цвиљаше дробна птица ластовица,
 Она мала птица (...)
 Али оно не бише дробна птица ластовица,
 Нег` ми оно бише била стара мајка Иванова,
 Мајка Маргарита (...)
 Она мајка кликоваше синка свога и брајенка.“

(Богишић, бр. 82)

И у пјесмама кратког стиха жаљење за мртвима упоређено је с цвиљењем ластавице:

„Кука како кукавица,
А преврће како ластавица.“

У причама из *Физиолога* (Трифуновић, 1975, 21; 22; 23) имају три слова о ластавици. Једно од њих је поистовијеђено са духовним буђењем: „Устани што спаваш и ускрсни из мртвих, обасјава те Христос.“ Руководи се овим „И Лазар ће у песми о пропасти српског царства прогледати пре но што се сукоби са Муратом. Он ће бити одабраник којем се предочава Божија воља, њему се отварају тајне будућих догађаја и кнез спознаје свој пут, као пут спасења – борбу, смрт и ускрснуће (Самарџија, 2002, 66–67). Побииједивши смрт страдањем, „кнез приводи велики сабор мученика Христу Богу своме у Вишњи Јерусалим као некад Исус Навим људе Божије у земљу обећану“ (Трифуновић, 1975, 68; 137). Скуп различитих елемената удруженим значењем повезују „кнеза Лазара пред смрћу са Христом, пред смрћу и познатим одлучивањем између небеског и земаљског царства“ (Орхановић, 1932, стр. 66–67).

Епска пјесма *Пропаст царства српскога* је мала по обиму, али зато пружа слику цијелог боја, па је можемо прихватити као централну пјесму овог круга. У њој је историјски тачно сачувана слика српске војске на Косову. Епски јунаци са својом војском завршавају потпуним поразом кад је побједа била скоро добијена. Уводни, религиозно-интонирани дио пјесме наговјештава да је овакав исход очекиван јер је проистекао из намјерне одлуке српског владара на опредјељење небеском царству.

О мјесту и настанку ове пјесме постоји неколико претпоставки. По једнима настала је под утицајем Лазаревог култа око манастира Врдника, по другима у Поморављу, надомак Раванице с краја XVII и почетка XVIII вијека и одатле пренесена у Срем. Централни мотив пјесме Лазарево опредјељење за небеско царство различито је објашњавано. На Лазарев поступак утицала је српска средњевјековна књижевност која је идеју привођењу царству небеском, боље рећи бојем на земљи примила од првих јеванђељских превода на словенски језик.

Из једног записа Милице Стојадиновић Српкиње сазнајемо да се у манастиру Врднику пјевала слична пјесма која је по садржају одговарала пјесми *Пропаст царства српскога*: „А певали певац како је кнезу Лазару анђео на сан дошао и питао хоће ли царство небеско или хоће царство земаљско? Ако хоће земаљско, лишиће се небеског; Ако хоће небеско, мора

изгубити земаљско. Цар воле царству небеском и сутра погубише га Турци на пољу Косову“ (Стојадиновић, 1961, 66–67). Ненад ЉУБИНКОВИЋ сматра да је пјесма *Пропаст царства српскога* постала из Данилове похвале кнезу Лазару, још у србијанској Раваници, али не помиње „да су Данилову похвалу Лазару пренели у Срем можда баш Равничани, и да је према томе, та песма, могла постати и доцније у Срему?“ (Матић, 1972, стр. 304). Један број Матићевих чланака о сремском поријеклу неких пјесама и циклуса критика је дочекала непријатељски.

ИЗВОРИ

Карацић Стефановић, Вук (1976). *Српске народне пјесме*, књ. II, бр. 46. Београд: Просвета.

ЛИТЕРАТУРА

Банашевић, Никола (1933). *О постанку и развоју Косовског и Марковог циклуса*. Београд.

Гавриловић, Андра (1899). *Приложак проучавању српске народне поезије*. Београд.

Дрндарски, Мирјана (1989). *Пропаст царства српскога и Обретеније главе кнеза Лазара у виђењу и тумачењу Вуковог савременика Николе Томазеа*. Београд.

Ђурић, Н., Милош (1925). *Снага унутрашњег живота. Етички коментар народној песми „Пропаст царства српскога“*. Београд.

Љубинковић, Ненад (1961). *Опис косовског боја код турског историчара Муле Неширије и наше народне косовске песме*. Приштина.

Љубинковић, Ненад (1964). *Да ли су религијски елементи у косовској легенди о кнезу Лазару настали у XVIII веку у Срему*. Београд.

Матић, Светозар (1972). *Нови огледи о нашем народном епу*. Нови Сад.

Мицкјевич, Адам (1955). *О српској народној поезији*. Цетиње.

Новаковић, Стојан (1878). *Српске народне песме о Боју на Косову*. Београд.

Орхановић, М., (1932). *Образовање легенде о кнезу Лазару у старој српској поезији*. Београд.

Павић, Армин (1877). *Народне пјесме о боју на Косову 1389*. Загреб.

Радојичић, Сп., Ђорђе (1960). *Стара српска књижевност*. Београд.

Самарџија, Снежана (2002). *Симболи у средњовековној књижевности и усмене формуле у песми Пропаст царства српскога*. Београд.

Стојадиновић, Милица Српкиња (1861). *У Фрушкој гори*. Нови Сад.

Стојановић, Љубомир (1903-1926). *Стари српски записи и натписи*. Београд – Сремски Карловци.

Трифунковић, Ђорђе (1968). *Српски средњовековни списи о кнезу Лазару и косовском боју*. Крушевац.

Трифунковић, Ђорђе (1975). *Косовско страдање и небеско царство према списима о кнезу Лазару*. Београд.

Ljubomir I. Milutinović

DYING IN A FEAT IS BETTER THAN LIVING WITH DISGRACE

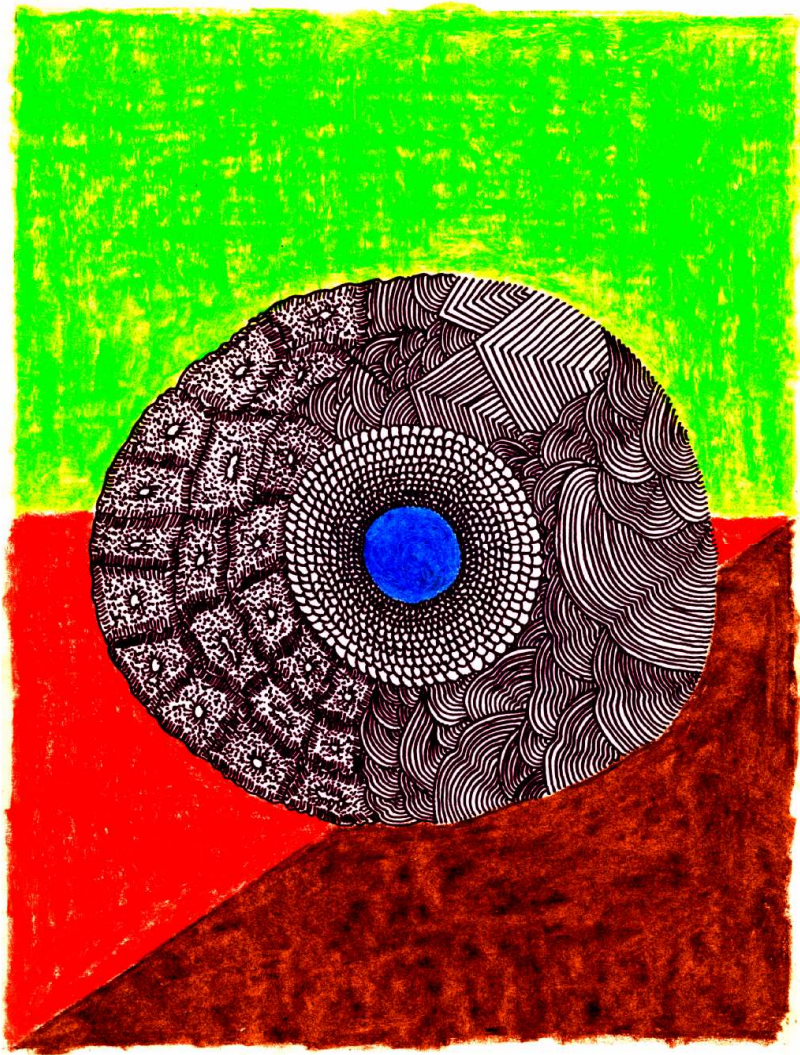
Summary

The Paper presents interpretations of epic decasyllabic poem “Propast carstv asrpskoga” (Downfall of the Serbian Empire). The poem is small in scale, but in return it delivers the picture of the whole battle, thus we can accept it as a central poem of this circle. It preserves historically true picture of the Serbian army in Kosovo. Epic heroes and their army end in absolute defeat when the victory was almost won.

Except preface, the poem comprises of the following sections: narrating on Jug-Bogdan, the tale on the Mrnjavčevićs, the tale on Erceg Stepan and the Battle of Kosovo, and treachery of Vuk Branković. Introductory, religiously intoned part of the poem, implies that such outcome was expected because it resulted from the deliberate decision of the Serbian ruler on the kingdom of heaven and communion of the army. There are several assumptions on the place and emergence of this poem. According to some, it was influenced by the cult of Lazar (Lazarus) around Vrdnik Monastery, and according to others, in Pomoravlje, near Ravanica, at the end of the seventeenth century and beginning of the eighteenth century and was brought to Srem from there. The central motif of the poem, Lazar’s resolve for the kingdom of heaven, has been explained differently. Lazar’s act was influenced by the Serbian medieval literature that had received the idea on coaxing the kingdom of heaven, better yet to say the kingdom of God on Earth, from the first evangelical translation into the Slavic language.

Key words: Saint Ilija (Saint Elijah), Virgin Mary, Kosovo, Tsar Lazar, kingdom of heaven, earthly kingdom, communion of army, the Turks, Jug-Bogdan, the Jugović brothers, the Mrnjavčević brothers, Erceg Stepan, Vuk Branković.

О КЊИГАМА

Мирољуб Тодоровић: „Стварање светова 2 “ (1968)

Маријана Матовић

БОЖАНСКИ ДОБИТАК

(Верица Тадић, *Кад речи сањају*, Гуча: Библиотека општине Лучани, 2015)

Могу ли речи да сањају?

Одговор на ово питање налази се међу корицама истоимене збирке есеја Верице Тадић (1949) *Кад речи сањају* (Гуча, 2015, *Завичајна библиотека*, књ. 19), најновије у њеном препознатљивом, аутентичном списатељском опусу.

Будући и сама песник, ауторка стрпљиво, суптилно и надахнуто урања у најдубље меандре духа значајних српских књижевника и уметника, доживљавајући њихове креације као своје сопствене, продубљујући их и богатећи новим мислима и значењима. Специфичност ових есеја је у томе што то нису формалистички огледи, већ истинско слово љубави у коме се *филос* претвара у *софос*. Мноштво тема са изразитим метафизичко-етичким хоризонтом промишљања, откривају сву величину и лепоту не само анализираних мисли, већ и оних које их анализирају. Предајући се приказаним делима искрено, на моменте чак и страшно, ауторка нам дарује искре љубави и мудрости, од којих би свака могла бити сентенца за себе, достојна антологијског избора. То су оне велике и дубоке мисли које не губе од своје лепоте и величине ни у свом фрагментарном изразу, и које својом сопственом енергијом зраче истину и када су сасвим саме.

Посебна драж и вредност ових есеја је у томе што се описиваним делима приступа не само рационално, већ пре и изнад свега, доживљајно, са изразитом снагом интуиције, исказане у свој својој пуноћи. У тим аспектима ауторкиних промишљања преплићу се дубина и полетност мисли, лепршавост и ведрина, али и рационалност и имагинативност, како би се на прави начин доживело и презентовало богатство ових сновићних речи.

Друга значајна одлика ове збирке, али и читавог Тадићкиног стваралаштва, јесте изванредна ерудиција, која је, срећно спојена са њеном медитативном и сензибилном природом, изнедрила особен глас и препознатљив рукопис у новијој српској књижевности. У настојању да својим бр-

зим, полетним пером буде ослонац човековој души и моћан штит против надирућег зла модерног времена, ауторка антиципира својеврсну филозофију утехе, утемељену на благотворном дејству охрабрујућих, лековитих мисли. Али, *conditio sine qua non* свакако је и међусобни склад ауторкиног сензибилитета са делима којима је посветила своју истраживачку пажњу. Непоколебљиво следећи своје унутарње етичке постулате, као полазиште и исходиште спознаје и разрешења постављених питања – о природи човека, динамици његове унутрашње моћи, слободи, путевима и начинима превладавања зла и могућностима транспоновања у принцип добра на космичком плану, ауторка доследно обделава овај мирисни духовни врт који се на свакој страници расцветава у свој својој раскоши и лепоти...

Овај есејистички венац подељен је у три идејно-тематске целине – *Духовни форензичари*, *Боје за метафизички акварел* и *Оптимизам као суштина трајања*, у којима су поетско-уметничким минијатурама представљени: Давид Кеџман Дако (*Хор сенки*), Ана Дудаш (*Реч о речи III*), Драган Јеротијевић Јеротије (изложба слика *Светлост кућног прага*), Милуника Митровић (*Записи на ветру*), Милијан Деспотовић (*Несванице*), Горан М. Деспотовић (*Изведрице*), Зоран Раонић (*Око пјесме*), Јања Раонић (*Пенелопа у транзицији*), Милован Гочманац (*Стиховане трпње*), Радован М. Маринковић (*Свечаности сунца, Пробуђенице*), Радул Марковић (*Незаборав*) и Ђурђија Перуничкић (*Скривени секунд*).

Сваки од ових есеја представља бисер са одсјајем вечности који искри чежњом за Лепотом и Добром, превазилазећи тескобу појавне егзистенције и пулсирајући емоцијом која прожима читаву природу, васељену, мисао... Из приказане богате руковети поетско-уметничког стваралаштва, Тадићева као искрени трагалац и посвећеник храбро и отворено апстрахује опсервације о Богу, судбини, срећи, греху, пријатељству, лепоти, творећи упоредо и сопствени песнички микрокосмос. А за такво уздицање до највиших духовних висина кадри су само обдарени будним и оштрим умом, спекулативном маштом, а надасве, исконском људском добротошћу.

Прва дама српске филозофске мисли, Ксенија Атанасијевић, непогрешиво је сагледавала значај и делотворност ових унутрашњих духовних моћи: „Снажна интелигенција, спојена са разгранатом осетљивошћу, поседује раскошну животворност; ум сплетен са фантазијом, има завидну крилатост. А скочањена би цвокотала само памет, јер би била немоћна да продре у неиспитиве тајне. Отуда су често рационална стајалишта и спутана и убога бесплодна, као што су непоправно неуспела разматрања која

произилазе само из интелекта.“ Тражећи кроз лепу реч везу са космичким језгром, подржана вером да ће бити загрљена логосним законима реда и хармоније, исцелитељска моћ ауторкине благородне душе достигла је у приказаним рефлексима свој најчистији сублимат.

Још је велики Демокрит своје учење о етици базирао на захтеву да се људи више старају за душу него за тело, како би изврсношћу душе исправљали слабости тела. Дакле, да би душа достигла стање уравнотежености и задовољства, неопходно је да тежи духовним вредностима, у шта нас својим речима које сањају, на најлепши начин, уверава и Верица Тадић.

Данко Стојнић: „Сеобе“ (2016)

Томислав Ђокић

ГЕЈЗИР МОДЕРНОГ ХУМОРА ЗА ДЕЦУ

(Милутин Ђуричковић: *Какав отац, такви близанци*, Bookland, Београд, 2013)

Роман о близанцима Милутина Ђуричковића је прави бисер савремене српске литературе за децу. Не сећам се кад сам последњи пут прочитао толико духовиту књигу намењену најмлађима, уз то до те мере модерно „дизајнирану“ да сваком својом страницом одаје ову, компјутерску генерацију најмлађих и њихове суштинске манире. Међу корицама ове књиге, која се можда може читати и парцијално (као збирка прича), на свакој страници, на сваком животном кораку, препознајемо управо ту, „чипс-генерацију“, и ма колико да је различита од нас, одавно одраслих, кад смо били у тој развојној фази, морамо да јој приђемо с искреним симпатијама.

Ово ремек-дело је у приличној мери аутобиографског карактера. Чак и име писца остаје име једног од јунака романа, а ту је и његов брат близанац, физички веома сличан, али по карактеру и темпераменту прилично различит. Но, истовремено је очигледно и то да је писац (припадник средње генерације) себе и сопствено детињство транспоновео у наше време, у сам почетак новог миленијума, који је „од главе до пете“ електронско доба.

Језгро романа чини једна петочлана породица (брачни пар, браћа близанци, плус једна необична, доминантна баба). Што се тиче његове фанбуле, све се врти око њихових међусобних односа, око необичних заплета и расплета радње, из чега извире свеж, оригиналан хумор. Зато Ђуричковић за мото романа с правом узима мисао Џона Берклија: „Нема довољно смеха на овом свету.“ Иначе, писац књигу „отвара“ прелиставањем „породичног дневника“ (истоимена епизода), учачавањем чудних записа у њему у којима све ври од личних и међугенерациских неспоразума, што у приличној мери подсећа на оно о чему је некад певао Раде Обреновић. Ту је тата, прави ждерења жељан „меса и сланине, а не леблебија и пистаћа“, човек који „марљиво“ залива чак и „вештачко цвеће“, ту је мама која безу-

спешно покушава да све доведе у ред, ту су браћа која уписују мангупске, првоаприлске поруке, али ту је, изнад свега и изнад свих – баба, самозвани „врховни командант“, која настоји да све укућане „поклопи“ и надвиси, уз то уображавајући да су њено „друштво“ чак и страни амбасадори! Неизоставна је и „куповина рачунара“ (такође, име епизоде), справе која даје печат нашем времену, али и она је извор неспоразума и сукоба. Будући да је то нова „болест зависности“, и овде је, после почетног одушевљења „фејсом“ и интернетом, због прекорачивања „дозе“, уследила забрана коришћења, односно „скривање каблова“. Наравно, поново је у центру пажње баба – члан породице који чак и ту новину у кући „злоупотребљава“, тражећи од унука да јој преко интернета пронађу одавно почившег „стрица Вукадина“, коме се, за „чудо“, „губи сваки траг“.

Ипак, врхунац хумора овде избија из новокомпонованог „Оченаша“, посвећеног Његовом „величанству“ Фејсу. Та „молитва“ у читаоцу изазива праву експлозију смеха! А у „Куповини аутомобила“ здрав хумор на тренутак прераста у црни хумор, будући да се овде разматра чак и могућност куповине „мртвачких кола“ за свакодневну породичну употребу, рецимо, за возњу прасади. Ипак, после је уследила куповина „аудија“, „старијет од бабе“, па је још тата, потврђена „стипса“, од продавца, мада је цена била багателна, тражио и „доплату“, и замену гума, и „допуну“ резервоара бензином, и... А у овом делу романа срећемо се с таквом „логиком“ типа: „А какве је боје тај жути ауто?“ Нимало мање није смешна ни епизода „Куповина кућног љубимца“! Ту су у пред(игри) и диносаурус, и крокодил, и „ћуран у сосу“, да би на крају избор пао на куповину „најоригиналнијег“: на слепог миша и то путем огласа! Наравно, кућни љубимац је морао да буде „очуван и добро ухрањен“! Ако се баба „прославља“ наметљивошћу и прецењивањем себе, тата се „прославља“ чудном, не баш васпитаном комуникацијом с непознатим људима у градском аутобусу. Он се распитује за „удате“ и „неудате“ тетке, а возача је чак „почаствовао“ са „слоне један“.

Али, ако је то неучтивост и дрскост, врхунац лукавства је кад се отац, „бламирајући“ синове, у аутобусу шверцује попут неког тинејџера, али се пред контролором ипак сналази и извлачи проговоривши на дотле непознатом језику: на ромскоенглеском! Тако је домаћа породица у кући неочекивано добила и једног „странца“! И, као што то доликује сваком данашњем „бизнисмену“, и „отац“ се нашао „на службеном путу“ (уклапа се и алузија на истоимени филм)! Мада му је у породици предочено да тамо (није речено где) представља „нашу славну и чувену породицу са богатом

традицијом и културом“, ипак се, по обичају, и у белом свету обрукао и „осрамотио породицу“. Уместо на енглеском, споразумевао се гестикулацијом, или је, мртав-гладан, више ћутао. А и кад би зинуо на „инглишу“, то је испадала права језичка карикатура, често с непланираним, ласцивним алузијама. Тако је, рецимо, уместо SIX KAFFE у ресторану наручивао SEX KAFFE! А што се тиче „очевих успомена из војске“, и ту се он углавном показао на свом „нивоу“, јер му је „врхунац“ „знања“ био то што „уме да ваби мачке“, да би се потом пред другарима „прославио“ „успешно“ гурајући тенк, тежак ко зна колико тона! Но, имао је он и свој светао тренутак – кад је дечака спасао из воде, па после преко ноћи постао „један од наших најбољих војника“. Наравно, заслужено награђен!

Дабоме, у „Бабином наследству“ потврђена је већ пословична, вечна нетрпељивост између снахе и свекрве. Уз то, карикатурално делује баба, једва полуписмена, која седи за компјутером, куцајући свој „тестамент“ којим сину у „наслеђе“ оставља дугове у еврима, снахи тегле за зимницу, а унуцима, потврђеним враголанима – „мућак“! И још нешто! Не чудите се што баба своју будућу сахрану („ако“ до ње икад дође) замишља „на високом државном нивоу“ и то, ни мање ни више него у „Алеји заслужних грађана“! Ето, у „причи“ „Долазак лекара“ истовремено се смејемо и баби и оцу: њој што би желела да п(остане) вечна (њен рођени син тврди да би „могла коњу реп да ишчупа“), а њему што је, и иначе лако „запаљив“ на женску лепоту, „успут“ бацио око на младу, згодну докторку, па лукаво наручио да сутрадан дође да и њега „прегледа“. Али, где врага! Уместо лепе даме са слушалицама, на кућном прагу освануо му је стари, проседи доктор, изазвавши његово тотално разочарење, али, истовремено, и бурно одушевљење његових близанаца који су га на време „прочитали“. Уосталом, та лака заљубљивост, то је скоро једина заједничка нит између њега и њих, поготово Милутина! Јесте, подржавају га они у много чему, али својим стилем истовремено и знатно одударају од њега, поготово одсуством нападног гурманлука. Зато тврдња из наслова књиге и није до краја веродостојна! А епизода „Прорицање судбине“ открива сву наивност бабе, по годинама „искусне“ жене, која постаје жртва лукаве „дипломиране гатаре“ која јој, проричући јој судбину („мудролија“: „Живећеш све до своје смрти!“), односи, ни мање ни више, него сав снахин скупоцени накит! А реакција снахе на то лако је предвидива, док је бабин син био чак саркастичан: „Само ми је жао што јој поред толико накита и драгуља ниси дала још коју хиљадарку евра!“

Следи и „Догађај у парку“ у коме отац, случајно се дружећи с људи-ма из света подземља и причајући увредљиве вицеве о „пандурима“, чак доспева у затвор. Апсурд је и невероватна чињеница што отац ни за живу главу неће из затвора, јер га код куће опет чека „прање судова“, али та пишчева теза је ипак тешко одржива, осим ако је писац чином хиперболисања не ставља у службу распламсавања хумора, што је у основи концепције романа. А то што мајка и супруга „робијаша“ категоришу као „замлату и лезилебовића“, ипак је на линији читаочевог очекивања. Да није тако, роман не би ни био хумористички! Стиже и епизода „Сами у кући“, која малишане подсећа на оно о чему је духовито већ певао Русомир Д. Арсић. Ту до пуног „изражаја“ долазе очеве кулинарске „способности“! Јесте да он не зна да испржи „јаје на око“, али зато „зна“ да „отвори конзерву“. Ипак, најбоље „зна“ да синове одведе у ресторан „Два бела лабуда“, где једу јела спремљена руком професионалаца, односно „ћевапе и топлу погачу“. Причајући о томе, Ђуричковић се успут вешто игра хомонимима: „Јела“ и „јела“ (властита именица и глагол) и слично. А да гејзир хумора не клоне, романописац се побрине тиме што ће додати и следеће: „А сад ћемо нешто код куће да чалабрцнемо и ставимо у кљун!“ Ето, то неодољиво асоцира на прастару српску народну пословицу: „Држ` се, пројо, на свадбу сам био!“

Иначе, сам „Одлазак у позориште“ (догађај) требало је да потврди „отменост и аристократски стил“ дотичне породице. Никоме се не пружа прилика сваки дан да види оперу „Кармен“ (пардон: „Кармин“, у бабиној верзији)!. Требало је потврдити „класу“ предака који су „били славни племићи, грофови, војводе, сенатори...“ Али, она иста баба, којој је Жил Верн „био школски друг из иностранства“, пола гледалишта растерала је својим предратним парфемом и на крају – захркала, а с њом и отац! Тако се посета узвишеној установи неславно, потпуно простачки завршила, што појачава буру читаочевог смеха. И „Избор председника кућног савета“ је такође комичан, али донекле специфичан с обзиром на то што има и озбиљну сатиричну нијансу. Наиме, отац, у породици „доња рупа на свирали“, ради компензације жели да бар у стамбеној згради буде неко и нешто, односно председник Кућног савета. Но, све то, минијатурно по обиму и значају, у његовој глави постаје крупно и битно, па се цела „прича“ претвара у праву „предизборну кампању“ (да не кажем: гњаважу комшија), налик на ону на нивоу државних избора. Но, на велику жалост оца, пуног амбиција, он доживљава срамни, понижавајући пораз. „Није прешао цензус“, рекли би „они горе“, а писац је изнео комичну, поражавајућу чи-

њеницу да је добио само један једини (сопствени) глас! Чак ни укућани нису били за њега, што је тотални фијаско, чиме Ђуричковић алудира и на поједине праве политичаре, оне на макро-плану, који покушавају да се пруже дуже него што им је губер дугачак. Додајмо да се чувена крилатица из Титовог времена („Пролетери свих земаља, уједините се“) под Ђуричковићевим пером претвара у бурлескно: „Станари свих спратова, уједините се!“, а у недостатку праве гласачке кутије, за то може послужити и „ноша“, што је најјеткија списатељска иронија за коју сам чуо! Нажалост, то није једина очева брука пред комшијама! Још већа је она кад је у част преминулог суседа Жике држао маратонски погребни говор, „гарниран“ бесмисленом анализом неке њихове некадашње шаховске партије, па га још прекидао непристојним ангажовањем мобилног!

А „Бака из комшилука“ је донекле периферна прича, али прича која на комичан начин открива суштину српске нарави и то преко лика старе комшинице, прзнице и свађалице, која сваки час (чином позне удаје) мења презиме! „Генерално спремање куће“ опет потврђује периферну улогу оца у породици, односно његову подређеност жени, а поготово „баби команданту“! Од ње добија улогу да „млати“ тепих, али је грешком млатнуо комшију и изазвао инцидент. Ђуричковићев хумор добија на динамици у епизоди „Спортски дан“, а овде ћете се „уверити“ у то да се „спортска субота“ може одржа(ва)ти и средом! Ту су сви у пуној „спортској форми“: и баба која трчи уз степенице солитера, и тата који јој мери време штоперицом, и мајка која „неуморно“ ради склекове, а нарочито синови, који, наочиглед збуњених, али и подсмешљивих комшија, пузе, зајапурени од врућине и зноја, под гас-маскама!

Свакако, оно што је испричано у епизоди „Наш први џепарац“ неизбежно личи на нешто што је свако од нас у младости доживео, или на нешто што су му рођена деца приредила. Ето, браћа близанци, лажно се представљајући као молери, унаказили су један стан. Али, зар је то важно?! Важно је да су зарадили свој први џепарац и задовољили мотив самопотврђивања! Јесте, „Родитељски састанак“ и ђачка бежанија са часова нису ништа ново, па ни бакина заштитничка улога кад су у питању унуци „грешници“, али је сасвим нов очев прилаз проблему. Уместо да се занима за грешке и пропусте, за авантуре својих синова, њега више занима „да ли се ваша разредна у међувремену развела?!“ Додуше, воли он и кад му се син заљуби, али не воли кад пред женским срцем постаје мекушац и „Потрчко“! „Грех“ је и кад се син заљуби у младу, лепу наставницу енглеског, али отац ни око овог „проблема“ не диже превише галаме, већ

„кривцу“ „узгред“ саопштава: „Да сам ја на вашем месту, написао бих јој роман.“

Морамо признати да су епизоде „СМС поруке“ и „Дописивање на фејсу“ најтипичније огледало ове, компјутерске генерације. Све је у њима узаврело, пуно духа, младалачког темперамента, обрта, надмудривања... А речник је (по мери) тинејџерски, онај свакодневни, из учионице и са асфалта. То је тај велерадски сленг: „Кретену један“, „ћао“, „ти ниси чиста“, „растура математику“, „свиђа ми се то иако си дебил“, „смараш ме“, „волиш ли сладолед од вињака?“, „ако ти кажем марш, то значи да те волим“, „е, мој шмекеру“, „кад укапираш...“, „каква си ти лујка“, „ти си намазан, а ја прелакирана“...). У сличном „тону“ некако је и „Девојка с пирсингом“. Она открива наличје урбане младе генерације, пошто смо доживели да онај њен представник који, уместо „вотке с лимуном“, пије „сок од брескве“, бива изврнут подсмеху. А што се тиче духовитости писца, она се потврђује изумом „средњег“ близанца! Иначе, прича о Милутину и Снежи, његовој љубави, протеже се кроз више епизода, а у цело то љубавно клупко уплиће не само укућане и једног и другог од њих двоје, већ чак и Снежиног љубимца – пса! А односи између тих двеју продица, потенцијалних пријатеља, доста су необични и замршени. И једни и други настоје да се другој страни представе у што бољем издању, па при том испадају и смешни, дозлабога смешни, посебно кад, уместо да се часте и госте за столом, бивају принуђени да млате комарце. Ипак, врхунац хумора је кад се, за уговорени заједнички дочек Нове године због „више силе“ нису ни срели, или кад се његова породица обрела у њеној викендици на „позив“ без позива (бабина неспретна „режија“). И, на крају крајева, овај роман Милутина Ђуричковића потврђује и животну истину да се свака љубавна романса не мора завршити „хепиендом“, да љубав, осим радости и среће, доноси и бол и разочарење. Но, после свега, потврђује се и то да се „клин клином избија“, односно да се тута због губитка једне љубави најлакше и најбезболније превазилази рађањем нове.

„Свирај, свирај, па и за појас задени!“ Да, али пре тога треба да се одредим за најбриљантније епизоде романа! По мени, то су две: „Бабин рођендан“ и „Рођак са села“. Прва приказује осамдесетпетогодишњу баку у трагикомичној ситуацији. Она поводом свог новог, једва памтљивог рођендана жели да приреди „журку да се памти“, а на њу позива „све из моје генерације“, иако су они већ одавно покојни. Дабоме, у својој превеликој „скромности“, за празнично весело расположење тражи „само“ „пихтије од мечјих шапа“, „димљене кобасице од дивокозе“, „француско вино

из 18. века“ и друге, сличне „ситнице“. Кад јој мрзовољни укућани скоро и у томе удовоље, она, слављеница, пред поноћ заспи у фотељи, а ујутру се чуди што су гости „отишли“, односно што је присутна „само једна старија комшиница“. Уз све уважавање овог сегмента романа, мени је на срце најприсније легао онај о „рођаку са села“. Ту комичан заплет и невиђена збрка настаје заменом личности, односно доласком непознатог сељака који из петних жила наваљује и убеђује укућане близанаца да им је „ближњи, најближњи род“, а они се најпре чуде и крсте, да би га потом ипак примили и угостили као свог најдражег. Но, ни после „испраћаја“ двострука забуна није отклоњена, нити загонетка решена, али и у ушима укућана и у ушима читалаца и даље звоне симпатичне, јужњачке речи придошлог, коме је призренско-тимочки дијалекат, очигледно, матерњи. Зато се овде сусрећемо и са врло симпатичним „преводом“ са српског на српски („Кој ти мица тие цаци? = Ко је померио ове цакове? „Сам работил сас тебе кад бех помалечак“ = Радио сам с тобом кад сам био мањи). Природно, овде се неизбежно намеће и асоцијација на Сремчеву „Ивкову славу“, где се такође појављују незвани, непознати гости!

У крајњој линији, можемо закључити да је професор Ђуричковић написао одличан роман за малишане оба пола, али и то да се сваки његов сегмент, свака епизода, с лакоћом може успешно драматизовати и сјајно извести на сцени као незаборавна једночинка.

Данко Стојнић: „Horisontal Joke“ (2016)

Веселин Мишинић

СА ОНУ СТРАНУ УМА

(Вук Драшковић, *Тамо далеко*, Београд: Лагуна, 2013)

„Тамо Далеко“ је један од три новија романа Вука Драшковића. Ова књига је по свему једно потпуно књижевно освежење. Слободно можемо рећи: нетипично и за самог Вука Драшковића, који се у свим својим ранијим књигама држао уходане матрице, препознатљиве и личне у сваком погледу. Драшковић је био неуморни хроничар једног изгубљеног и злог времена, које није успевало да се удене у оквире било којег тренутка, већ је онако судбински, помало елипсоидно и расплинато плутало и надкриљавало читаве епохе. У том галиматијасу романописац Драшковић се сналазио као риба у води.

У овој књизи је то пространство (и опет зло време без којег нема приче о кајању и избављењу) сведено на аксиом наде, на сан као темељ истинитости, на мисаоност и визију једног епилептичара, која, због ове ретке и неизлечиве болести, јунака ставља у исту раван са болешћу, али и генијалношћу непревазиђеног Достојевског. Дакле, Драшковић у овој књизи, течној потком необичности, читаоцима открива и себе у неочекиваном и другачијем светлу. Свој наративни принцип је у старту подредио једном по свему другачијем и оригиналнијем систему приповедања. Из света традиционалног и митског, где је одавно исказао мајсторство расветљавања великих историјских плоха и призора, закорачио је у свет неке личне затворености, у станишта оностраног и првенствено у окриље психолошке фантастике. Из тог еклектичног света многим недоступног и неприступачног, није излазио током трајања читаве ове приповести.

Игра са одабиром овог моћног и упечатљивог наслова, блиског и читаоцу и времену у којем и данас српски народ гравитира, бије своје битке, води ратове колико са другима толико и са самим собом, дакле, насловном формулацијом указује на промишљање, поставља свесно замку радозналост читаоцу. Захваљујући овом и оваквом наслову књиге, она пре било какве информације о садржајности, постаје мамац и за оне којима читање није толико блиско, али јесте историјско наслеђе, и који ће се макар

због овог наслова у мноштву других, машити баш за ову књигу. И то је довољно. Варка је успела. Јер одмах на почетку, моћна и неочекивана прича попут упијача увуче читаоца у себе, и мада приповедач само наизглед додирује једно време, којег је било и које је упамћено као време страдања и голготе српског народа, прича креће другим токовима, она гради неко лично корито за реку, па и бујицу, којим ће тећи. Дакле, бавећи се сферама духа и свести, Драшковић онако Фројдовски задире у несвесно и тамо где свако тумачење преживљеног, ма шта то било, нема разумских објашњења која очекујемо.

Једна филозофско мисаона магистрална нит повезује јаву и снове главног јунака ове приповести, али и читаоца увлачи у тај свет кошмара и необјашњивог, у свет који себе тумачи са оне недоступне стране, изнутра, од тамо где нико пре није завирио. Све нам је у тој немогућој причи блиско и разумљиво, знамо да је то већим делом такође прича многих од нас, стога читалац није мало збуњен, али је задовољство на крају ишчитавања ове књиге потпуно и збиља велико.

Треба поново нагласити да је Драшковић написао један по свему читљив, фасцинантан и необичан роман. Заиста другачији од свега што је до сада писао. Оригиналнији и по идеји и структури, али и начину приповедања. Драшковићу није падало на памет да се бави оним што је историјско наслеђе и што је свима познато, а опет није желео да се исувише удаљава од замајца који је приповедачев исказ уводио у подсећање на историјску датост. Кроз нимало бајковиту причу јунаковог деде Аврама, у савим кратком осврту изложена је она последња утварна слика, доплутала из дубина Јонског мора. И доиста у тој кошмарној слици све је затомљено. „Тамо далеко“ постоји као костурница која се оком не сагледава, јер је део подводног света у којем нам ништа није необјашњиво и непознато, сем оне вечне невиделице безимених страдалника.

У историјском коду свеколиког српског бића, та страшна прича о страдању, која се догађала „тамо далеко“ и овде и у свести потомака, ма где они били, остаје заувек укореењена и незаборавна. Свестан те чињенице, Драшковић мудро прави отклон од онога што му јесте и познато и блиско. Он не жели да исприча још једну трагичну причу о голготи и страдању, зато своју идеју за овај роман гради на симбиози стварног и могућег, овога пута у окриљу психолошке фантастике, којом се код нас бавио вема мали број књижевних стваралаца. Драшковић је у томе досегао оно најдубље, што је укореењено као геном у људском бићу и на тој клацкалици између реалног и оностраног, баш ту, где се преплићу јава и снови,

он гради једну невероватно моћну и у сваком смислу догађајима богату причу. Ово је пре свега један филозофско-психолошки роман, који захтева макар два читања, како би се похватале многобројне мисаоне бравуре и нити једног особеног казивања, где доминира подсвест и где је духовно измештено изнад сваког материјалног принципа. Уосталом, Драшковић инсистира на томе да се материјални принцип ни на који начин не може мерити са оним што припада аксиому духовне и мисаоне структуре, која се како сам каже у роману, не може ни додирнути ни видети, што аутоматски доводи у сумњу њену постојаност.

Драшковић нас упозорава да судбина нема миљенике и да се сваки човек од постања њеним бридом креће. Једним догађањем кругови се не затварају, нити се прича тиме исцрпљује и завршава. Виданов отац Јеремија, млад и у снази, леп као што је сваки отац детету, страда од разуларне групе разбрата, завршава бачен у кућни бунар, из којег се више вода неће пити. Бива убијен на правди Бога, од оних који своје зло умножавају рађањем сличних њима, зверињим накотом, и ти наследници, ни трунку мање крволочни, настављају свој огавни пир, баш тамо где су њихови очеви просули недужну крв. Као да је злу суђено да буде наследна особина, оно се преноси са генерације на генерацију. Зло семе не даје доброга плода. Најблаже речено, једна страшна прича, храњена бесмислом и неразумом, необјашњива у суштини, понавља се пола века касније у истом облику и на истом месту, само што у ту крваву лепезу страдалника упада Виданов рођени син. Млад као јутарња роса, анђеоски леп, дошао из света гоњен нагонима искона, чежњом да се макар на трен спозна и оживи простор одакле је и његова клица живота приметна. Сањар не сања да га чека смрт тамо где ишчекује блаженство и неко узвишено стање сажимања духовног и телесног, и да је не може избећи. Смрт, ма ко њен носиоц био, све мења у животима оних који су жртвени данак морали да преживе, и њихово страдање заиста тек тада и почиње. Јунак ове сложене приче суочава се са истинским губитништвом, губитништвом идентитета и унижавањем свега у шта се веровало и за шта се живело. Насилна смрт као плод обести шаље страшну поруку да у људском срцу доброте нема и да је тамо никада није било.

Путевима оностраним, са оне стране ума...

Крећући се са *оно стране ума*, Видан Максимовић, Јеремијин син и унук Аврамов, сањарије узроковане причама деде Солунца о мртвој војсци која *тамо далеко* у тминама и дубинама Јонског мора живи, иако је мртва, већ у зрелим годинама, тим сањаријама оплемењује и употпуњује

своју јаву, на ужас супруге Алис, која га разуме и не разуме, и изазива недвојбено збуњеност код сина Бориса и ћерке Натали. Његову јаву загорчава и епилепсија, болест која се ненадано јавила и којој лека нема. Унутрашње гласове, који нису припадали сновима, Видан је чуо својим умом, а не ушима, иако је доказано да глас није мисао, мада је и глас нематеријалан, попут мисли која му даје усмерења.

Можда је заиста глас *звучна мисао*, слаже се професор Артур Цимерман, Немац, у разговору са сарадником и пријатељем, Русом, Алексејем Матушкином, (обојица искочили из другог плана приповести) као потврду ове тезе додаје да је генијалност *најспецифичнији облик лудила*. И сам поседник тог лудила, професор Цимерман прихвата чудака из другог света, чији су преци живели „*тамо далеко*“, придошлог у његову јаву „*са оне стране ума*“. За овог незваног *госта*, очигледно професор има разумевања. Заточеник властите *зоне сумрака*, у паралелном свету у којем је све могуће, професор схвата да није реч о умишљеном балканском самотњаку и чудаку, каквих има на сваком кораку и у оба света. Њему је много занимљивије што се тај, само на тренутак безимени путник, колико јавом, толико и сновима креће. И којем је онострано, као и професору, друга кућа и друга адреса. Треба истаћи као успутно објашњење, да се професор космологије и тумач паранормалног, Артур Цимерман не раздваја од свог руског пријатеља, неретко тумача његових мисли и идеја, такође професора, Алексеја Матушкина. Уосталом, Матушкина је до Цимермана довела професорова генијалност, коју није створило креативно лудило, иако је оно било моћно оруђе у откривању оностраног и необјашњивог.

Видан је у другом сну у којем је био Абрацио Сантанцио, коначно посетио професора и његовог пријатеља Матушкина, у професоровој брвнари на Алпима, далеко од сваке цивилизације и од радозналаца. У тој осами могло се говорити о свему, без бојазни да би се та прича могла мерити аршинима сензационализма. У посету је бануо ненађављен, али не својим телом, већ духом, одређеније мишљу. Како год, лудило је тражило потпору у лудилу. Срећом по епилептичара Видана, снови немају граница и њихово кретање, као и све што се у њима дешава мора бити и јесте непредвидиво. Све је могуће са *оне страну ума*, па је била одржива теорија професора Цимермана да човек може истовремено да буде и жив и мртав, као и бактерија коју је он таквом лабораторијски створио. Ова професорова тврдња нимало није збунила Видана, јер и он је понешто знао о оностраном. Истина, пре би се Видан сложио са брбљивим Матушкином да свакој, па и професоровој генијалности недостаје маштовитости, пого-

тово оне руске маштовитости, храњене духом православља. Када би ње било макар и у промилима, онда би се лакше говорило о свему што је необјашњиво и за шта нема материјалних доказа на којима се заснивају основни научни принципи. Њутн није замислио јабуку како пада и тако осмислио законе о земљиној тежи, он је ту јабуку пустио да пада и јабука је припадала материјалном свету. Само је невидљиви лет био продукт замишљеног, невидљива путања и лет су у професоровом тумачењу имали исти значај као јабука без које експеримент до краја не би могао да буде изведен. Отуда су такви закони били и остали непотпуни и недоречени, све до појаве релативитета, када је свака теорија мога да се искаже и на другачије, нимало материјалне, односно опипљиве начине. Ова професорова теорија о истовремености живог и неживог, налазила је утемељење и у кретању које је било мировање, у подвајању духа, који се у истом тренутку могао наћи на више различитих места, у различитим деловима света па и свемира самог.

Нимало збуњен, професор се госту обраћа као Абразију Сантанцију, боље рећи сподоби из Видановог кошмарног сна, који га стално подсећа на морбидне приче његовог деде, које су му детињство тровале. Оне га враћају да се наново и као дете надвија и надноси над лешом свога оца, којег између два крика, његовог и његове мајке, убијају зле душманске руке. Куршуми и даље одјекују у оном најдубљем унутрашњем слуху и тупи удари у очево моћно тело, које се стропоштава као небодер, чије су темеље минери још моћнијим минама поткопали. Све те слике навиру када је будан и само када се нађе у дединој колиби. Али чим усни, креће на неко другачије путовање, у свет какав нико видео није. На јави, упокојени деда и даље товари лешеве српских војника у утробу брода, која попуњена телима у распадању одлази са острва Вида, чији је префикс имена заувек њему удељен. Острво Видо и он који је добио по њему име, Видан, нераскидиво су повезани са дедином једином причом. Дедина прича се не заборавља, она је остала као завештање и у аманет да се даље потомству преноси и шири. Њему је остављена, јер других Максимовића, сем његове деце, нема. Видан памти сваки детаљ те приче, и није потребно да у сећању призове слике из детињства, страшне слике у којима брод чудног имена Шалупа односи мртву српску младост, да буде упокојена у гробници без видљивог знака, у дубинама Јонског мора. Ову Харонову лађу у тој причи о страдању и смрти, новим лешевима стално опскрбљује Ципика, младић, који ће након обављеног посла напустити овај свет и са каменом везаним око врата и сам закуцати на врата Хада, грешан по властитом мишљењу, а

не и по делима која је чинио. Ципика, највећи херој деде Аврама, није имао среће да га просветли лудило ума професора Цимермана, па ни оно Виданово, односно лудило Абрација Сантанција.

Драшковић нам у овом роману показује да за фантазију граница нема, сва ова времена се сплићу у једно, које се опет разлаже на делове по потреби и жељама оних који су судионици ових догађања. Епилептичар Видан, или Абрације, свеједно је ко у устима држи и гризе штап, како би свој језик сачувао од киданња, и чим напад мине креће у авантуру разоткривања истина које нису смртницима доступне.

Живи два паралелна живота и у оба га има у изобиљу. Дакле, Видан на јави обитава у Паризу, по дедином избору, живи у Француској, пријатељској земљи, тамо је ожењен са Алис. Имају двоје деце, сина Бориса и ћерку Натали. Предаје филозофију на Сорбони. У сну нема реалних прибежишта, он тада борави на хацијенди Сантанција у Јужној Америци у постојбини Инка, негде у подножју развучених Анда. И тада све што је наслеђено од деде Аврама, нестаје са земаљског шара у амбисе дубоког сна. И тај живот у сну је неупоредиво богатији од онога на јави. Хацијенда које нема, а постоји, она има своје тело а не простор, јер само је у сну то могуће, као свака митска немањ, из њеног раскомаданог тела, (јер целине у сну нису поуздане и скоро да и не постоје, па је и ова хацијенда разгнута на безброј страна) из њеног крвотока извиру реке, чије бујице носе све пред собом, па и рибаре фантасте који рибу уместо удицама лове пером и кичицом.

Цинови, једнооки киклопи, немоћни патуљци, митска бића прошлости, налазе уточиште у машти Абрација, и он је принуђен да се за своја права, своју тапију која му је одузета, земљу коју нема, властиту истину бори у имагинарној судници, где је принуђен да буде жртва и бранилац самог себе. Лудницу, или Врховну Судницу испуњавају авети и утварна бића, ни људи ни звери, ни птице ни рибе, нешто што се као твар, иако живо и говорљиво, прелива из облика у облик. У свему томе што је необјашњиво, чак и у сну је необјашњиво, највише има онога чега нема. Као змијолики Уроборос, који гута своје тело, и овај путник кроз снове конзумира своје страхе, и све остало са чиме у додир долази, и тада му апетит расте и глад се не може ничим утолити. Гута он тако сам себе, гризе зубима који не постоје, осећа чудима којих такође нема. Кретање се наставља светом галаксија, јер хацијенда је мали простор, ако јесте простор, само је успутна станица на путу до ништавила, којим се такође може путовати и којим се храни свака мистерија. Креће се светом који се и сам креће, брже од сваке

брзине, креће се у мислима, јер само њима успева да господари. Једино мисао успева да усмери тамо где пожели да и сам дође, и тако доспева у недођију, која је сваком смртнику, сем њему, недоступна и несагледива.

Било на јави, било у сну, да би се рај досегао, прво следи путовање кроз пакао живота. Другог пута до раја нема. Па ни оног раја који је само метафора. Тако Абрацио, наш путник кроз снове, доспева до планете где људи нису људи, где су само идеје нечага што су требали да буду, чисте идеје, нимало запрљане којечиме. Жели да се са њима рукује рукама којих нема, да им климне главом коју нема, да има се обрати речима које не постоје. И срећан је што све то сагледава оним трећим оком, унутрашњим видом, иако њега придошлог из ко зна којег света, ова астрална бића, која поседују људске особине а нису људи, ни на који начин не могу да виде. У машти је све тако нестварно и лепо на трен. Углавном бајковито.

Како год, *тамо далеко*, одакле је он дошао, ничег сличног није било. Чудесна и никад доживљена хармонија и спокој испуњавају овог путника трагоаца, путника кроз просторе и време, кроз снове.

Планета Офијус, родна груда Тробор, градови Акор и Аквинта и још многе непознате планете гомилају се у сабирнику чудеса овог неуморног трагоаца за изгубљеним сновима и неоствареном срећом. Тело је као заветни залог остало у Судници-Лудници, само је мисао лутала светом изван света, посећивала планете које то нису биле, или ипак јесу?

У бескрајном простору без поретка, немогуће је пронаћи тапију на посед, који такође не постоји.

Ничега нема за чиме се од постања трага, и ту нову и сурову спознају му у свест удева оно што је и само безимено. Што није ни човеково, нити божије, што се обликовао далеко изван ума. То надређено стање без облика, себе назива именом Астом, и можда у другом свету оно јесте Бог, јер има моћи које се ником другом, сем божанству не могу приписивати.

Абрацио Сантанцио, или Каракулус Саракулус, или Видан, свеједно је, неоспорни јунак ове санолике саге о немогућем, у сну сања и у сну се буди, живи, умире и опет поново живи. У тој игри привида све је могуће. Час је он деда Аврам, час отац Јеремија, чији предсмртни ропец не јењава у сећању, час касније лађар Цампика са Шалупе, заувек заспао, или се утопио са каменом везаним око врата, у дубоку воду мора, *тамо далеко, где цвета лимун жут*. Абрацију се чини да и њега просуше као кварно млеко у море, са хиљадама других. И поново заруди то црно млеко са мирисом распадања и трулежи, разиграше се кости дубинама, ослобођене стега а рибе побегоше у друга далека мора, да се никада не врате бившем окуже-

ном станишту. Рибари покупише празне мреже без улова, само беше понека људска кост заплела у конопе, и чим се домогоше обала, све спалише и мреже своје и барке, да трага овом лову не остане и да они више никада у нови лов не крену.

Са дна тог мора гробнице, све се прати и све види у завичају који је за страдалнике такође негде „тамо далеко“.

Оптужен за некакву издају и шпијунажу, Абратио никако да докаже да је имао оца, да су га убили неки људи пуни мрака, који су на капама носили звезде без сјаја, звезде умочене у крв, ни налик оним морским звездама, које у доколици вечности скупљају уморни ратници, уграђују са телима својим у морске коралне гребене, како би дозволи рибе и морско биље приволели да наново буја и расте. Абратио, који се на трен буди као Видан, огледа се у бунару својих успомена, бунару очевој гробници, његовом малом мору сведеном на минијатуру, на тачку у космосу, невидљиву додуше, као што је у космосу невидљиво све што је човеково.

Бежећи из Сантанције, по којој је и сам добио своје ново име, Видан се враћа професору Цимерману, јер разговор са овим мудрацем још није завршен. И професор каже да зна како Сантанције ништа није измислио, он чак у све то чврсто верује, зато и претпоставља да син божанског демидурга Астама, потекао са планете Тантал, носи исто име, које патњи и страдалништву даје коначно одређење и потпун смисао. Додуше, професора Цимермана није лако разумети, јер он говори немуштим језиком, оним који је он сам осмислио. Матушкин ускаче у реч професору са жељом да појасни оно што овај говори, или можда жели да каже. Њих двојица живе у садејству истих идеја, повезани њима као нокат с месом. *“Чим у људском уму севне нека мисао, нека идеја, сан неки, па некако то личи на нешто сумануто и немогуће, оно тога трена постаје могуће”*, закључује Матушкин мисао коју је у неком претходном разговору започео професор Цимерман. Професор тврди да је Земља само копија Танталуса, или је обрнуто. Углавном, са сигурношћу се може казати да су незамисливе муке са грешног божјег сина Тантала пребачене на целокупни људски род. И да се то догодило давно и у магновењу, па нико није у почетку приметио ово зло наслеђе.

Ако је доиста истина да је Бог врховни закон свемира, такође можемо казати да је *„Бог најфаталнија људска заблуда“* иронично каже професор Цимерман збуњеном Видану и сумњичавом Алексеју.

У томе је факат утемељена једна превртљива игра, наставља професор, где је човеку подарена моћ да и сам чини оно што је незамисливо, да

господари другим човеком, да наноси зло када год то пожели и коме хоће, па и себи самом, и на крају да сам себи буде Бог. Куд ће већа јерес од промовисања себе у божанство. Са једне стране Бог, са друге Анти-Бог, и стално сучељавање живота и смрти.

Зло потиरे свако добро. Ноћ смењује дан. И увек је тако: једно смењује друго. Радост поништи туга, успех поклекне пред неуспехом, победу прати пораз.

Зло, које изнад свега гравитира, човек је изум, и нема везе са усудом и судбином. Само ум не подлеже никаквим физичким законима, он је ништа. Неухватљив. Неуништив. Нема масу и запремину. Па шта је онда? Антиматерија, твар, честица, пита се помало сетно професор Цимерман. Ова упитност не мимоилази ни јунака ове приповести Видана, јер оно што се једном догодило, у неком другом времену и свету ће се поново догодити. Човеку, ма ко то био, поготово Србину, некако је суђено да проживљава Танталове муке. Ту дилеме нема. И његови епилептични напади, болни до неподношљивости, део су тог Танталовог наслеђа. Све је у свету промењљиво. И професор Цимерман и његов пријатељ Матушкин упорно нестају, па се опет појаве.

Тај глас луталице који се не помера са места а опет путује пространствима, моћан глас и Видана прати на свим путевима, били они у снови-ма, или на јави. И ништа добро не доноси сем осећаја кривице и терета кајања. И тај нестварни професор Цимерман није гола уобразиља и визија и он је глас који плута пространствима, глас другачије памети, зачете у уму наратора, који све ово приповеда и који има моћ да јунаке ове приповести, као конач у иглу, удева у клупко трајања, које се никада неће размрсити. Моћ приповедачева је толико велика да верујемо у све оно што нам он кроз ову причу предочава као извесност. Верујемо да свака реч има ново значење, свака бесмислица у залеђу крије смисленије одређење а изнад свега је мисао створитеља, не света него творца ових промишљања. Мисао која нам и даље измиче у коначном сажимању, али ми знамо да она постоји и да нам се по потреби указује. И Шалупу, утварни брод, и Цампику, и град под водом, град мртвих душа, Харона који шурује са адским демонима и са мртвом војском деде Аврама се нешто домунђава, професор Цимерман и Матушкин, и Видан и читалац ће видети једино у своје уму. Све ове моћне визије епилептичара Видана, који је побегао од успомена у свет тишине, могу на крају и немогуће: оне снове претворају у јаву.

Када остане без сина Бориса, који ће донекле и његовом кривицом погинути, без супруге Алис и без ћерке Натали, обе ће га напустити,

Видан ће своје последње уточиште наћи у стварној *хаџијенди Сантанџија*, испод Анда у селу Аквинта. Тамо сазнаје да је професор Цимерман умро 9. октобра 2001. године, а професор Матушкин две године касније, дакле 2003, 11. јануара. Још нико не обајвљује годину његове смрти и то га доиста збуњује и чуди. Године тутње у далеком свету. Нема гласа од Алис и Натали, нема гробова предака у новом завичају, ничега нема, па ни њега нема, или по оној теорији професора и пријатеља Цимермана он и даље постоји. Од мртвог човека и падавица бежи. Коначно излечен, бележи ову причу, не због себе, више због обећања датог професору Цимерману у оној колиби у Алпима, или због жеље да кад све објави, његова Алис и Натали сазнају да јесте умро, али је и даље жив. Као и Цампика што живи и без престанка крстари морским дубинама и друтује са онима које је тамо мртве остављао.

Тако је судбина хтела, рекао би сумњичави Матушкин.

Бог не може без Ђавола, додао би професор Цимерман.

Сумаши касидуме танталус, на крају свог и сваког пута, као мантру, ове бесмислене речи помирљиво изговара Видан, мантру којом умирује душу и утишава луди хук мисли, хук који се и даље чује оним унутарњим слухом, и који допире из оностраног, као далеки ехо вечности.

Држава Сантанџија, која је била кратког века, скоро па људског, урушила се сама у себе. Нестала са мапе света, распала се на јави, не у снови-ма, терајући јунака ове приповести, али и његовог творца, онога ко је овим записима удахнуо снагу трајања, да се у оба света, и оном који не постоји и овом другом који је стваран, на исти начин обојица осврћу иза себе, и писац и његов јунак, да у оном изгубљеном виду и даље трагају за државом коју је тама појела и које нема и за животом којег је једном било и који више не постоји.

Када се дође до краја пута сви појмимо, *Тамо далеко* више није тако далеко. Све је близина, јер смрт уситњава кораке и свако кретање претвара у непомак.

И чини нам се да овај роман велике духовне снаге и лепоте нема краја.

Бојан Рајевећ

ЈЕДНА ИНТИМНА ИСТОРИЈА

(Перица Јокић, *Свемирски дневник*, Београд: Удружење балканских сатиричара Србије „Јез“, 2015)

Роман Перице Јокића својим насловом активира кодове два жанра, научно-фантастичног и дневничког. Већ и легитимним погледом на организацију текста, може се примијетити да овдје није ријеч о дневнику у традиционалном смислу ријечи, са прецизним навођењем датума када дневнички записи настају, већ Јокићев *Свемирски дневник*, ако примијетимо коментаре, који се, као формални експеримент, јављају на крају сваког поглавља *дневника*, прије можемо означити као свемирски блог. Ипак, иако директно навођење датума за које се појединачне епизоде везују, изостаје, вријеме догађања сутерисано је дискретно, упућивањем на поједине историјске догађаје. Активирање двају жанровских кодова, двају посве различитих образаца писања, с обзиром на захтјеве који се тичу истинитости текста (дневник инсистира на тачности и поузданости информације и висок ниво вјеродостојности, за разлику од научно-фантастичног жанра који никакву миметичност не постулира), дају Јокићевом роману, већ у старту, један парадоксалан статус који одмах јамчи занимљивост наративног штива. Разумије се, имајући у виду чињеницу да је овај умјетнички текст организован као низ поглавља, несумњиво је ово ново Јокићево дјело дозвољено жанровски детерминисати и као роман. На такво одређење подстиче и амбиција да се захвати веома велики, свеобухватан, рекли бисмо, опсег слике свијета, просторно и временски.

Свеобухватан поглед Јокићевом приповједачу омогућује перспектива смрти у којој се наративна инстанца ситуира већ у првом поглављу. Смрт је мјесто са којег се посматра свијет. Читаоцу није допуштено да се двоуми – насловом првог поглавља наглашено је: *Сигурно сам мртав*. Мотив смрти је овдје да послужи као композициона мотивација и да приповједачу омогући ширину наративног захвата и погледа на стварност. Јокић се не задржава на испуњавању композиционих захтјева него мотив

смрти користи да пишући о њему уобличи и хумористичан тон којег ће се досљедно држати у цијелом роману. Смрт је још концептуализована као нови простор у којем се живот почиње одмотавати од почетка. Овдје је ријеч о дословном схватању и хиперболизовању увјерења да се у тренутку смрти човјеку одмотава читав живот пред очима. Дословно разумијевање и реализација фигуре до хиперболичних размјера створили су услов за фантастично приповиједање које ће услједити.

Већ је поменут формални експеримент у облику коментара испод сваке *објаве*, како се на једном мјесту називају поглавља овог романа. Објаве коментаришу два субјекта који се потписују као *Јупитер* и *Венера*. Из цјелине текста схватићемо да овај слој романа заправо је комуникација о написаним објавама у којој учествују подразумевани приповједач и подразумијевани читалац. *Венера* своју улогу открива првим коментаром: *Пратимо Ваше објаве*. Међутим, њена улога није сведена само на пасивно праћење, већ се самодетерминише као саучесник у процесу писања, када, рецимо, износи свој захтјев у погледу жанровске природе дјела: *Инсистирала бих на сатирично-романтичним (СР) причама. Видјећете и зашто*. Иста инстанца ће захтијевати и да приповиједање тече хронолошким путем.

Почетак приповиједања везан је за тренутак рођења приповједача који се догађа 11. априла 1962. године. То је апсолутни почетак радње у овом роману. Чињеница да се радња романа смјешта у реално, историјско вријеме, иако је ријеч о фантастици, јача референтну функцију Јокићевог новог остварења. Приповједачка инстанца антиципира, хуморно, дабоме, догађаје (реалне) који ће услједити: *Није то плакање било над земљом која ме је запала, мада би лако могло да буде судећи по каснијим тамошњим дешавањима*.

Свемирски дневник је, ипак, роман који више држи до интимне, него до свјетске историје, на шта посебно указује доживљај дванаестогодишњих дјечака са једном од три учитељице: *А шта је тога дана чекало Холандију и Њемачку у финалу свјетског првенства на Олимпијском стадиону у Минхену, више нам није било важно*. Тешко је избјећи утиску да историјски догађаји на које се упућује у овом роману имају споредну функцију објашњавања догађаја из приповједачевог живота: *А било нас је више (дјечака) него пуноправних чланица на Петој конференцији несврстаних у Коломбу*.

Приповиједање главног јунака је некад вођено жељом за допадањем, а некад љубављу, при чему се има утисак да љубав укида жељу за допадањем и нарцистичко разметање главног јунака који је уједно и приповједач.

Приповједач се, тако, креће од самопосматрања до посматрања жена око њега. Такође, представља нам се и својим реакцијама на понашање жена.

Паралелно са предочавањем интимне историје јунака у којој се предочавају доживљаји са великим бројем жена, одвија се прича на још једном нивоу који се може назвати драмским. На том плану, догађа се дијалог између Јупитера и Венере о екранизацији *Свемирског дневника* у Холивуду. Занимљив је и слој који се бави постепеним разоткривањем идентитета Јупитера и Венере. Током читања се утврђује да је Венера, читаатељка блога, заправо једна од јунакиња о којој се говори у причи уоквиреној коментарима двају инстанци.

Још је нешто занимљиво у погледу композиције *Свемирског дневника*: поглавља романа због, по правилу, усредсређености на по један женски лик, могуће је читати и као самосталне цјелине. Те цјелине почивају на љубавним анегдотама којима је вјештим хуморним приповиједањем дат особен хуморно-лирски тон. Појединачно читане, ове епизоде откривају односе са појединим женским ликовима, док у цјелини посматране допуштају могућност да се прати развој јунака који је уједно и приповједач. Тако *Свемирски дневник* постаје прича о њему и његовим љубавима, што је сугерисано и насловном илустрацијом која је, такође, дјело истог аутора.

Такође, и двије цјелине које представљају унутрашњи и спољашњи ниво овог романа могуће је читати одвојено. На унутрашњем плану то је прича о човјеку који након трансплантације настоји да поново успостави властити идентитет, а на спољашњем плану пратимо драму у којој једно лице тражи писца сценарија за холивудски филм. Видимо, дакле, да Јокићево ново остварење пружа могућност више различитих читања, што је несумњиви квалитет његове нове књиге, која обилује хумором и лирским приповиједањем, уједињеним у лирски хумор, с каквим смо се срели у *Аутобиографији* Бранислава Нушића.

Перица Јокић је, без икакве сумње, један од бољих настављача те традиције, а његов *Свемирски дневник* је књига на коју ће, сасвим је извјесно, у будућем периоду морати озбиљно да рачуна фантастична књижевност која настаје на јужнословенским просторима

Милијан Деспотовић

ОРАО, ЛАСТА И ЧОВЕК

(Василије Бркић, *Призори живота и смрти*, Београд: Алма, 2016)

Поезија као део уметности, имагинативна или истинита, са којом песник општи изнутра или споља, у својој естетској димензији осмишљава проток времена и све његове противречности. Она, баштини искуство песника, језик, сопствену форму, некад и моралне премисе, ствара свој „хоризонт видљивости“. У том простору речи, стихови јемче смисао постојања свега опеваног. У хаосу модерног живота – ово *модерног* схватити као условно – вазда се опиру многе његове области, пре свих антропологија, родословље, историја, време, али распон призора је увек исти – између живота и смрти.

Пред нама је једна таква књига Василија Бркића¹ која и самим насловом – *Призори живота и смрти*, отвара поље искуства и доживљаја, а исписана је кроз перцепције призора на Космају, где исти често борави, али и у родном крају, где све на нешто подсећа, где се са зашлим прецима води дијалог са временом и догађајима у њему. Оно што спаја српски простор у целини јесте лепота природе, али и поетичка љубав исказивана у дугом периоду према њој, мада понекад у страху од нарушавања те естетске целине². Љубав према природи, према завичају, те и према људима у њему уопште, уграђена је у карактерологију нашег човека. Песник српског језика стопљен са природом, проговара из ње саме, што ће казати да се, српска хаику поезија, веома блиска јапанској, упркос двома различитим културама, отвара изнутра, сама. Песникова је улога таман толика да све то уочи и запише. Помињем хаику, најмлађу песничку форму, коју је наша књижевност преузела од земље „излазећег сунца“ тек двадесетих годи-

---

¹ Василије Бркић (Доња Краварица, Драгачево, 1933.), живи у Београду.

² Наши простори су у дугој историји били мета агресора, на путу само њима знаном, где су бомбардовања, попут оног ничим изазваног из 1999. године, уз велике жртве и материјална разарања, нарушиле и еколошку равнотежу на овим просторима.

на прошлог века³, јер хаику песме отварају ову Бркићеву књигу. Иако његове песме имају сувишак слогова у односу на класични хаику, оне попут Башоа⁴ (4), повезују осећања песника и слике у природи уочене очима које умеју видети, очима пуним спознања:

*Лишће са дрвећа,
украшено бојама растанка,
увелико опада.*

---

*У мирној води баре,
врба се огледа.
Жаба са обале бућну
и поквари јој илузију.*

---

*Да није мириса
(...) белих латица,
помислио бих да снег веје.*

Бркићев хаику „Човечији живот“ исписан са две слике, очито говори о разлици у перцепцији тока времена у младости и пред крај живота: „На почетку – тихи лет орла, / на крају – ласта у бришућем лету.“

Има овде и сенриуа, шаљивих хаикуа, али и песама ближих својим хумором епиграму са елементима једне или друге форме. Ја бих им дао ново име, као новој форми – *Василиса*, можда. Овим песмама је заједнички хумор који нема епиграмску риму, али има сенриуу рам. Садржај уозбиљује, али допушта и благ осмех без цинизма: „Још један пријатељ из парка, / оде им са животне сцене. / Сада се питају: / ко је следећи на реду?“

Следи и један циклус који формом подсећа на прозаиде, уствари ради се о краткој прози, која у садржају поново поентира хумор („Беле панталоне“, „Сардине на мојој трпези.“, „Илузија“...) реторичке народне фило-

---

³ Прве преводе јапанских хаику песама на српски урадио је Милош Црњански објављујући књигу „Песме старог Јапана“ 1928. године Опширније о значају ових превода, види мој увод „Пре поетског размишљања“ у књизи „Грана која маше“ (Свитац, 1991) и књизи „Разговори о хаику поезији“ аутора Владимира Станковића и Владимира Девидеа (Крајински књижевни круг, Књажевац, 1991).

⁴ Мацуо Башо (1644–1694), један од највећих јапанских песника свих времена.

зофије. Овде су живе речи као благо наше језичке културе отвориле оно чулно у човеку „као природе која је у њему“. На неки начин Бркићеве приче су пролегомена за сусрет новог и старог духа, али је то само једна нова варијација оног што смо од духа хумора сачували. Та чуварност је овом писцу кредо, он је зароњен у нашу баштину духом и вокацијом која плододари по којом домислицом, као што је ова: *„Петогодишњак спалио рукопис романа свога оца. Тако мали, а већ чита романе!“*

Поред ауторских досетки Бркић користи и мудрости других да са њима у поенти записа развије њену радњу у садржају. На пример у запису *„Опасно здравље“*, он као завршне ставове наводи изјаву швајцарског драмског писца Фридриха Диренмата, који је рекао: *„Да нисам имао дијабетес, здравље би ме одавно докрајчило.“* Иначе, ова нумера, као и друге у овој књизи, поред песничких има и елементе наших народних изрека и поука, чиме Бркићева књига значајно добија на самој вредности. Занимљива је логичка питалица *„Жабљи видици“*, која нас математичком радњом подстиче на размишљање:

*Жаба из бунара мисли да је небо
само онај круг што га горе види,
а вода само оно мало
што је има у бунару!
А шта да мисли жаба
која се у сутон брчка
уз обалу Преспанског језера?
Коју воду и које небо она види?*

Ратови су замисли злих људи. Наш народ је кроз векове због таквих замисли много страдао, како у оружаном тако и психолошком рату који је трајан облик стратегије ратујућих сила, посебно оних које се данас крију иза термина *демократија*. Тиме је суштина демократије банализована, добила је супротност свог значења. Срби никада нису били склони рату, али јесу очувању свога прага. Тако је то било и оне, по дух Запада, трагичне 1999. године, када смо бомбардовани од стране НАТО-а, а највеће жртве су били цивилни циљеви. Агресор је поново „однео“ много живота, чак смо били криви и што смо се бранили – по њима! А бранили смо се да сачувамо оно што се могло сачувати, али, како каже писац Василије Бркић, свако ће то, свестан чињеница, поновити: *„Нити праштам, нити забораваљам.“* Дакле, и књижевност то исто чини од епике до данас.

У овој књизи, међу призорима смрти, писац је описао и братоубилачка страдања у Другом светском рату, када је остао без оца Исаила и брата Миленка, („Сиротиште у Атеници“; „Метак из таме“; „Моја освета“) али и страдања из Првог рата и раније и касније породичне несреће. Овде је смештен читав родослов и животок његових предака. На основу ових записа може се извести његово породично стабло, чиме се писац, на неки начин одужио својим прецима и све записано оставио у аманет потомцима да никад не забораве свој родослов, ни родоначелника Милоша Брка (Василијевог наврдеду). Његови преци су могуће били Лужички Срби, који су прогнани од Германа, досељени у X веку у данашњу Херцеговину, а он је „након Невесињске буне 1875. морао такође у сеобу, која га је довела у Пожешку нахију“ („Херцеговац Брко“). Овај податак послужио је писцу да кроз форму приче прикаже читав родослов фамилије Бркић из Доње Краварице која је у то далеко време, преко свог родоначелника Милоша, коме су „у генима биле сеобе“, добегла и овде се скрасила. Милош и данас почива у Старом Старчевића гробљу, а „2006. године добио је достојан споменик у центру фамилије, на раскришћу код записа.“

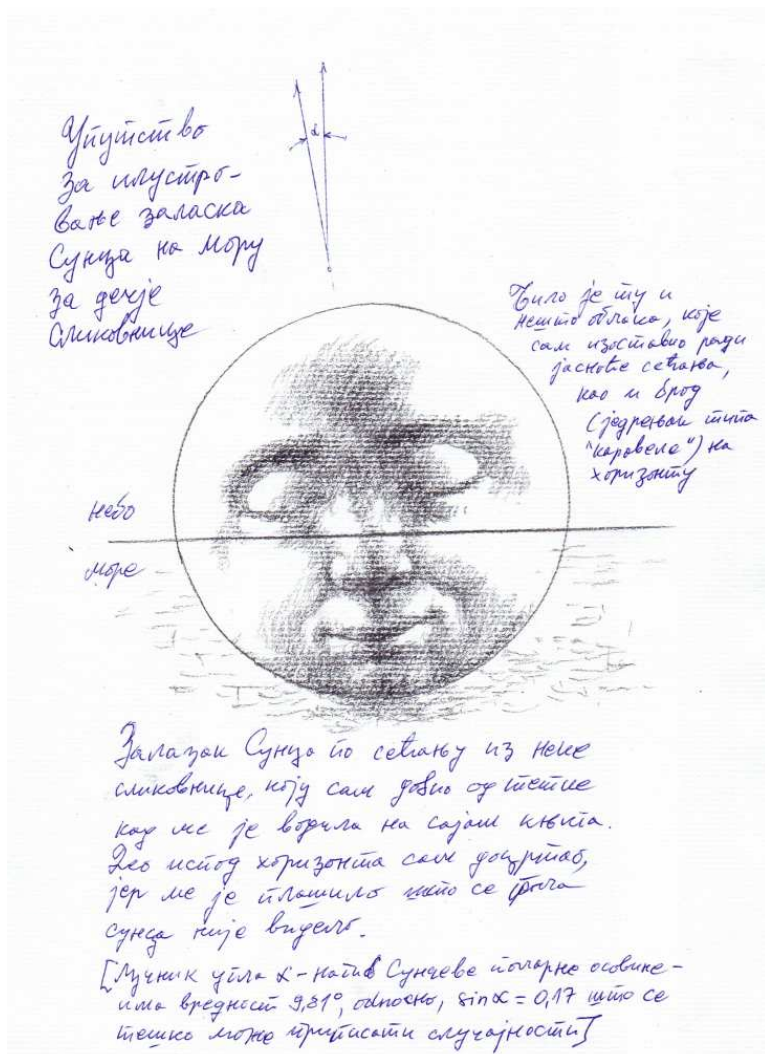
Књига „Призори живота и смрти“ Василија Бркића, може се читати као поезија, она то јесте, али и као књига кратких есеја или прозних минијатура, и то она јесте. Писац све време, заправо, есејистички и поетски настоји да покаже да „Човек је покушај. Материјални есеј. Органска и енергетска проба“⁵. А тај исти човек у материјалном смислу, зарад стицања неких неприродних добара, покорава другог човека економски или ратом. Лао Це је рекао: „Ко је задовољан, богат је“. Он није рекао: „Ко је богат – задовољан је“⁶. Ови књижевни записи зато јесу рефлексција искуства, која би фиксираној терминологији силе и зла морала бити опомена да све има век лептира и прах маслачка. Ако их ништа не усмрти, памћење хоће сигурно. То је метак који убија поколења изнутра. Зато су ови призори духовно очишћење, ослобођење од заборава и памћење које сада, у име писца Василија Бркића, у име живота, у име времена и људи, све доводи на своје место, и не прихвата никакву силу ни трагичност. Писац је и себе и све нас ослободио виртуелног света који нам упорно лажно шири своје прљаве руке.

⁵ Радмило Мићковић „Вербалне фреске“. Клуб културе, Крагујевац, 2014. страна 7.

⁶ Исто.

И, вратимо се на почетак ове књиге. Читајмо поново Бркићеве хаику песме у којима је записана чаролија природе, чији смо део, а човек се упорно од ње отуђује и тако се отуђује и од самог себе. А да би био срећан, човеку је довољна та чаролија природе у којој *орао* живи поред *ласте*, а поред њих *човек*. Слободан човек. То би требао да буде идеал сваког земљанина, па и оног несрећног милитанта са стране куда Сунце залази.

Нажалост, да је човек одавно далеко од себе, једним делом, казују и ови призори.

Данко Стојнић: „Залазак“ (2016)

Миљурко Вукадиновић

КЛУПКО СПАСА

(Славко Зорић, *Клупко спаса*, Београд: Свет књиге, 2015)

Поезија, идући својим разуђеним путевима и разнородним странпутицама својски се исписала, узевши језик сасвим под своје, трошећи моделе и сезонске моде, мноштвеношћу поступака и приступа, подижући ни во аутопоетичке свести певања и писалаштва уопште, да се стиче утисак да је ономе ко сад пева није остављено превише могућности. Са једне стране као да је дотакла ћутање, немушност и дно језика. Прође ли кроз то, песник који се певања лађа понајпре одговара на питања „зашто или чему“, и „коме“, а потом на неотклоњиво питање „како“ а на послетку и на бројна преостала.

Сва ова питања изнова атуелизује песник Славко Зорић (1948) који је пропевао доста касно (његова објава збирком „Док неба буде“, 2012, у 64. години) у време кад многи аутори почињу свој опус да заокружују. Уследила је у сличном стилу и тоналитету већ наредне године „У времену кругу“ а потом, 2015-те „Клупко спаса“, збирка која овог песника снажније потврђује и која је већ његова „страсна мера“ поетских ствари, са извеснијим устоличавањем његове лирске препознатљивости.

Чини се да је овај аутор близу становишту другог владике (први иза Његоша) Николаја Велимировића које указује на захтевну формулу могућег песништва: „ако ставиш свој живот у стихове, бићеш ближи животу“. Наравно да овај духовник и песник није рачунао на „заморне извештаје“, и/или „препричавање догађаја“ већ на близину сопства а не догађаја.

Срећом, и Зорић је то на време разумео проширујући оквире свога песништва и продубљујући лирску визију живота и света митологизацијом која надилази „ситну интимну догађајност“ (у митолошком кључу да се протумачити и сам наслов збирке „Клупко спаса“ и поприличан број песама, попут „Тврђаве“ и „Мача“), потом испробавајући разнородне формуле фолклорног казивања – нарочито обрасце бајковитог излагања (најизразитије у песамама „Три сина“ или нешто помереније у „Бајалици“), те наносе лирске и епске народне песме у песамама љубавне инспи-

рације (у описима женске лепоте бројна су поређења у поменутом духу). Сем у песмама љубавне инспирације догађајност личним сентимент бојена, услед емоционално повишеног безмало узаврелог тона – максимум емоција у секунди – проговара расипно не допуштајући да песма добије пуну ширину, шаренило и дубину истинске душевне исказнице. Као да има понешто из приватне сфере песникове осећајности...

(...)

Ходом кроз књигу „Клупко спаса“ најбоље ћемо пратити како се клупко одмотава и где у помоћ прискаче плетисанка а где не, јер ће се на тај начин пратити и поетска амплитуда и поетичка носивост саме књиге. Но, пођимо редом.

Уводна песма „Тело нисам“ не само по позицији коју заузима – не само као књигоотварајућа – већ по густини и сложености поетског тока представља прави поетички проговор и неку врсту лирског креда поетског субјекта. Она је ту у својству пролога, истакнута као оквирна песма. Можемо је по много чему сврстати и у ред најуспелих у овој поетској руковети. Има наизглед поједностављену структуру где се у свих 20 стихова лична заменица „ја“, налазећи се у иницијалној позицији, понавља у сваком стиху, али 16 пута у афирмативној исказности а у сваком завршном стиху строфе у негативној конотацији, а у функцији рефрена. Песма заслужује да буде наведена у целини где дискретно и узбудљиво чинодејствује сва специфичност поетског ткања.

Ја реч
Ја глас
Ја горостас
Ја тело нисам!

Ја љубав
Ја сан
Ја океан
Ја тело нисам!

Ја вера
Ја уздање
Ја спасење
Ја тело нисам!

Ја савест
 Ја мета
 Ја поета
 Ја тело нисам !

Ја знан
 Ја изабран
 Ја у век урезан
 Ја тело нисам!

Саздана по принципу загрцнуте брзалице: углавном лична заменица „ја“ + именица (13 на броју) са минималном глаголском подршком, готово без помоћних глаголских облика, без интерпункцијских знакова сем знака узвика који појачава негативни став и рефренску линију, али са ритмичким ударима у свакој строфи – други и трећи стиховни завршетак, да би се тај ритмички удар појачао у финалу песме (*знан, изабран, урезан*).

Природно је што је аутор иза овакве песме оставио белину односно број 1. који најављује прву од две текстуално неименоване скупине песама. Такође, и прва у првом кругу срећно је погођена јер је већ била наговештена у пролошкој песми појединим стиховима (ја реч, ја глас, ја горостас, ја поета, ја изабран, ја у век урезан). Песма се зове „Поета“ и проблематизује позицију песника. Евентуално реч *поете* у наслову можда је могла бити замењена са *песници* јер се прва реч све чешће не доживљава синонимски што је више но очигледно већ поприма временом извесну пежоративну конотацију.

Песма „Клупко“ која најречитије изражава основну идеју књиге („клупко спаса“) садржи све елементе гласовите митске приче а главни јунак је право то „клупко /које/ се одмотава“. Оно је будући на почетку сваке строфе посебно наглашено а и у завршном стиху поновљено сједињује рефренску линију са поентом. Позиција поенте је потцртана издвајањем овог стиха изван строфичне целине.

Следећа песма „Тврђава“ развијена је митолошка слика. Указивања на то видна су већ у двапут поновљеном почетном стиху „На тврђаву неба јуришам“. Значи да је у питању одсудна битка а не обично надметање мушкости и оружја око земаљских дрангулија... али у песму као залута десетерац „На Пегазу, коњу крилатом“, а потом и библијски риквезитарии: „Са мачем истине, штитом/ Сумње, стрелама убојитим“. „Јуриш“ се окончава разочарајућим закључком: „тврђаву заузох. Раја ни пакла/Ту не би!“

И онда не-очекивана разрешница, повратак на земљу „На Пегазу, коњу крилатоме.“

Из групе неколико лирских исповести са фолклорним наносима посебно се издваја песма „Сузе“ као једна успела лирска набрајалица сасвим и доседно у народском духу. Од амбијенталног до персоналног, дискретног призваног... Још изразитија је песма „Тугованка“ која у три ситуације, у три развијене слике чини да се чује један лични рефрен безнађа: „Сета сива душу ми обавија.“

Песма „Три сина“ доследно прати образац бајке, међутим уместо срећног разрешења следи контрапункт – трагичан расплет у тријади што се градацијом појачава. Остаје извесна тајновитост у завршном стиху пемси која даје допунско светло и трагични сјај! Заслужује да је наведемо у целини.

ТРИ СИНА

Био један цар имао сина
Три.

Најстарији коња и сабљу
Волео.

Средњи – вино и виолину
Танку.

Најмлађи – лепотицу Ану
Сиромашну.

У боју живот најстарији
Изгуби!

Средњи пијан у свађи
Убијен би!

Најмлађи – чашу отрова
Испи!

Жеља му испуњена не би!

Већ у наредној песми, „Дизгини“, епска ситуација са царем на коњу окончава се трагикомично. Цар пада са коња – губи се царски ореол, и не само он – и глава!

У песми „Два зденца“ са једне стране имамо развијање окоштале епске поштаалице „Иза седам гора/ Иза седам поља“ док поетску веру враћа „вода предсказања“.

„Кошуља змије“ доноси бајковиту атмосферу, од почетка до завршног стиха појачавана до обећавајућег трагичног исхода. Тада следи обрт – разбијање илудије – буђењем.

Песме „Свега му је мало“ и „Сласт смрти“ могу се читати и као метафизичке пошалице, другачијом стиховном организацијом градирају стиховну конструкцију а повезује их изузетно успешно транспонован мотив лептира, на самој поетској експозицији песама.

„Мало му је
 Срце гвоздено има
 Неба плава Угашену бакљу
 У пољу И лептира носи“
 Цвећа („Сласт смрти“)
 На ливади
 Лептира.“
 („Свега му је мало“)

Прави метафизички чвор значењски готово неразмрсив представља песма „Виђено“. Ево те хорор ситуације свеопштег хаоса и цивилизацијске катаклизме.

ВИЂЕНО

Ум се разбеснео
 На ломачи књиге цвиле
 Крв се у пехаре страве точи
 Ум се разбеснео
 Паклу се наздравља!

Ум се ражестио
 Уља пожаре разгоревају
 Рамена без глава остају
 Ум се ражестио
 Сабље завладале!

Ум се раз-умио
Огањ кључеве топи
Креч рупе груди шкroppи
Ум се раз-умио
Гнев срца чупа!

Први круг песама завршава песма „Кутије“ која има понешто од магичности Попиног поетског света из циклуса „Мала кутија“, са једне стране, а са друге често подсећање на црне кутије наших дана које прате авионске терористичке удесе широм планете и високо над нашим главама....

Други круг песама ове књиге углавном је у регистру песама љубавне инспирације са бројним варирањем исказних образаца, стања и поетских решења. И бајковито и митолошко и фолклорна сенчења и лирска величања и интимне лирске пошалице... Уз све то ту је једна ретка вера у љубав, у савременој поезији потпуно ишчезла и непозната. Сваки читалац, па и ви, увериће се, ако прочита, рецимо, само песму „Мач“:

Он мач исуче
Замахне хитро
Раздели море и копно
Здружи птицу и небо.

Замахне бритко
Разлучи зору од ноћи
Сједини цвеће и росу.

Замахне гневно
Одели слободу и ропство
Споји лава и човека.

Замахне нежно
Одвоји обале реке
Стопи усне моје и твоје.
(...)

Остаје да видимо шта ће нам нове књиге овог аутора донети. Овде је показао све своје врлине и завидну поетску умешност која га апсолутно издваја од претежног хорског певања које загушује савремену песничку сцену у овом часу.

Миљурко Вукадиновић

ЧЕМУ СЛУЖЕ ОЖИЉЦИ

(Слободан Симић, *Ожиљак*, Београд: Арте)

Као што је досад ожиљке више јавне но тајне на души свог нападеног народа терао од себе у свет пробраног и широког читањства, тако је Слободан Симић, нови челник Београдског афористичарског круга, афористичар, причарош и писац краћих драмских текстова (скетчеви, комедије, монодраме и сл.), антологичар, у неслободно време психијатар, отац, Ужичанин и шта још не – решио да понуди нову врсту *ожиљака* – ону која остаје на личној души као траг и још више као – талог година.

Као песник Симић не иде за метафором или сликом, већ за искуством, по оном плодносном поетичком начелу „стихови су искуства“. Додамо ли к томе шекспировско становиште да „зрелост је све“ онда је, лирско проветравање интима и по човека битно одређујућег љубавног искуства, једна *шарена укрштеница* где под *хоризонтално* имамо ситне болове и тихе патње које живот значе а *вертикално* крупне болове које доноси дијагностицирање љубаве ситуације, проблема, околности, па чак и љубавне примисли. Понајчешће благохуморно или са примесом носталгије, али скоро увек луцидно запажање – преиспитивање сопственог става о окрзнућу бола који не бира...

Аутор пише не да другог лечи већ да себе у тихој патњи препозна вивисекцијом „пређеног пута“ или какве љубавне странпутице која се можда и могла избећи, али кад је већ ту... да је поетски строшимо...

Ожиљак пре свих осећа онај који га носи, а тај – песнички субјект не претерано удаљен од аутора – не треба ни да га види већ је само ту, у ово смутно тихо крволочно поприлично депресивно време, да нам покаже упесману дубину, специфичну ширину, укус и боју љубавног ожиљка који живот значи...

Миљурко Вукадиновић

ЗРЕЛО ПЕВАЊЕ И ЛИРСКИ ПОГЛЕД НА СВЕТ

(Душан Чоловић, *Откинуто од вечности*, Младеновац: Шумадијске метафоре, 2015)

Душан Чоловић (1934), аутор је у већ више од двадесет песничких збирки што су се појавиле од 1984. („Завет“) до данас („Откинуто од вечности“) избрусио своју лирску жицу и довео је, нарочито од збирке „Одјек бескраја“ (2008), до специфичне поетске исказности која има знатне метафизичке наносе и боју. Не од оних који ометају лирско исповедање већ га нијансирају и дају му, у појединим тренуцима, изузетан лирски сјај.

У новом обимном поетском рукопису два су средишња – готово опсесивна – тематско-мотивска чворишта која представљају осу поетске ротације ове разуђене књиге: *пролазност и писање*.

Чини се да је метафизичко озарење издашно присутно као пратилац тематско-мотивског комплекса појма *пролазност* који вишеструко поетски чинодејствује. Најпре као *стање у природном окружењу* где аутор исказује развијен смисао за поетску слику и дочаравање природног амбијента у симбиози са душевним пејзажима и ониричким стањима. *Пролазност живота* која природно у сагласју са поодмаклим годинама и доказаним лирским склоностима подразумева обол одласку, слутњи краја, а са друге стране значи и посезање за дубинском евокацијом која сеже до детињства и ратних дана. Ту се и отаџбинство поетски укршта и сплиће са овим лирским тематско-мотивским комплексом, оно отаџбинство које поговорција и најпоузданији тумач овог песника Душан Стојковић назива кичмом и ове књиге. Затим, латентно је ту присутна и *пролазност као индикатор космичних промена и преиначења* где се чуло наслућивања поетски поуздано осведочује дубинском лирском радиографијом смене годишњих доба и наших и космичких расположења и све дато са знатним метафизичким сенчењем и нијансирањем.

Писање је код Чоловића у овој поетској руковети (али не само у њој!) почесто и *чин идентитетског преиспитивања* а књиговоно је оно што нам до-

живљај света приноси као на длану. У највећем броју песама *писалачко* није само аутопоетичка свест аутора већ је у сложеном поетичком садејству са већ поменутиим лирским средиштем ове књиге – тематско-мотивским комплексом пролазности. Писац са једне стране ослушкује „одјек бескраја“, а са друге трага за „хлебом духовног спасења“. На том путу пролазност неминовно искрсава...

Иначе, однос према песми, писању уопште и нарочито према речима доведен је дотле да се успоставља један специфичан третман језика као заједничког именитеља сваке писане исказности а поготову оне која досеже лирски сјај. То је „језик згуснутог бруја“, како сазнајемо из песме дискретно метафорички, али несумњиво поетички насловљене „О речима“. Међутим, он је костихевски „естетски укрштен“ са „језиком глади“ („Укус пепела“). У врло успелој поменутој песми „О речима“ најделикатније и најразуђеније разматра се у целини овог неовдашњег комплекса *реч-писање-књига*. Песник на том путу осећа „празнични сјај“, са једне стране, а са друге „богозарне висине“ и „млеко искони“, где прва метафорична синтагма додирује регистар химничког средњовековног певања, а друга, још директније, прилази Миодрагу Павловићу. Наравно, реч је о дотицајима и сродности сензибилитета и о одјецима поменутих певања, као ослона на живу песничку традицију. Јер, знамо, нико не пева сам...

Посебна врлина певања Душана Чоловића представљају песме које на најбољи начин репрезентују његово певање а подразумевају, како извесну поетику сажетости тако и метафизичко озарење. Реч је о врло кратким песмама налик на хаику поезију и по форми и лирском карактеру а заправо то су за овог аутора поодавно већ карактеристични поетски медаљони.

И овом књигом Чоловић је показао све својствености свога поетског писма које га увек препоручују ширем читатељству, како овде тако и све даљем белом свету.

Милијан Деспотовић

ПЕВАЊЕ СА ВРАЋЕВА

(Раденко Бјелановић, *Велика*, Подгорица: Величка капетанија, 2015)

Песници су аутентични мислиоци, чији је ум у служби душе и језика успео да кроз метафоре дубине и висине, једнако, отвори просторе стваралачке синтезе који се идентификују са поезијом. Све друго, читање и отварање поезије на различите начине, спада, како каже Гастон Башлар, у поетикоанализу која за простор вида узима и земљу и небо.

У том мисаоном обухвату написана је и књига топонимског наслова „Велика“, песника Раденка Бјелановића. Књигу отвара књигонасловна песма која садржајно и графички узначаје простор у коме је реч и култ, створен из „хигијене духа“. Велика, као реч је стаменог значења, једна висина и ширина душе „разумнице“ али и „виђелице“. Велика је завичај овог песника (под Чакором), у поезији она је „ваганица“ наша чија је вечна клетва слобода јер:

*Од Чакора
до Превје
нема земље
крававије.*

„Велика је и историјски поменик и паметник – све се у те стиховане мудролије и чаролије утало! То је повесница, у ствари, једног етноса који живије како песник нарече у „историјским круготама“⁷.

Са тих „висних брда“ вековима, уз вучје завијање, јављао се јаук наш да бар тако изрази да је човекова природа слободна „али та слобода је велика кубура“ која се потеже у време ратно и време великих беда. Требало је тада на ветрометини пута, поставити заседу језика и духа, разумети шта

---

⁷ Др Миодраг Д. Игњатовић: „Чар и чаровање језиком“, из рецензије за књигу „Велика“, стр. 115.

то „чобан с гором разговара“ и онда кад су овуде разни намерници и несрећници пролазили. Овај песник на све подсећа, баштини језик и песничком емоцијом враћа, некад заборављене речи, у простор Велике. И не само њих, песник гради и дограђује тај језик новим речима. Зато је ово књига-речник миља живог језика и топонима⁸, који својом симболиком, сваки понаособ, бивају мала историја пред којом је песник Бјелановић, уз наклон примио благодарје „горских вила/ са кршева“, да пева, макар њеним гласом и затрто отима забораву.

Језик је носилац истине и што год су стихови са мање речи те истине су овде болније („Четовође“) али саопштиве као духовне урезнице у нашу душу, попут набрајалица што се не сме заборавити. Зато је ово и аманетна поезија примљена од невоље и невољника („Опсјене“; „Мушке главе“; „Висе главе“) чији се глас још вије Иванпољем или са Бремена. И мада су песме графички исписиване узвишно, као стреле уперене ка небу, стиховно кратко, оне у свакој речи носе дух народног стваралаштва и његових форми, отуда и неизмерна снага овог певања. Овде је свака песма за себе, као модус говора, више од себе, тек скица за неку дужу књижевну форму. Али, није садржају тескобно у овој поетској кући, из сабијености зрачи снага језика и поруке које допиру „под небеса“ Велике. На њеним изворима читалац поезије може да допуни свој крчаг духа у којој је већ сабијен „ромор воде“ памћенице: „Бог што твори/ Лим чита/ Вода што памти/ Лим говори/ Све језике.“

„Поетска и естетска врлина ове поезије јесте добрим дијелом асоцијативна стваралачка моћ коју сретамо код пјесника богатом језичког вокабулара, који чулном вјештином, језиком прије језика, поставља живу слику унапријед успјелог односа са читаоцем.“⁹

Дакле, посебна драж Бјелановићеве поезије јесу лирски и епски фрагменти (истакнути курзивом) који држе копчу језика са нашим бићем родословним јер, „људски живот брзо мине“ а песник намеран да те животе уланча, уствари таква огњишта и као у молитвенику чини прозивку и дозивку да се вратимо на Савине изворе. Отуда „Велички трептаји“ (нови циклус) јесу носталгично певање са Враћева (каква је само симболика за повратком код назива овог топонима) и још „сва планина одјекује“ гласом

⁸ А сведоци смо да се многи локални топоними гасе, заборављају јер нема оних који треба да их памте.

⁹ Др Јован Стриковић: „Устрептала епска туга“, из рецензије за књигу „Велика“, стр. 118.

момачким и девојачким од испева и припева али и жала за оним што је данас одавде однето у бели свет и чува се у емотивним шкрињама.

„Земља брда из које је потекао (песник Бјелановић) није се померила, али јесте затрављена и самотна, па је његова тугованка тим већа и нема простора ни времена под небесним шаром када је ваља прећутати: поред казана у време издига, пред смирај у катунима, у далеким пределима где га је живот, као и ине, запутио.“¹⁰

Овде су „Видовиди“ и „Чакорске плавети“ (нови циклуси) отвориле очи да виде оно тамо и онамо јер, време се понавља неком другом у нама и нама ће у неком другом („Гаврило Принцип“; „Скадар на Бојани“;...). песнички дијалог воде „преци и језици“ јер није још (а хоће ли) прошло „звери време“.

„Угаси се сунце јарко“ (поема у посебном циклусу) јер Велику је обавио црн барјак и многи су остали без најмилијих. Ово је нарицаљка, а „чему ће се радовати,/ безбратница“, којој је небо тесно да глас стане и бол умине. Не може се пред њом остати равнодушан и остало је отворено жаљење али и питање за вјек вјекова: „Како ће те сан заснути,/ Ој, проклети Арнаути!“

„Седо јутро“ и „Космичке тишине“ у симболичном циклусном низу затварају ову књигу несмира из „лепоте бескрилне“ отворену, која све време, док песник пева, упркос саплетеницама, настоји да „корен оживи/ пронађе светлост“ а живот и даље мора долазити „кроз прсте сунца“ и око жене која нас „вечно тражи“. Овај задњи стих је омаж љубави и родитељкама човека, молебан да обновимо велике и мале Велике, да из ништа, у шта западосмо, васкрсемо ако васкрснућа има!
Велика чека.

---

¹⁰ Стихови ове поеме исписани су „по казивању Дарке Милићеве Бјелановић (1910 – 2005)“ мајке песника Раденка Бјелановића „која је преживјела покољ у Велици 28. јула 1944. године“.

Милован Гочманац

МИСАОНЕ МОРАЛНЕ ИСТИНЕ КАО КУЛТ БОЖАНСКЕ СВЕЉУБАВИ

(Верица Тадић, *Еонски графити*, Гуча: Библиотека општине Лучани, 2015)

Верица Тадић је написала збирку сентенција *Еонски графити*, коју чине пролегомена и сто тридесет две сентенције, сврстане у шест мисаоних целина, издељених вињетама.

Збирка нових сентенција Верице Тадић, под насловом *Еонски графити*, су сентенције написане у прозним реченицама. По слободи истицања моралних истина, нарочито у области култа божанске свељубави, могу се тумачити и као афоризми.

Сентенције Верице Тадић се издвајају по једноставности мисаоног израза. Опширни су прозни облици, и зато ближи афоризму него пословици, иако имају одлике и афористичке дубоке мисли на бази досетке, и збијеност завештајне трајне поруке пословице.

Под насловом *Неба унутрашњих светова*, Верица Тадић је написала предговор за своју збирку сентеници. Истакнутом емоционалношћу, дубоком емфазом усхићења животом и светом под „небом“ бескраја, у пролегомени истиче магичну поруку свељубави, која се мора непрестано улепшавати и оплемењивати, јер је сама собом вечност и творац вечности. Основни ослонац њеног размишљања о свету и животу је човек и љубав, а основа љубави јесте творац светова првог неба, Бог.

„Унутрашња неба су стварнија од неба изнад нас, јер их можемо осетити и свим чулима додирнути. Можемо их створити. Човек, у ствари, ствара разна неба. Оно прво створио је Бог, сва остала ствара човек, у својим унутрашњим световима, ако их развије тако да на обзору бића засијају, не само постојеће него и нове галаксије, оне које је он сам створио“.

Наслов збирке сентеници, *Еонски графити*, чине присвојни придев од мислене именице *еон*, грчке речи, чије је значење „веома дуг период времена“, и заједничке именице у множини, *графити*, грчке речи из обла-

сти минералогije, у значењу „врста меког угљ(ен)икова минерала који служи за писање“¹¹.

Као српска савремена поетеса, прозни писац, књижевни критичар и писац рефлексија, Верица Тадић се истиче својом одуховљеном оригиналношћу, које има у њеним делима у веома снажно израженим естетским одликама самосвојности.

Њена најновија збирка мисаоних рефлексија, *Еонски графити*, израз је новине у српској гномастици, пре свега оригиналним надахнућем у духовитој и мудрошћу богатој садржини, а затим и формом прозних састава, који се могу читати и као уозбиљене дидактичне досетке.

Сам наслов *Еонски графити* изведен је из гноме, која говори о сштинском обележју овог књижевног дела, будући да су графити средство којим се урезује трајан запис, за сва времена (еоне), о мудростима и узлетима људског духа.

„На зидовима еона, мудрости су светлосни графити, који сведоче о величанственим узлетима људског духа. Упућују нас у ризнице великих уметника, научника, хуманиста“.

У истом циклусу Верица Тадић ставља мудрост у знак светлописа, кованице коју оживљава из застарелих израза, који су некада означавали слику, или фотографију. То говори о древности прошлости и трајне будућности, коју настоји светлописањем речима овековечити сликарском палетом духовности коју као еминентна личност поседује у свом интелектуалном бићу.

„Мудрост је светлопис света, који све богове и све људе уједињује у једну породицу“.

Љубав, светлост и Бог, вечност и мудрост, најчешћа су мотивска поља, чије се вредности интерпретирају у сентенцама Верице Тадић. Али, до љубави, светлости и пространства људскога ума, које се не спутава религијом, већ досеже неслућене домете у Богу, може се стићи само учењем и знањем, а извор знања је књига. Зато ваља, што више, читати.

„Књиге су путујући светионици који чаробни свет збиље и снова уздижу изнад таме заборава...“

„У књигама се људски животи обесмрћују. Зато књиге и јесу место за стално дописивање нових људских судбина, архива за писма душе.“

---

¹¹ Речник српскохрватскога књижевног језика, 1, Матица српска – Нови Сад, Матица хрватска – Загреб, Нови Сад 1967, 854, 555.

„Читање није пасиван чин. Напротив! Свестранији је облик стварања, од многих других, иако то, на први поглед, не изгледа тако. Када читамо, ми размишљамо, замишљамо, маштамо, тражимо одговоре, покрећемо инспирацију, обогаћујемо дух.

Откривамо изворе знања, али и најневероватније феномене, занимљиве догађаје и најчудесније људске судбине, за које, без књига, никада, не бисмо знали.“

Све сентенце у збирци Верице Тадић су веома занимљиве, и са изразитом естетском и дидактичком компонентом. У сижејном саставу, неке су само једна реченица, а неке сажете приче. Могу се тумачити и као афоризми и гноме, а садржајнији прозни састави као досетке, из којих просијава духовитост и спремност на полемични став.

У циклусима сентени Верице Тадић, у највећем броју, проткива се потреба за расуђивањем о најосновнијим постулатима као чиниоцима људског живота, на високом достојанственом пиједесталу моралности. Живети скромно, мирно, у оквирима најрудиментарнијих моралних норми, према сентенцама ове збирке, значи живети у еолском пространству одуховљења, веровности, оптимистичког поверења у људе и њихову доброту. Мотиви су и реч, истина, поверење, доброта, смисао живота.

У српској књижевности познато је женско писмо књижевних стваралаца Исидоре Секулић (1877–1958), Десанке Максимовић (1898–1993), и других српских списатељица. Међу њима женско писмо у књижевном стваралаштву Верице Тадић заузима важно место, истакнуто и посебним квалитетом одуховљења, који она уписује у сваки књижевни род и књижевну врсту у оквиру које ствара.

Женско писмо Верице Тадић се племенитошћу и хуманистичком осебујношћу, у односу на мушко, најчешће, ратно писмо, најтешће наслања на свељубавну и хуманистичку доброту коју је за собом у својој поезији оставила Десанка Максимовић. Њено женско писмо је еонска љубав према универзуму.

Такав је њен креативан однос према афористичком приказу љубави, коју је, као мотив, истакла на почетку своје збирке. У првом афоризму је опширна, описна, истиче духовитост досетке, али из сваке реченице се може научити сентенцијом издвојена мудра поука.

„Љубав лебди изнад свих светова. Мења све поретке.

Већа је и од јаве и од снова.

Надземаљска је и надбожанска, јер је створила и богове и људе“.

Пример који следи је у истом мотивском кругу, али је сажета и есенцијална као пословица.

„Љубав у једну реч стане, али нежношћу целу Васељену облаготвори“.

Бројне су теме и мотиви у одбљеску запитанице над смислом живота и друштвених протеклих и савремених достигнућа, интерпретиране у форми сентенце. Од конкретних уметничких и научних творевина и њихових твораца, уздиже се, у свакој сентенци, у размере универзалности, као општег појма свеопштости, разноврсности, односно универзума, у значењу васионе и свеобухватне вечности, у сталној борби добра и зла у људима.

Загонетка у сентенцији Верице Тадић је компонента која читаоца не може оставити равнодушним пред потребом да размишља свестрано, и да у дубинама изречене мудрости тражи и налази истину која му највише импонује. Те истине су о животу и свету, о људским манама и добрим особинама, а у васељенском пространству у веровном и духовом смислу.

Збирка сентенци Верице Тадић, под насловом *Еонски графити*, показује зрелост и списатељски дар прозног писца, емфазу одуховљене емоционалности поетесе, мудрост и магичну осунчаност афористичара. Са истакнутом дидактичном компонентом, њене сентенце су потребне сваком добронамернику који воли да учи од људи, из књига, и од живота, јер су разноврсна и разуђена мотивска поља ових мисленица натопљена суштинском племенитошћу, која никога у сопственој запитаности не може оставити равнодушним.

Весна Денчић

ЗАКУЦАВАЊЕ ГЛАВОМ

(Слободан Симић, *Одјеци у провалији : антологија ерског афоризма*,
Зрењанин: Агора, 2015)

У времену када свет вртоглаво јури виртуелним стазама и када су информације доступне готово тренутно на целој земаљској кугли, није мала ствар изборити своје место под, све врелијим, сунцем. Стога се, са извесном дозом поноса, може рећи да је последњих деценија наш афоризам, поред домаће, доживео и светску афирмацију и постао својеврсни феномен. Када су почеле да се објављују антологије српског афоризма, једна за другом, на бројним језицима: немачком, италијанском, пољском, чешком, руском, румунском, баскијском и др. то је било признање ауторима једне мале земље да је њихово стваралаштво постало бренд далеко ван државних граница. И што је још битније, да је српски афоризам препознат као битно другачији од оног што су до тада нудили светски зборници и енциклопедије, да носи разноврснију, језички богатију и, свакако, убојитију критичку оштрицу.

Тако је све кренуло, а потреба да се оде и корак даље, да се микрокосмос уздигне још више, тако што ће се сузити радијус кретања и да се фрагментирањем већег (српског) корпуса може остварити једна нова, квалитетна целина, показао је и доказао Слободан Симић својом новом антологијом „ерског афоризма“ *Одјеци у провалији*, који се по други пут огледа у улози промотера духа родног краја. Симић не само што је један од наших најбољих афористичара, који је објавио пет књига афоризама, превођен и заступљен у горепоменутом антологијама, него је и као представник ерског афоризма п(р)озван да сакупи те бисере духа које су његови сународници исписивали – као одјеке у провалији.

Разлога за приређивање овакве антологије има много, између осталих и да се већ признати ерски хумор приближи што широј читалачкој публици, али и да се назначи колико је квалитетних аутора изнедрила та мала средина, почев од изузетног Радета Јовановића, па надаље.

На 240 страна, ауторски разнородна и тематски разноврсна ризница пркоса и бунта 18 савременика, који су свој печат остављали последњих 40 година, а чијој се мисији придружила армија невољника у потрази за смислом живота у *провалији*, простирала се, између вапаја и наде, сва бестијалност политичког естаблишмента: „Кад се злочинац врати на место злочина, препознаћете га по истом политичком програму“ (Б. Богдановић). Тај исти политички програм, који смо били принуђени не само да гледамо него и да осетимо на сопственој кожи, који је нашминкан пред ТВ камерама „продавао“ будућност у сразмери од куповне моћи партије чији су спонзори дефинисали акцију: „Деца су наша будућност. Све док се другачије не нареди“ (П. Гаврић). И узалуд Доганџићево „Бићу кратак: уа!“ кад „У политици је као у психијатријској болници. Опстају само чврсто повезани.“ (Н. Илић). Ту повезаност није могао да раскине ни братски код, препознатљив по истоветности захтева, те је стога у савременој интерпетацији родољубља надмашивао поимање припадности у складу са апсурдном презентацијом братства: „Последњи ратови су доказали да браћа и нису неки род!“ (М. Јојић), што је недвосмислено говорило о недефинисаном потенцијалу: „Данас се још деле једино народи чија је интелигенција на нивоу амеба.“ (Р. Јовановић).

Заједничко свим протагонистима ове *саге о провалији* јесте то што проговарају о оном о чему многи из страха ћуте или пак не успевају да мисао искажу на пријемчив, духовит, сатиричан, саркастичан или црнохуморан начин. „Нашу власт не одликује само кратка памет, него и дути прсти.“, духовито се поиграва речима М. Марјановић, којем се, у покушају да дочара слику нашег привредног домета којим смо заокружили миленијум, стилски придружује М. Мирковић: „Немам никакве везе са тим шлепером цигарета. Одговорно тврдим да ми је све то неко напаковао“. На изречено поентира М. Никитовић „Бог не мора да се меша. Сами себи смо довољни као казна.“ За овај исказ чак није потребно ни позивати се на научне експерте, мада један од њих, без обзира на то што је из друге бранше, потврђује стање: „Неколико пута сам покушавао да побегнем из луднице, али ме сваки пут ухвате граничари.“ (Ђ. Оташевић), али зато други, из бранше, превазилази границе надлежности и саопштава: „Имали су добру обавештајну службу. Тачно су знали кад ће ко да умре.“ (С. Симић). А служба као служба, обавља послове за које је плаћена: „Грађани не само да се сахрањују, већ се и убијају о државном трошку“ (В. Сокић). То фактичко стање не само да потврђује него и задире у сферу *примењене уметности*: „Имам погрешну слику о вама. Хтео бих једну са црним флором.“

(С. Стојановић), без обзира на реалне основе: „Дао бих живот за отаџбину само да га имам.“ (Д. Тофчевић) и потенцијалне историјске недостатке „Петокрака има геометријске предности над крстом. За пети крак може да се прикуца глава.“ (М. Туцовић), што сасвим речито говори о карактеру наших шизофрених (страхо)влада: „Довољно сам одузет да могу рећи – Држава, то сам ја!“ (М. Ћосић).

И за крај треба напоменути да је ову баштину ужичког краја, илустрацијама допунио и употпунио карикатуриста Никола Оташ, чиме се читаоцима књиге пружа двоструко задовољство.

Мирољуб Тодоровић: „Крик звездосаура“ (1968)

Александар Чотрић

ДВЕ КЊИГЕ У ЈЕДНОЈ

(*Будење на петелот*, Делчево: Орион, 2016. Приређивач: Миле Ђорђијоски. Илустратор: Миро Георгијевски)

Миле Горгијоски и Миро Георгијевски су два витеза уметности који су укрестили перо и четкицу и тако су створили изузетну књигу „Будење на петелот“, у којој се изванредно слажу и допуњују еротски афоризми и илустрације. Двојица македонских бардова су аутори књиге која није само за читање, већ и за гледање, смејање, размишљање и дивљење. Књига веома добро одабраног, симболичног наслова, говори о љубави, рађена је с љубављу, а може да помогне читаоцима да се заљубе у афоризме и карикатуре. Пред нама су две књиге у једној – књига афоризама са карикатурама и књига карикатура са афоризмима. Понекад цртежи говоре више од речи, а понекад су речи сликовитије од цртежа. Речју, ова књига је сликовница за одрасле. Има књига које помажу одрастању, а ова помаже враћању у младост.

За разлику од већине бирача на Балкану, Миле је зналачки и пажљиво бирао. Бирао је тако да је изабрао најбоље афоризме који говоре о љубави, сексу, удварању, браку, неверству, разводу, и генерално о женама и мушкарцима. Миро је дух тих мисли претворио у материјално и видљиво и показао нам како изгледа гола истина. Захваљујући њему, ово је књига и за неписмене.

Миле је у књизи и сам аутор неколико сјајних афоризама, а радове својих колегиница и колега са Балкана и из Русије, бирао је вођен естетским и уметничким критеријумима, желећи да сви афоризми у зборнику буду духовити, мудри, јасни, оригинални, потпуно обликовани, неочекивани, необични и да подстичу на размишљање. Миро је сваки афоризам протумачио на свој начин, превео га на језик цртача и сликара и тако га учинио разумљивим целом свету. Илустрације су раскошне, динамичне, страствене, пуног волумена и намењене су свим чулима. Свака карикатура је и допуна речима, али и уметничко дело за себе. Речи и цртежи су у једној складној вези која може да прерасте и у нешто више.

Афоризми и илустрације у књизи су посвећени најстаријој, вечној, најлепшој, најважнијој, а, понекад, и најтежој теми – женско-мушким односима. Ти односи су некад заостренији него односи између Руса и Американаца, Израелаца и Арапа, Северне и Јужне Кореје, или власти и опозиције у Македонији. Ти односи међу половима су такви да ни сам Бог није могао да их распетља и реши, па је Адама и Еву истерао из раја. Од тада су жене и мушкарци препуштени сами себи, својим љубавима и мржњама, привлачностима и одбијањима, разликама и сличностима. „Ништа тако не уједињује два пола, као међусобне разлике“, каже бугарско-руски афористичар Веселин Георгиев, сутеришући да су жене и мушкарци само две половине једне целина која тежи да се споји.

Заступљени аутори у зборнику озбиљној теми љубави приступају с много хумора, животне радости и оптимизма. Тема је интригантна и голица машту, а љубав је најснажније осећање на свету. Нико се никада није убио зато што некога мрзи, а многи људи су због љубави себи одузели живот.

Али најзначајнија особина љубави је да ствара нови живот. „Да није љубави, не би свита било“, гласи стих једне далматинске песме. Да није љубави, не би било ни ове књиге која има двојицу очева и много деце из Македоније, Бугарске, Србије, Црне Горе, Хрватске, БиХ, Словеније и Русије. Пре Европске уније, приређивачи ове књиге су их окупили и сјединили. Браво за идеју, још више честитки за њену успешну реализацију!

Наши аутори, заступљени у зборнику, о љубави и еротици пишу без предрасуда, без грубости, без увреда и без стереотипа. Задивљујућом вештином показују да се успешно крећу по танкој линији која дели књижевно, уметничко и духовито од ласцивног, баналног и примитивног и да ниједном нису склизнули у непристојно и вулгарно. Напротив, показали су како се суптилно и луцидно може писати о темама о којима се у нашим друштвима не говори отворено и искрено. Ретке су књиге, попут ове, у којој има толико мисли које читаоце наводе на разне дилеме у моралном, естетском и егзистенцијалном смислу и која има толико јасних порука и врхунских поенти. Запажања и размишљања о љубави и еротици су формулисана софистицирано, концизно и хуморно, без претераног моралисања и дељења савета.

Зборник „Будење на петелот“ доказује да је даровитост аутора са овога поднебља утемељена у народној традицији, у којој се вековима певају и причају еротске песме и приповетке и такозвани масни вицеви. Свеколики ерос народних умотворина израз је тежње човека да што смелије

продре у скривене стране свог бића и да се суочи са собом, да би тако суочен постао слободнији, природнији и снажнији.

Овакву књигу дуго смо чекали и зато је треба читати полако и са уживањем. А најлепше је читати је удвоје, да би задовољство било још веће. Љубав све покреће и зато сам уверен да ће ова књига о љубави, покренути многе љубитеље књижевности да је набаве и затим да се смеју, смеју и смеју.

Смејте се афористичарима и карикатуристима! Они су једини људи који се не љуте што им се смејете!

Данко Стојнић: „Кривац“ (2016)

ИЗ НОВИХ КЊИГА

Данко Стојнић: „Човек кромпир“ (темпера на картону, 2016)

Бојана Герун

КРЕВЕТ БЕЗ СУНЦА

(„Алма“, Београд, 2016)

1.

Не могу да их отворим. Покушавам да разумем овај замрзли трептај. Ово трептање у мени, само... Ово преклапање. Превласт гушћих над ређим. Не сећам се да сам икада размишљао о судару капака и, притом, трептао. Једино чега се сећам је да сам гледао.

Чини ми се да сам још увек мали. Судаћи по ономе чега се сећам, по ономе по чему се памтим, мислим да имам десет година. Колико и прстију на рукама, на које у овом тренутку не могу да рачунам, мада је лакше тако. И учитељица зна да је лакше, али нам исто тако каже да ћемо се касније одвићи, и да се, како растемо и растемо, више нећемо ослањати на њих. Ја то не могу да замислим.

Да! Десет младежа на лицу! Два на левом капку. Десет ноктију на ногама. Десет нових зуба. Два палца, и она два којима крадем крем и два малића и још она два до њих и она два велика у средини – једнако је десет. Да, сетио сам се! Кажу прсте, не стиди се! Ти си тај који облизујеш чиније од шлага и крема.

Кажипрсте, кажипрсте, лопове мали
од свих највише волим тебе, мада радиш ми о глави.

Други кажипрсти само прете,

а ти знаш да сам ја само мало дете!

Увек ми се нађеш при руци

и никад не стајеш на пут мојој слаткој муци.

Кашика ме увек ода, виљушка ме боде

А ти си прсте, сад ти кажем,

слатко парче моје слободе!

Заспао сам. Мислим да јесам. И сад кад спавам, одају ме младежи. Прсти! Отворена уста која хрчу. Да сам будан, имао бих осам. Старији сам кад не стојим. Мислим да сам заспао.

2.

Јутро је, судећи по корацима. Ноћ је, свеједно.

„Пре јела треба руке прати“ – запамтио сам тај савет. Колико само пута сам лагао да чисте су. И сад бих слагао, али нисам гладан. Чудно је то мало, али нисам. Можда се моје тело уморило од жвакања и одлучило да престане да гризе. Да не огладни никад више. Прегладневши, ситим се осети.

Кукавица плаче кад се пробуди. Понекад се питам како је велика ка-заљка не ућутка!

Никада се не бих пробудио када би ме буђење расплакало. Само се у сновима плаче. Сећам се једног...

Ливада пуна лала. Слеће падобран. Граја... Кажу: вртешка! Кажу: то-боган! Кочија која се топи у рукама које се сладе. Додир чула укуса! Ми-рис додир. Укус вида. Пресладак, кажу! Кажем: ветар! Узвикујем: Цвет неки мирише! Брујим о цвету који додирујем. Плачем. Јецам. Чујем сузе и кажем: Горко је! Кажу: Слатке су то кочије у рукама које их топе. Вичем, дозивам, вриштим, позивам, молим; рукавом покушавам да прогледам...

Кажу: Црно је!

Бело је!

Исто је.

Кажем: Да, Мирише!

Не, горко је!

Славо је.

Кажу: Не причају. Смеју се.

Кажем: Смешно није.

Роним. Будим се. Закључујем: само се у сновима плаче. Одлазим у школу. Потајно желим да ме ове кочије поведу, па да изостанем. Да ме нема. Да ме има негде на пола. Да кажем: слатко је! Преслатко.

Sonja Krivokapić

ZELENA KOŽA

(„Alma“, Beograd, 2016)

Ukućani su radili uobičajene nedjeljne stvari, ali cijela atmosfera kao da je bila obojena njom i onim što ona radi u sobi. Mama je mislila na ručak i rukama ga pravila, ali jedan mali djelić njenog mozga bio je tamo s njom u sobi i jedna ruka kao da se htjela odvojiti od tave s graškom, produžiti za tri metra koliko je njena soba bila udaljena od kuhinje i pomilovati je. Tata je sjedio na kauču ispred televizora. Jednim je okom gledao utakmicu, a drugo mu se oko htjelo rastegnuti kao žvaka i produžiti do njene sobe, da vidi što ona tamo radi. Njen je brat sjedio na stolici i crtao.

Nina je izašla gotovo pobjedonosno iz sobe. Scena koja ju je dočekala bila je kao iz reklame za sirni namaz; mama je stajala ispred stola i tek je položila jelo na stol. Tata je sjedio za stolom i požudno buljio u sadržaj velike zdjele u kojoj je ležao pečeni sir, a brat je na drugoj stolici nezainteresirano buljio u jednu točku na stolnjaku. Zapravo, scena je mogla i više nalikovati na reklamu za sirni namaz, ali ulaženje u tu problematiku ovog časa ne bi se isplatilo. Scena s Ninom u centru bila je dramatična; izašla je iz sobe, čak blago teturajući, s iscrpljenim ali sretnim osmjehom na licu. Nije sjela za stol, nego je stala pred njih, raširila ruke, umorno se nasmiješila i pobjedonosno rekla „Uspjela sam!“. Nakon toga je nemoćno pala na stolicu i pogledala u stol, na kojem je sjedio grašak u tavi i blijedo je gledao. Ukućani nisu imali takvu blaziranu reakciju. Vikali su „bravo“, „čestitam“ i druge stvari koje u tom međusobnom vikanju i prekidanju nije razbrala, ali je shvatila njihov ton i još se šire nasmiješila. Mama je odigla ruke od zdjele i podigla ih, sklopivši ih u znak dragosti, tata je u znak odobravanja blago lupkao šakom po stolu, a brat je gledao netremice u Ninu smiješeći se, ali sa malo zbunjenim izrazom lica, kao da mu nije baš najjasnije o čemu se tu radi.

– Sjedni, Ninice! – rekla je mama u falsetu i uzela tanjur koji je stajao ispred prazne stolice da stavi hranu na njega. Nina se zabuljila u odlazeći tanjur.

– I, o čemu se radi? – pitala je mama i sjela za stol, stavljajući sebi hranu na tanjur.

– O čemu se što radi? – pitao je brat održavajući još uvijek zbunjenost na licu. Tata ga je pogledao, nasmijao se i rekao:

– Sestra ti je napisala roman! – pogledao ga je i lagano potapšao dijete po ramenu.

– Ahaaa – rekao je brat i s malo razočaranim tonom produžio to „a“, ali se brzo pribrao i nasmiješio, zagledavši se u sestru.

– Joj, o svačemu – rekla je Nina i počela stavljati hranu u usta – pročitat ćete pa ćete vidjeti. Hoćete?

– Naravno! – ciknula je mama i pomazila Ninu toplim pogledom.

– Hoćemo, kako nećemo? – rekao je tata smijući se.

– Hoćeš pronaći izdavača? – pitao je.

– A hoću, valjda, nemam pojma. Sumnjam da će to itko htjeti objaviti.

– Zašto? – pitala je mama naglo se uozbiljivši.

– A ono, roman je možda malo previše provokativan.

– Provokativan? Kako? – pitao je tata i namreškao čelo. Brat je pratio razgovor micanjem glave amo tamo kao da gleda tenis.

– Vidjet ćeš, pročitat ćeš.

– Pa što onda ako je provokativan? To je dobro, zar ne? – rekla je mama i vratila vedrinu na lice.

– Naravno da je dobro – odgovorio je tata gurdajući maminu nadlatkicu laktom.

– Pročitat ćemo, svi ćemo pročitati. Nema smisla da roman bude običan i da bar malo ne izaziva, je l' tako?

– Ja se slažem – rekla je Nina. – ali s obzirom na temu, mislim da je ipak malo previše.

– Kako to misliš? – pitao je naglo se uozbiljivši.

– Dosta, dosta! – rekla je mama i naglo podigla ruke u zrak – pročitat ćemo svi pa ćemo vidjeti. Nemoj ništa reći, Nina, hoćemo se iznenaditi! – viknula je mama i otpila čašu vina.

– Mislim, meni to nije provokativno, meni je to normalno i o tome se treba govoriti.

– Nemoj sada kvariti! Budemo svi kolektivno pročitali. Hoćeš nam iskopirati? – pitala je mama između zalogaja.

Веселин Мишинић

МЕТАМОРФОЗЕ ЈЕДНОГ СРПСКОГ ВОЛА

(„Чигоја“, Београд, 2016)

Кад год бану неки избори, редни или нередни, неко говедо исплива у први план. Потпуно анонимна крава, (краве су по обичају анонимне, и безимене, па чак и она обојена у љубичасто, чије фотографије красе омиљене чоколаде, носи медијско име које јој вероватно не припада) понеки јунац, или незрели бик, неко теле, које ни сено још није почело да грицка, у неком тренутку постају медијски познати, вољом случаја, или ко ко зна због чега.

Елем, обавезно, или како се у модерном жаргону каже „по дифолту“, пред изборе фотографије ове бесловесне, махом рогате марве, најчешће у загрљају воће неке од водећих странака, преплаве васколику медијску сцену.

Сви се утркују да то говедо усликају, да о њему анонимном ишчепркају неку пикантерију, да нешто измисле ако треба, а увек треба, и да се то сервира јавности, као битност нечије изборне кампање.

Страначки прваци напрасно и преко ноћи постају велики љубитељи села и домаћих животиња.

Наводно: онај ко води животиње, воли и људе.

Ретко се дешава, макар и вештачки изазвана, да нека од ових појава, заживи дуже од неколико дана. Мада, у земљи транзиције и свакојаким чудима, свака појава, била она стварна, или измишљена, има своју тежину и значај, како за бирачко тело, тако и за оне који треба да буду нечији избор.

У таквим приликама, из само њима знаних разлога, страначким првацима у изборним кампањама стока и присуство стоке, увек добро дође.

Истина је, стока није гласачко тело.

Или ипак јесте?!

Ова дилема никада у потпуности није решена.

Ако ништа друго, гласачко тело чине и они који се заиста брину о стоци и сточном фонду. Додуше, нема их много, јер су наша села опустошена и махом напуштена и запуштена, али ипак, сваки гласић добро дође

и може да буде превага у суровој трци превртљивости многобројних политичких олигарха, спремних све да учине зарад мало власти, које ће се кад тад домоћи.

Како год тумачили, присуство стоке доноси сентиматалну превагу у тренуцима кад се копља ломе, у моментима када ће нечије мишљење претегнути тамо, или овамо. А увек је боље да буде овамо, него тамо. Јер мишљење гласачког тела тамо нема шта да тражи.

Будући министри, нарочито пољопривреде и сточарства, воће тек живнутих политичких странака, општински, регионални, председнички кандидати, сви до последњег, или првог, свеједно је, у једном моменту се окрену запостављеном, боље рећи скоро уништеном сточном фонду. Пред камарилом новинара и фоторепортера, тв сниматеља са лица места, којекавих мешетара, који се у таквим приликама као нужан декор увек нађу на месту дешавања, ови људи од интегритета уносе искрене емоције у мање више бизарну позерију. За то време. говедо, брав, или магаре, несвесни властите важности и значаја, нервозно се врпоље.

Сви се напросто утркују да буду обавезан призор ових документарних, за многе историјских сцена, које ће се у наредним данима вртети на свим информативним и другим тв каналима, и чије ретуширане фотографије ће красити насловнице како таблоидних, тако и оних новина које слове као озбиљне, а у суштини то одавно нису.

Слава усликаног говечета, које ће том пригодом добити неко уметничко име, неретко зна да потраје дуже од популарности онога ко се са тим говечетом фотографисао.

У мноштву обичности које прате оваква и слична дешавања, једном у веку, или једном заувек, догоди се нешто што наоко уобичајену догодовштину претвори у причу која се храни незаборавом.

Догађаји и догађања измакну контроли осмишљених маркентишких играрија и све крене вртоглаво у правцу који се није могао наслутити.

Прича искочи из режираног контекста и више је нико не може ухватити ни за главу ни за реп. Онима, којима је требало да послужи за једнодневну маркетиншку играрију, на крају ипак доноси главобољу.

Данило Филиповић

ЗОВЕМ СЕ НОЕМИ

(„Алма“, Београд, 2016)

ОЛОВНИ ВОЈНИК (ПОСТХУМНО)

Андерсенова највећа подвала није у томе што ме је осакатио, завадио са некаквим ђаволком или послао у пловидбу чамцем од новина, не – највећа подметачина је што Данац своју причу о мени назива бајком, а и слеп види да је реч о фарси. Могао је мирне душе копље о јеврејској балериници у трње да врљи. Циљ искусне плесачице је да тебе, изводећи пируету и двоструки салто, избаци из равнотеже. Свако дизање ноге дамар је за оно што имамо између ногу, или, у мом случају, ноге. Ни морепловцима нису дували неповољнији ветрови него мени тог дана. Срце жене оловно је још од металног доба, а звезда се најлепше гаси на гомили угља. Тешко је озбиљно схватити све то, кад после смрти остаје само – дим.

ЗАМИШЉАЊЕ

Пустиња.

Зид.

Кутија.

Цвет.

Коњ.

Над мојом пустињом сунце и ноћу сија. Ветар је дине разлистио у пешчану плочу, а од оазе ни фатаморгана. Тумачи: једноличан, ништаван – свет досаде. Камени зид увис до небеса: моје недоумице и њихово решавање. Ако не можеш да отвориш дрвену кутију, како ће тебе људи? Две истоветне руже без трња су ми деца. Дакле, трбушаста и глувонеми близанци. Жена ми је коњ: зауларен, оседлан и уморан од заједничког пута.

Сад ти замишљаш.

ЧЕТВРТА ЗАПОВЕСТ

Пређем ли некако преко мора самољубља прве заповести... Успем ли икако да се замислим над седмом, мада су дојке жена у туђим креветима веће од дојки жене у твом, а жена из маште љуби се страственије од жена свакодневице... Никако не могу да схватим чему неслана шала: *шест дана ради и сврши све своје послове, а седми дан је одмор Господу Богу твојему*. Очито да Вишњи није давао ни пет пара на то хоће ли човек XXI века, који црнчи код приватника, у Рај.

ПРВА ПРЕДСТАВА

За разлику од немачког театра, твоја прва представа је имала грешака. Неке сам записао, неке не. Ако ћемо по науци: стид је осећање перфекциониста. Стид није оно о чему причају тетке-руменке, док гужвају сукњу испод колена и сновијају премијеру на Бродвеју. Стид је кад обуздаваш себе, ма на који начин. Све у свему, било је то угодно поподне: неко је неког јебао, на плочицама купатила оставила си чистачицама домаћи задатак, заподенуо се разговор о инцесту а родитељи све класа '55, замиришао је букет соц-реалистичког цвећа од братства и сестринства из провинцијске провенијенције, хиљадарка је склизнула у цеп ноншалантно, као дангуба у сан. Прегршт идеја.

ЈУЛИЈА

Јулија се напије као цукела. Не говори: *У пољупцима врло учени сте*. Муца, штуца, пали цигарету наопачке. У плавом оку има мрљу која подсећа на бодез. Под ребра крије неухрањеност. Уносим је у воз и не пропуштам прилику да направим неколико фотографија: колосек и вагони, она и ја, њен образ уз стакло воза у покрету. У трену када се, пресамићена, растаје с душом у купатилу, ја мислим, промишљам, размишљам. Да ли да се поубијамо и да буде стварно:

Ноћ као у Шекспировом комаду.

Веселин Мишинић

ПУСТИЊСКЕ ПЕСМЕ

(„Индустија књига“, Београд, 2016)

ПРЕДАХ У ПУСТИЊИ

Ово је Африка Драга
Снегови Килиманџара се
негде далеко топе
И Нил на другој страни пустиње
моћно нариче
Водостај ове мутне реке
подижу крокодилске сузе
и потапају свет приобални
и тако зверима
и људима
гасе зеђ исконску
жеђ пустињску

Тако се и живот у пустињи рађа
Ни из чега
рекло би се
Из вапаја жртве
коју бездушне чељусти растржу
док смех сите хијене
своје дарове збраја

Тако и нас двоје љубави
тргујемо смехом
безбрижним доскочицама

тргујемо
и птицама
које овде уточиште траже

Ветар смо донели са севера
из крајева где снегови
и студен упоредо живе
са мало недужног сна
у завежљају
дубљег од ове тишине
и овог недодира

И ми смо у души номади Драга
Осуђени
да зрно песка
тај кристал пустињски
сачувамо у трајању
у успомени
Да и нас двоје бар нешто вредно
оставимо потомцима у аманет

Тако се
од трошења
од пролазности
и љубав чува
љубави

Мирољуб Тодоровић

ЛОВАЦ МАГНОВЕЊА

(„Everest Merdia“, Београд – Међународна културна мрежа
„Пројекат Растко“, 2015)

ДРВЕЋЕ МОЖДА ЗВЕНИ

светлост понекад плава пасишта улазе
мишеви и препелице у оловну кутију
прекасно стижу океани да оперу своје семе
мирис прашине или двадесет људи

у вратима сам али на жеравици
по камењу ни зрно севера
не брините у оснаженом ваздуху
крв је као колевка запечаћена

дете отвара колевку не сачекавши
дрвеће можда звони као оружје
девет речи али ветар је бео у капсули
од животиња раскомадан

КАО ПАС КРОЗ МАГЛУ

Погодила те звезда. Реч
изломљена. У око. У крв.
Распршен привид. Обале
светлости. Гром па зов.
Могло је и друкчије.
Голубије јаје. Из мутне
воде. Из грла. Српањ.

Баврља обајник. Жилице
израстају. Мека паучина.
Прошлост. Твој небески
вез. Као пас кроз маглу.
Газиш поточницу. Рај је
неизвестан. Сан јаросних
очева. Лубњача црвена.

СТРАХ И СЛУТЊА

Догоревају градови. Свемир заточен.
У ораховој љусци. Док те појудно
свлачим. Из ока твога. Пламни
знамен. Жедник над извором. Нем.
Усамљен. Чопор звери. У њему.
Крваву утробу преврће. Живо месо.
Кида. Уснио сам сан. Душу венчаваш.
С ветровима. Црн. Го. Камен у руци.
Безнадно лутамо. Пустолином.
Страх и слутња.

СТВОРЕЊЕ

Застајем. Оклевам. Нешто ми не да да се приближим том створењу
чију силуету тек повремено назирем у тами. Сакривено је иза громадне
стене. Извири на тренутак, па се повуче. Очи му засијају ко две
жеравице у мрклини. У почетку тихо дахтање и једва чујно режање
постају све нервознији. У срце ми се увлачи стрепња. Стављам прст на
обарач и чекам.

МАГИЈА СИГНАЛИЗМА

(„Everest Merdia“, Београд – Међународна културна мрежа
„Пројекат Растко“, 2016)

Мирјана Фрау Коларски

ТУ СТОЈИ НАСЛОВ, РУДИМЕНТ

Нисмо ми саучесници

Али

Подиђи ми

Не умем ја да се буним

Врапци се шацују на мрве

Чегртаљко, бучиш

Поткожиш у кут, у бут

Укруто, утрнуто

Нонсенс, нонсенс!

То је инсулинска игла.

Добри, слатки мој, Хоратије

УСТА НА УСТА МАЛОМ БОГУ

(за двадесет и седми ми рождества лет)

Шнирам се у чекрк

Јучерашња

Прогутала бих и више

Али шта сам онда урадила?

Протраћила
Изакала
Разбројала.

Данас сам свакодневна
Тоциљам те и у шлајпик
Само да ме не пертлају @ СНПр
Вуче! Грињо!
А опходити те не могу –
Кратке су ми бутне кости

Ако се развежем
Нек ме ошамари
И увеже
Само бос

Фамилија да ме кремира!
Crème de la crème.

NOTA BENE!

Привржени смо –
Константа: у(з)рок, па оно после.

Пази, свеже обојено –
Не чачкај нос у јавности!

50 на сат кроз насељено место –
Ерос онога свијета.

Суматраисти су бабице сваког сочињенија –

Ако је утрнуо цврц, није пресахла сиса.

Веселин Мишинић

СЛАТКО ОД ЛУДИЛА

(„Индустрија књига“, Београд, 2016)

✱

Жени сам купио лепу огрлицу.
Сад сам сигуран да јој шинтери не могу ништа.

✱

Жена ми је паметнија од пчеле.
Она купи и мед и саће на пијаци.

✱

Моја жена није хтела да се одваја од накита,
па сам морао и њу да заложим.

✱

У нашем загрљају никада није било
места за двоје.

✱

Жена ми је жива ватра.
Живот ми је претворила у пепео.

✱

Женио сам се десет пута.
На грешкама се учи.

✱

Од када има редован секс са другим мушкарцима
моја жена ме никада није преварила.

✱

Толико сам био веран жени
да је на крају била принуђена да нађе љубавника.

✱

Прогласите ме за свеца.
Био сам блажен међу женама.

✱

Дуго живим у браку и имам редован секс.
Али то жени нећу из ината да кажем.

✱

Дефинитивно не разликујем пса од мачке.
Кад моја жена лане, ја јој увек кажем: Мацо.

✱

Матичар ме осудио на доживотну казну,
а смртну пресуду сам сам потписао.

✱

Уживао сам у браку само један дан.
Тада сам жену видео последњи пут.

✱

Веровао сам у вечну љубав.
Касније се свако нормалан опамети.

✱

Између жене и плота
пијанац ће увек плот изабрати као ослонац.

✱

Пијем као смук
јер имам змију код куће.

ИЗ РУКОПИСА

Данко Стојнић: „Хајек виолиниста“ (гваш на картону, 2016)

Пажња

О чему су сирене певале
Одисеју на повраћку родном
дому како Пажња не зна а он
сам ни Пажњу ни после ејске
пловидбе ни је казао ни ја је
Заксша чуо - уосталом ја
не би више била заводљива
Песма на швајцарском језику
за оне који никада нису
искушали своју безмерну
чешћу на Пажњи
Мора Валдвилли

Видомир Андрић

Весна Денчић

ТАЧКА ГЛЕДИШТА

УЗОРИ

Хм, хм, прогунђа Шаљапин испод мемљиве поњаве. Ми ни струју нисмо имали. А ви, опремљени свом том технологијом, две смислене реченице не успевате да саставите.

ВРЕДНОСТИ

Господине, да ли знате где се налазите и зашто сте овде?

Не знам, промрмља тихо, стежући похабани оковратник. И немојте да ме вређате, нисам вам ја господин!

НИВО

Након успешног дана добротинитељ се погледао у огледалу, поправио немирни прамен и задовољан осмех упутио ка распричаном телевизору. Тамо је изгледао још лепше и успешније.

ИМОВИНСКА КАРТА

Након дугих празних година, седећи у полупразној соби, решио је да, коначно, нешто промени.

Са стола је побацао прашњаве драгулије, раширио географску карту и, са необичним сјајем у очима, црвеним маркером обележио атрактивне локације. Био је спреман за акцију.

СЛЕДБЕНИК

Прошетао је алејом великана, вођен жељом да једног дана ту осване и његово име.

Прави човек на правом месту, рече клинац угаслог погледа и, као да чита мисли, једним хицем човеку услиши жељу.

СТАЊЕ

Док је посматрао удес, за који, свакако, није очекивао да ће осванути на свим порталима, чинило се да осећа сву снагу природе, поетску и изнад свега, божанску правду.

Смешила се правда са друге стране провалије, а он, шћућурен у свом заклону, није могао да одоли том осмеху. Радовао се као дете!

УМЕТНОСТ ЗАВОЂЕЊА

Када је коначно завршио свој портфолио, све је изгледало потпуно савршено. Штавише, само је свевршњи могао имати бољу референцу.

КОРАК

Када је грађанин Петровић пожелео да пружи корак, није размишљао о миљама, напротив! Размишљао је само о тих неколико метара који су га делили од огњишта. Пре него што је закорачио, председничкој колони је показао средњи прст и већ следећег тренутка нашао се у топлој просторији.

ТАЧКА ГЛЕДИШТА

- Морате признати да ваше шале уопште нису смешне!
- Могуће је, али због чега мислите да сам дужан да Вас забављам?

ГЛУПЕ ПОУЧНЕ КРАТКЕ ПРИЧЕ

Прича #1

Гледам на телевизији како су опремили затворе. Тамо сада робијашаи боље живе него половина житеља овог града, а за које кажу да су „на слободи“.

Решио и ја да пробам.

Оставио сам опасач и петле, запаковао сам пасту за зубе и пешкир, и кренуо у најближи затвор. Кажу: „Не може! Није ово одмаралиште! Ниси никог убио!“. У другом, у трећем... свуда исто.

Сетим се, онда, да сам једном давно, читао неку књигу о неком Раскољникову који је на сличан начин решио свој животни статус. „Ајде и ја да пробам“, помислим у себи.

Видим бабу на улици.

„Неће она још дуго“ – помислим у себи. – „Њој је живот само мучење, а ја се овде патим“. Упуцам је из пушке. Читам: „Метак јој је прошао кроз лобању, баба више није у животној опасности“.

Покушам поново са другом бабом. Оборим је аутом. Кажу: „Сем шока и нагњечења, већих повреда нема, па ће баба сигурно преживети“.

Покушам и трећи пут. Упуцам трећу бабу у груди из пиштоља. Кажу: „Метак није оштетио виталне органе, успешно је извађен, и баба се добро осећа“.

Пробам и четврти пут. Наместим да баби падне на главу камени блок. Кажу: „Осим лакше контузије мозга, већих последица неће бити“.

Какве су ове данашње бабе? Не можеш честито ни да их одробијаш. У моје време се знало: „Један метак – једна баба“. Али, затвори су нам били такви да ни мртву бабу не бих тамо послао. Ваљда зато данашњи манијаци користе ножеве, секире, мачете... А, то не! То, никако! То не бих могао!

Зато сада седим, као подстанар, у собици два са два квадратна метра. Тај Раскољников ме забрињава, ноћима га сањам.

Како неко има среће...

Прича #2

Скоте! Монструме! Убицо! Манијаче! Зликовче!

Одлучила сам да прихватим твоју брачну понуду. Знам, могла сам да одбијем, али како? Зар да допустим да ми се пријатељице ругају како су оне спавале с тобом, како су ти дете родиле, како су биле у браку с тобом! Ако већ морам да патим, онда нека то буде као твоја будућа и будућа бивша, а не као моја пропуштена шанса. Ти ћеш мене преболети брзо, и заболе те она ствар како ће бити мени после. 'Ајде, белосветски љубавниче, закажи дан венчања, па да запушим уста оговарачицама. Нека те ђаво носи, и мене заједно с тобом. Само да знаш: Све трошкове венчања сносиш ти. Ионако ће дете носити твоје презиме. Моје ће бити само непроспаване ноћи, и бол у души. Зар се од тебе нешто друго и може очекивати?

Прича #3

У Ургентном центру лежала је жена тешки наркоман, дете је изгубила, све је прокоцкала... Лежала је данима да дође свести.

Кад се мало опоравила, устала је и хтела да изађе на свеж ваздух.

– Извините... Је ли овде излаз?

– Не, госпођо – рекао је један пацијент у њеној соби – за вас је сваки излаз, улаз у непознато.

– Ја бих само мало да прошетам...

– Касно... Шетња је за оне који знају куда би и кад не познају пут.

Госпођа се вратила у постељу.

Велибор Мухић

КАПУТ И ЖЕНИЦА С ОБЛИНАМА

Тог историјског дана, на класичан начин увођења у причу одређеног типа и стила, наш полу-јунак Воислав (без „ј”) Ивановић уђе у продавницу с намером да купи капут.

Знам да је, то, генерално гледано, смешно, да се – ‘ајде да кажемо! – и ви смејете јер, каквог смо материјалног стања и имања, ко данас купује капут! Људи носе одећу с оца на сина, с унука на деду, с деде на... пардон!... умало не рекох бабу (али, верујте, и то се дешава, живот, трпи, све!). Дакле, капут.

Да купи.

Не у стварности већ у овој сатиричној причи (је ли вам сад лакше?!; ма откуд њему паре!)...

И купи га, да не отежем... Ка-пут!!!...

Продавац је био запањен...

Није се сећао кад је, икад, продао неком капут (само једном у сну!). Зато је почео да аплаудира...

– Престаните да ми аплаудирате! – опоменуо је Воислав Ивановић продавца.

Гле-гле!... на шта ће ово изаћи!...

Продавац је почео да муца и једва се зауставио, добио је грч аплаудирања.

Где смо стали?... Аха!...

Јест да је капут био на багателној распродаји, с фелером, мирисао је на гас, имао је исту леву предњу и десну задњу страну, имао је, само, једно, и то мало напукло, дугме... све остало је било у реду, с тим што је имао ушасте клапне на предубоким џеповима, пуним мрвица од двопека и убуђалих семенки сунцокрета, а каиш... (не морам, баш, рећи, све!). Ипак... не могу да одолим...

Капут је имао широку топлу крагну: у њој се могао огрејати цео свет!...

Шта је, иде вам водица на уста, е па, почните да штедите... једног месеца за рукав, друге године за леђа... и ви можете имати исти овакав капут... ако не и гори!... кад одете у пензију! Па, богами!...

Воислав Ивановић излази из радње, продавац га испраћа. Долази кући, пење се степеништем, отпоздравља задивљеним суседима, маше пешевима, победнички подиже руку и десним кажипрстом, у исправном правцу и смеру, притиска тастер на вратима свог давно измаланог стана...

– Зар на овој скупоћи и беспарици да купујеш капут?! – рече Ивановићева супруга. – Човече, јеси ли ти при себи?!

– Веома је комотан – рече Ивановић.

– Одакле ти паре?! Узео си га на лизинг?!

– Купио сам га.

– Имаш скривен фонд?! Како га ја немам?!

– Имаш, али га не пријављујеш. И ти некад купиш боцу зејтина.

– Стварно си купио тај јадан капут... јадан си, ионако, а, тек, у том капуту, Боже!... Зашто си, то, урадио?! Зар последњу црквицу си спискао у...

– Комотније је у топлом капуту!

– Али, Војо, погледај како тај капут изгледа!!!...

Обоје су га мало боље разгледали. Капут је био прљав, на многим местима уштопан, па, још, различитим концем! На једном месту се видело парче скинуто с неке бедне сукње (парај уши, крпи дупе!), исто тако старе као капут, ако не и... А иза левог рамена је ледујала зелено-смеђа травчица, никла ко зна кад...

– Даћемо га на хемијско чистење! – рекла је она.

– А могли бисмо да га и окренемо под условом да има два лица?

Зарезаше, мало, на пещу, он донесе лупу, забуљише се, обоје... Имао је два лица!

– Кад га преврнеш, сви ће мислити да је нов! – рече она.

– Аха – тужно се осмехну, он.

– Кад примиш следећу плату... а обећали су вам пре средине зиме!... однећеш овај капут кројачу да га преврне, тако ћемо уштедети на хемијском... Јеси ли ме разумео?

– Јесам... А каиш?

– Посаветуј се с кројачем...

Тог дана, на класичан начин започињања заплета у причи одређеног типа и стила, наш јунак Воислав Ивановић ког ћемо – ради уштеде у простору, у даљем тексту означавати с В. И. – уђе у кројачку задругу бр. (?) – да преврне капут. Али...

Необично је, само, што је капут В. И. – чије ћемо иницијале у даљем тексту изостављати због још веће уштеде у простору – био толико пропао да га се и он сам стидео, па је о капуту, кад га је положио на пулт, говорио у трећем лицу:

– Молим, преврните га! – рекао је.

– Како желите да га преврнем? – упита главни мајстор.

– С ове стране на ону страну...

Зазвони телефон (као у индијским и турским серијама). Мајстор подиже слушалицу. Причао је једно пола сата, с неком особом досадном као крпељ. Мајстор је више пута морао рећи „У реду“.

Испоставило се да је то била његова супруга! (Ивановићева – не продавчева, продавац је био разведен... Гле, гле, ствари се компликују!)

– Рекла је да обавезно понесете потврду да је капут предат... Као да ми нисмо озбиљна фирма, свашта!...

– Не сумњам у то...

– Дакле, да га преврнемо... С ове... на ону страну... У реду... али... чекајте!.. ЧЕКАЈТЕ!...

– Шта да чекам?...

– Па ви овде имате женску?!...

– Какву женску?!...

– Од крви и меса!...

– Меснату женску?!...

– С облинама!...

– С каквим облинама?!...

– Па... са женским облинама!...

Заиста, у капуту, у једном од дубоких унутрашњих џепова, била је женица с веома изражајним женским облинама. Јела је крофне...

– Хм... Па... овако... женицу ћу понети, а капут оставити. Је ли у реду?...

И заплет се на том заврши...

Е, сад, како би у оваквој прилици поступио један наш писац, прича би могла да се рачва (грана) у два правца: мушка верзија: кројачница и женска верзија: кућа... па читалац-тељка сами да бирају шта ће да... итд. Ја не знам како да поступим. У ствари, нек се прича котрља сама од себе, то је истинитије, не личи на намештено, исконструисано... Дакле, где смо стали?...

Између заплета и расплета, прошло је неколико седмица. Он је редовно ишао на пробе. Ипак...

– А зашто се ти стално затвараш у собу?!

– Разгледам маркице у албуму...

У ствари, вадио је ону женицу и...

Том приликом, женица с облинама, увек би му се жалила што није у оном капуту, наводно, навикла је, а сад...

Тешио ју је...

– Чекај да мајстор преврне капут, вратићу те тамо...

– А с ким то причаш?! – питала га је супруга.

Итд.

Е, прича клизи даље... Где смо стали?...

Тог дана, на класичан...

Пут под ноге, нема више проба капута, може да се...

Да, право по капут, а женица с облинама му под мишком, једва чека да...

Он иде према задрузи... Он уђе у задругу... Мајстор му даде капут, он уђе у капут и – нестале!!!

Дакле, нестао је у капуту!!!...

Тражио га је главни мајстор да му врати кусур, тражили су га и остали кројачи... Шта то би?!

Би шта би!...

Е, сад, овде би могла, што би рекао онај наш писац, прича да се гра на у два правца... Један правац... Дуги правац... А први правац би могао да се рачва у два смера... Један смер би... Други смер би... Затим, први смер би, такође, могао да се рачва... на...

П. С.

Седели су, склупчани, у капуту, он и његова женица с облинама... и јели крофне...

– Ја, више, не могу овако! – рекла је она.

– Како овако?!

– Па, овако, да живимо и само једемо крофне... Него, да ми, лепо, продамо овај капут?!

– Бог с тобом, једва сам побегао у њ, а ти би да га продајемо?!

– Какве везе има, наћи ћемо неке старе панталоне...

Е, сад, што рече онај наш познат... мушке панталоне... женске панта...

Сами изаберите крај: жут или леви, висок или шуман (бучан), дечји или планински, загонетан или рскав, слан или барокан (како се каже: барокан или барокни?)...

Ух!... испаде ми перо...

Мирослав Стаменковић

ХИДРОКОРТИЗОН

Чавка кљуном извлачи кесу из бетонског контејнера испред свемирског шопинг центра и баца је на тротоар. Неко ће сигурно касније рећи...

Возикам се по граду. Идем на разговор за посао. Касним, све ми се чини. Читам наоколо поруке довитљивих:

ЈЕР... ТАКО ЈЕ ЗАБАВНО!
НИЈЕ ВАЖНО ШТА КУПУЈЕШ, ВЕЋ ГДЕ
КАФАНА „ДУШО МОЈА“
BLACK IS NEW GREEN
СТВОРЕНИ ДА ЗАСЛАДЕ ДАН
ШТА ЖЕНЕ ЧИНИ СРЕЋНИМ А НИСУ ЦИПЕЛЕ
ЈЕР ОД КОМШИЈЕ НЕМА БЛИЖИХ

Ништа ме се није дојмило. Нити сарказма, нити подругљивости, надмености, мегаломаније, инфериорности, ничега нема, ништа да исплива, *оживим*.

Чисто, буљаво, буљење кроз прозор аутобуса.

Пролазе станице, аутобус стаје – аутобус полази, живот тече. (*Паметико, ди си!*)

Лажу, да кажемо, лепо-неопходне, али не *ово*. Све, међутим, разумем: „Технички услови при пројектовању превозног средства какав је, у овом случају аутобус, налажу да путници имају ту могућност да гледају кроз прозор околину, то јест простор ван превозног средства, све док их не прогута, не баш сасвим доказана, нека црна рупа.“ И тако је, иха-хај година, ма деценија, да л’ векова, и јесте: *векова*, ако се сетимо дилижансе, ма и Рима, или оних носећих кућица за аге код Турака. Све има своје. Пристајем. Буљим. Не желим да себи протумачим ишта. *Ту* је мој луксуз. А-ха!

Да, само чему (коме) *ово* ја тртљам. Ове безвезарије. Неповезане, заморне, плитке.

Себи – не.

А да ли ме то живцира околина, онда!

Не, не бих рекао.

Добро, шта ме *то* тишти!

Види, *то, то* што ме тишти, тишти да му мајчицу ако ме тишти.

Знаш!

Сада, повратак у стан.

Разговор обављен. Јавиће ми за 5 до 7 дана. Каснио, к’о што предвиђах, али сам се и јавио да касним. Уз драматично објашњење. *Судар*. Наравно, није било никаквог судара.

Види, па то су *графити*. Промичу. Црвени, плави, црни... све сама слова, пароле, па прецртане поруке, дописане умотворине, латиница, ћирилица, а и неки нови језик: латиница-ћирилица, па ту ти је све ко кога воли, мрзи, за шта јесте, а за шта није апсолутно...

Ммм... Не.

Контрверзни сакупљач на ниским грандма

Данко Стојнић: „Сакупљач“ (2016)

Мића М. Тумарић

СУЖАЊ

Видео сам тугу, превише туге и жалости. Гледао јад. Посматрао беду. Све докле поглед и ум сежу.

Стално ме пратили јецаји и плач. Слушао сам јауке. До мене је допирао страшни лелек. Народни. Из дубине душе. Лелек уцвељених. Са свих страна.

Огромну неправду сам трпио. Притискало ме свеприсутно непоштење. Шибала разгоропађена глупост. Газила осiona чизма владарска.

Туђе грехове сам испаштао. Учествовао, силом натеран, у ратовима. Гадио се барута и паса рата. Бојао смрти. Плакао над рањеницима. Гушили ме палеж и трулеж.

Незасити ми одузели грађанско право, погазили достојанство. Отели имовину. Уништили углед. Сачувао сам једино понос. И снове.

Наслућивао сам слободу. Прижељкивао правду. Маштао о једнакости. Бољој будућности. Деценијама. Безуспешно.

Онда сам изненада занемео, док сам говорио о слободама и правима људи. У земљи обесправљених. Онесвестили ме. Насилно. Из потаје. Затим у ланцима одвели. Незнано куд. Одлуком чврстурукаша. Властодржаца. Бездушника. Људи из срца мрака.

Овестио сам са главобољом. У тами. На каменом поду старе грађевине. Испред мене је прозор. Прозорчић, заправо, кроз који, као кроз иглене уши, продире трачак светлости. На њему решетке. Металне. Чврсте. Државне.

Иза мене масивна врата са неколико кључаоница и само једном квачком. Закључана са спољне стране.

Чекам. Уплашен. Разочаран. Обесправљен. Преварен. Пребијен. Издан.

Замишљам облаке како слободно језде небом. Испод њих јато разиграних птица.

Чује се метални звук, судар браве и кључа.

Целатово је време.

А птице лете...

Небојша Ћосић

АСТЕРОИДИ

Демони

У свету послепоноћни сат.

Демони љубави, споразума и неспоразума, сна, ваше је време.

Стомак, тривијалне мисли, нису му дали да заспи, онако како се научио, обично пре поноћи. Са звоника одбио је други сат новог дана. После неколико трептаја и још толико уздаха, са старог звоника просуло се мелодично три... три над добрим делом северне полулопте.

Кад је већ будан и поприлично расањен, пожелео је да му неко покуца на врата. Али, никога. Уснуо је свет, сав тај свет. Доиста, да ли је он део дневног жагора, запитао се, једна од капи у узаврелом крвотоку који ће већ у првим јутарњим сатима забрујати много јаче од мелодије са звоника.

Ја сам усамљен, они су остало, размишља. Њихови су свет и живот, као и све што припада тим појмовима: снага и здравље, воља и знање, моћ и богатство, љубав и мржња, радости и очај, сав тај свемир науке и технике, уметничко достојанство...

Покушавао си да им припаднеш, да освојиш део моћи у вртлогу и да се уклопиш у пулсирање које је, кажу, одавно пробило границу атмосфере-материце која све, па и тебе, чува од хладноће и равнодушности бескрајног универзума.

Нико не куца на твоја врата.

Како би било да он пође у поход и зареди куцајући на врата сутрађана. Ко ће му их отворити? Отвараће их неке сањиве приказе, авети у ноћним провидним хаљама, полуобнажена и обнажена телеса у нелогични час одвојена од постеље. Полови који се празне и пуне сагоревајући накупљене калорије. Све је тако природно, млада бљештава уста, крте старачке кости, утварни ентеријери. Како бити са другим? И да ли у својој

жељи да се уклопи у животну плиму он некеме може бити узор који ће успоставити дијалог са тим другим?

Имаш тело, и користи га.

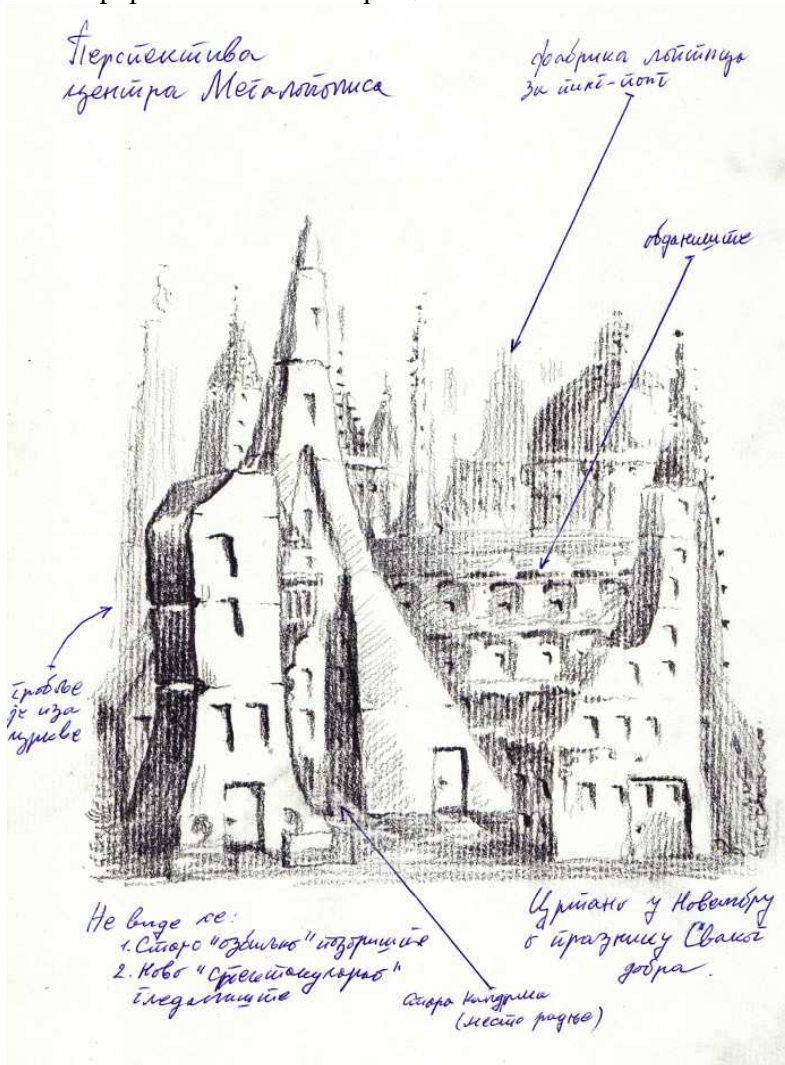
Оне лампе из детињства више не помажу. Одавно их је један бивши дах погасио. Сада могу још једино да трепере у твојој свести пристигле из сећања на бабу и таваницу по којој је твоја дечја машта ходала. Деда је био ћутљив, суштински љут на синове који му отимају унуке. Љут на примарне и остале школе које ће унуке одвести далеко од благословене црнице у коју треба бацити семе, неговати је и убрати плодове. За његове хоризонте довољан, частан и сваке хвале вредан напор. Родитељи су мислили другачије. Оранице и столетна кућа су отишли на добош, и унуци су постали становници великог града. Широко су им се насмејале фабричке капије и угледне установе. Напунили су кућу техничким уређајима који баби и деди нису требали, баш нису и у најгрозорнијим сновима. Уместо мануелног и умног рада, обичан притисак на дугме које греје воду, пере веш, готови палету јела, чисти подове. Човек тако мали у подножју зграде, постаје моћан и господар у простору на неком од безбројних спратова, за њим стиже и његова другарица, господарица и поседница, по педантно избројаним квадратима стасавају њихова деца. За дечурлију су баба и деда постали именица са предметком *пра*.

Трагедија

Из свих светских звучника сливају се панични гласови. Велика количина чврсте материје пробила је атмосферу и суновратном брзином ударила у насељено тло. Жртве се мере стотинама хиљада, до ујутру, можда, у милионима, и сво то разарање плодног и густо насељеног предела збило се за неколико тренутака. Заставе наших племенских родослова спуштене су на пола копља. И твоја околина је утихнула као да је и њу погодила та по свет злосрећна маса. Да јесте била би из основе измењена. Град би постао тужна површина прекривена белим платном са црвеним крстом раширеним на стотине квадратних километара.

Религије, све одреда тврде да трагедији претходи грех. Али зашто то зло (назовимо га *суманути астероид*) није ударило у неки други крај планете такође огрезао у кал Содоме и Гоморе. Остаје нам да плачемо, да пишемо и усликамо провалију која је сахранила бивше житеље и њихова постигнућа. Потонуле су, у пепео и дим претвориле се поносне

библиотеке, музеји и галерије, као дечје лево коцкице које је рука родитеља измешала и вратила у припадајућу амбалажу, пукли су армирани и челични лукови мостова и стамбених зграда, нестали су уређени квартави људске кошнице у сливу неколико река, аутостраде постале непроходне као јаруге у хималајском планинском венцу. Болничке, ватрогасне и полицијске сирене заглашиле су етар. Научници пристигли из света односе делове астероида. Како другачије да помогну, него да проуче крхотине убице, кад се десило то што се десило, страшније и од Орсоновог Рата светова. Велико зло проузроковано снагом коју није сагорела атмосфера/земљина материца.

Данко Стојнић: „Град 2“ (2016)

Раденко Бјелановић

НЕБНА ВАТРА

ВАРЕНИКА

Свуд се поје
Попијева
Вареника
Разлијева
У копање
Од молике
Варевине
Има вруће
За чобане
И планинке
Намјернике
Пролазнике
За тежаке
И бонике

БРЕЗЕ БРИЖНЕ

Иза Борја
Пјесма стиже
За ђевојке
Брезе
Брижне
Ој ђевојко
Варенико
Врућа
Попићу те

Да угријем
Плућа
Радују се
Трава и дрвеће
Оките се
Планина
Цвијећем

КАПА ЋАЧКА

Планиницом
Момчад
Подврискују
Ој ђевојко
Ти сељачка
Свићал' ти се
Капа ђачка
Иза горја
Крај Јаворја
Ћупа цура
Јадикује
Сва планина
Одјекује

МАТУРАНТИ

Грља
Пјесма
Ђевојачка
И ако смо
У опанке
Ми волимо
Матуранте
Свака хоће
Да избира
Учитеља
Официра
Са врх брда
Глас момачки
Пуче
Мала моја
У јаде ти дани
Што ће теби
Момци школовани...

НЕБНА ВАТРА

Струже
Вјетар
Распуклу
Ведрину
Преде
Мјесец

Бијелу
Јарину
Да окити
Ђевојачке
Груди
Небна ватра
Брдима сијева
Све умрло
Тетријиб
Запјева

ЗВОНА

Пјев
Свијету
Очи
Отворио
Старац
С Бабом
Огањ
Наложио
Треште
Звона
Пролама се
Гора
Млади Мјесец
Са Кома
Пролеће
Над Чакором
Укреса свијеће

Душанка Милутиновић Станисављевић

ПРОЗОРИ ДУШЕ

НА КРАЈУ МОГ ВРЕМЕНА

На крају мог времена
ти си узбудљив
мени изазов,
потребан као ваздух који дишем.
Боли ме лице,
очи светле сузама
и не могу те привући,
као ни моје тело, у сузама.
*Постоји свет са хиљаду прозора,
али само један је твој.*
Не знам да ли је отворен за ваздух
или је узбуркао сенке,
па пукла је чаша
и моје изгужване песме,
те живот ми игра на крају мог времена.
Може се рећи да ове речи и збуњују,
само за неко време,
но бићемо бесмртни,
а онда,
ти си изнова узбудљив,
мени изазов.

МАРИ
(sur le *PONT MARIE*)

Чекам пријатеља ,... на мосту,...
... у чекање улази и мој сан,
саткан у лукове.

Мост преко две реке,
које иду у обрнутим смеровима,
прима и трећег саучесника –

то је небопарајући јецај виолоине
недалеког уличног свирача,
без ногу.

Чекам пријатеља на мосту *Marie*
и сећам се Шатобријанове песме о тој *Marie*
из брдских крајева, где мостови су брвна.

Кад свирач засвира баш ту песму,
схватих да пријатељ неће доћи
и да је отишао у једном од два смера воде...

... Чекам пријатеља, ... на мосту, ...
бићу ту док свирачу порасту
обе изгубљене ноге.

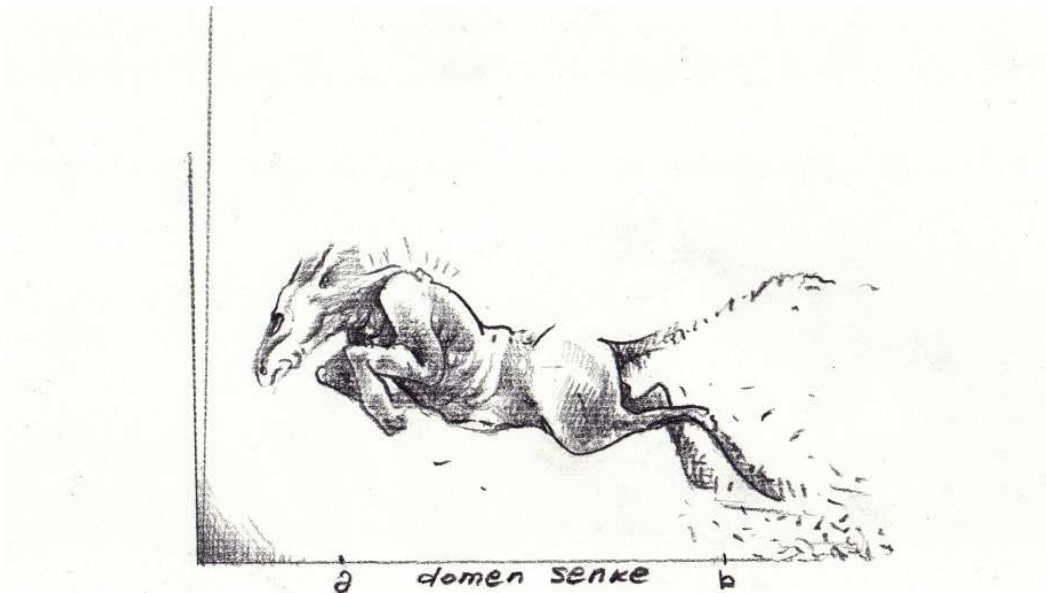
Зоран Пешић Сигма

ПАСТЕРНАКОВО УЖЕ

МОЖЕТЕ ПРЕЋИ ЕПИСКОПСКУ УЛИЦУ

*Можете прећи Епископску улицу,
Можете прећи Епископску улицу...*
Blade Runner на палилуској раскрсници,
а ја стао блентав, ни тамо ни назад,
у трену, све је изгубило важност. Дешава се то,
одважност, кристална јасноћа.
Апсолутна Свеједност дође тако изненада,
непокрет из ништавила, лед из тамних дубина
окује нам све намере, шта после,
можете прећи Епископску улицу,
шта после, ни маказ, можете прећи
у дубље воде где су снови густи као лава,
где се обликују пластичне сенке,
и своју можеш да згужваш, изврнеш на наличје
рукама, у месту да јегазиш ногама далијевски издуженим
у неповрат, *можете прећи епископску* и преко пруге
Хајдук Вељковом до своје куће где те не чека нико,
само празна туга да ниси сачувао љубав,
и сви атоми овог несрећног града мирују, чекају да семафор
промени боју из зелене у жуту, у црвену,
а глас сталожен, одмерен, женски глас,
можете прећи Епископску улицу
заћути заувек,
атоми крену забрањеном путањом, град ти се распадне
пред очима само зато што си у раскораку
остао суздржан, тешко филозофско питање
на које ни један човек нема одговора, зашто си се укипио,

зашто си допустио да се све и даље креће
без тебе, без осмеха који прати пут, и пругу,
и сиве зграде, и скупу пијацу, и те згодне пролазнице,
шта после, нема после, прописи су ту да би се поштовали,
када је зелено *можете прећи Епископску улицу*
а шта ће стварно да се деси, то не знамо,
све зависи од замрзнуте воље, понекад само од обичне глади,
од телефонског позива, од звиждука воза, од погледа
на нечије уморно лице које ти се насмеши, онако без разлога,
у пролазу,
а можеш да зауставиш сваку ћелију тела, да зажмуриш,
и тако неодржив, престрављен, посегнеш за кореном воље,
свете безграничне радозналости, потонеш у нешто
што само од себе плане, шта после, шта после
Можете прећи Епископску улицу,
Можете прећи Епископску улицу...

Данко Стојнић: „Скок“ (2016)

Љиљана Рим-Живковић

СВЕ О ЕМАР

Била је гејзир, еномрна виталност и ултра снага
Оштра, окретна, спретна и драга ако је хтела
Знала је свашта, ал` одмерено, и смело сјајна као стела
Екстравагантна, децентна, успешна с тоболцем стрела Дијана смела,
Притом јако бурне душе и духа, кристалног гласа тананог слуша
За десант спремна дечачки смела, грацилно клупко кости и тела,
Вал вејавице у силуети и врло спретна у пируети
Сваког профила ма где се нашла снађе се брзо и свега сети,
Знала је хумора перформансе још занос игре речи и смисла
Смело лебдећи скроз спиритуалну сјајну дубину,
Носећи читавим чувственим ткивом чисту и чврсту праву ведрину
Говором брза на кубике али са смислом вештине стила,
Безкрупозна у збиљи шале, јаки артиста боемског духа биће је
била...

Бизарно смело обучена, на плажи фино откачена,
Спонана свуда, и никад формална ил` у клишеу пошла ма куда,
Умећем гарда финог крошеа, спонтано јака да себе брани
Заљубљена у брзу вожњу, сигурне руке у белом поршеу
С меким воланом на десној страни.
Сама је себе оваплотила опставши блиставог светла бљесак,
Скалпелом оштрим над собом IN VIVO,
Вакумом снажним згужваног лима мртвог поршеа усисана
И трансцедентним знањем пренета до друге зоне неког света из овог
живота.

И ја је сасвим јасно гледам како на небу из сандалета док хода жалом
истреса песак

И баш не брине шта мисле људи, сви они – доле,
Док босих стопала дигнутих пета таласе плитке вешто ломи
Док тако срећна уз море шета.
Била је чулна, за живот сјајна, правог Моцарта чаробна свита,

Нитроглицерин у камионету путевима по своме свету...
К'о возач сасвим самоука, хтела је рука
И још је била, знала је бити сама ко тајна
Боемски акорд и Лолита веома снажног колорита.
Да – мајка је заиста личност била.
И кад се сетим свег њеног сјаја, а сећам га се веома често,
Ма где бих села док бих у њеном вихор – друштву у пабу неком
И сасвим, сасвим опуштено прстима јела плодове мора
Уз бело вино које сам са њом само пила.
О драга мама, стреси тај песак из сандалета и сачекај ме неко време,
Брзо измиче земаљски живот и зна обрте свих свршетака сјајне му
тачке...
Сачекај мало, прошетај некуд не буди ђудљива већ се понашај
Као прави боем и праве „мачке“.
Време ће врло брзо проћи и опет ћемо бити скупа, ти и ја само,
У новом поршеу спаковане,
Ваљда и тога горе има,
За небо није то неко чудо, кеш, добар провод и куповина.
Јешћемо уз смех плодове мора и обе бело вино пити док год га има.

Данко Стојнић: „Поглед“ (2016)

Бајо Цаковић

ЉУБАВ ПРЕКО КОМПЈУТЕРА

КАКО СЕ ВОЛЕ ЧИСТАЧИ УЛИЦА

Када пожелe
двоје заљубљених
чистача улица

оставе канте
на точковима

усред бела дана
сакрију се иза контејнера

и онда се љубе
и милују по телу

Метле им
Чврсто
Међу ногама

А само
Небо плаво
Над њима

ЉУБАВ ПРЕКО КОМПЈУТЕРА

Гледали су се упорно
у канцеларији
преко два компјутера
која су
чини се
и синхроно радила

Онда је Он укључио
Мисао
И за трен се нашао
у Њој

Истогa трена схватили су
да су једНО
и од тада стално теже ка врху
а зналци веле
да нико не може да их растави

ПЛАВА ПЕСМА

Плава ми реч
плаво ми тело
плава ми мисао
плаво ми срце

плави ми покрети
и плави скандали

од њене косе све је поплавело

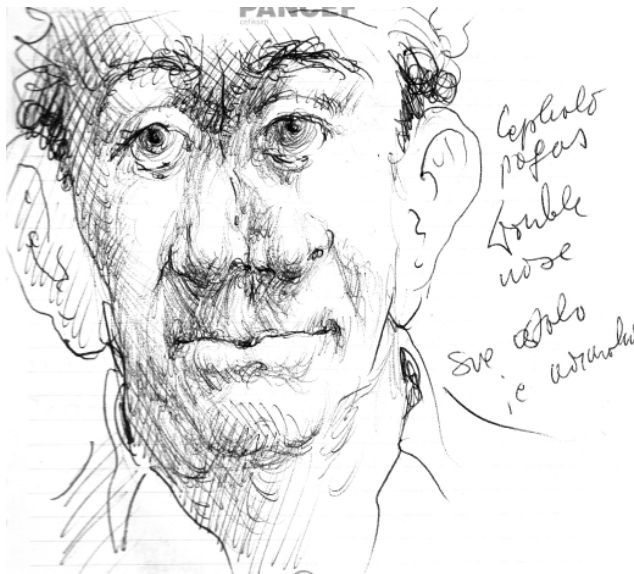
НАОПАКО РОЂЕН
ПЕВАМ ЖИВОТ СВОЈ

Певам живот свој
Секвенце саме плове
И стижу под звездокрој
Под искомске снове

Из грла нешто пева
Даница под срцем свира
Искон у чулима снева
И свуда дира Дира

Певам живот свој
Звуци се око мене чују
Тај прави сан мој

Звезде некуда језде
То метеори снују
Док се у мени гнезде

Данко Стојнић: „Дупло“ (2016)

Александар Баљак

КОНАЦ ДЕЛО КРАСИ

✱

Зашили су јој химен.
Конац дело краси.

✱

А кад дође европски комесар за проширење – памет у главу,
дупе уза зид!

✱

Који красни ви тражите овде? да вас човек лепо пита.

✱

Ако је у туђој руци комад већи, ево вам га на!

✱

Ако немате за шта да се ухватите, моја понуда и даље стоји.

✱

Ја теби мајку, ти мени сестру.
Да ли је то поштено?

✱

Пун му је куфер свега. Свашта су му напаковали.

✱

Мудросер – какво јединство мисли и акције!

✱

Клиторис је језичак на вагини.

✱

Лутка на надувавање има само једну ману: ти дуваш, а не она.

✱

Волим слаткише, рече педофил.

✱

Импотенција је доказ да и она ствар има политичку димензију.

✱

Откако сам оглувела, мој муж више не хрче.

✱

Пушење је штетно. Изазива белу кугу.

✱

Пушење убија, рече сперматозоид.

✱

Драги, што одмах не рече да си га ставио, до сада сам могла
већ три пута да свршим.

✱

Толико те желим да ми недостајеш и кад смо заједно.

✱

Кад се жена курчи, муж попизди.

✱

Они који ме вуку за нос, вуку ме и за језик.
С нескривеним занимањем очекујем њихов следећи потез.

✱

Докторе, како се може спречити прерана ејакулација?
Питам за друга.

Весна Денчић

НАЈСТАРИЈИ ЗАНАТ

✱

Живимо на граници достојанства.
Срећом, не знамо где су нам границе.

✱

Из кризе излазимо постепено.
Већ смо једном ногом у гробу.

✱

Власт толико добро решава избегличку кризу,
да већ и остало становништво пакује кофере.

✱

Производњу смо подигли на виши ниво.
Влада производи, а премијер продаје маглу.

✱

Погубно је што службеница није препознала министра.
Како ће сутра да га препозна када му се буде судило?!

✱

Мере штедње ускоро ће бити видљиве.
Чим се заврши попис становништва.

✱

Неће нас нико назвати геноцидним,
па макар им то било последње.

✱

Владини експерти не само што се боре са словом закона,
него су принуђени да се боре и са Букваром.

✱

Морамо зауставити одлив мозгова,
јер то свет користи за борбу против нас.

✱

Зашто нас сатанизују?
Ђаво ће га знати.

✱

Захваљујући напорима наше владе, излазак из кризе се осећа –
све мирише на септичку јаму!

✱

У нашој породици нема жртва насиља.
Имамо лаку руку.

✱

Дипломе можда јесу лажне,
али је тупав поглед искрен!

✱

Овде је цензура у блажем облику.
У границама писмености.

✱

У Србију ће стићи пролеће
кад уместо висIBABA буду висили криминалци.

✱

Није он промашен случај.
Напротив, ударен је!

Момчило Михајловић

ИЗДАЈНИК

✱

Ухватили смо издајника на делу.
Хтео је да прода земљу Немцима, иако је знао да су је Арапи
већ капарисали.

✱

Да је он, онакав, пре пет година био на власти,
он би себе, оваквог, ухапсио.

✱

Агенција нема никаквих примедба на квалитет тог ријалити
програма. Напротив, чланови агенције једнодушни су у оцени да је
синоћни секс у штали био изванредан.

✱

Најзад су се сви Срби окупили око идеје
да сви Срби треба да се окупе око неке идеје.
На скупу је са одушевљењем прихваћена идеја
да окупљање постане традиционално.

✱

Полиција не може да му уђе у траг,
али има индиција да се крије у беспућима жандармерије.

✱

Реформе ће, кажу, бити болне.
Па добро, доста смо, вала, и уживали.

✱

Хтели смо да послушамо глас разума.
Али он нам се обратио на некаквом чудном,
нама непознатом језику.

✱

Министар привреде је технолошки вишак.

✱

Није он преко ноћи постао патриота.
Прво је направио бизнис план.

✱

Ми смо још пре неколико деценија закључили
да овако даље не иде.
И остајемо при том ставу.

✱

Годинама је сва власт била у рукама једног човека.
А онда се народ побунио.
И сада је сва власт у рукама другог човека.

✱

Цео свет зна да смо ми, поданици државе Србије,
храбри и поносни људи.

✱

Одбранимо Србију, одбранимо Србство!
Смрт једначењу сугласника по звучности!

✱

„Србија није на продају“, поручује званични Абу Даби.

✱

Акцију Carlsberga, „Купујмо домаће“, подржали Delhaize Serbia и
Danube foods group.

Нинус Несторовић

ГЛАСАЊЕ

✱

Мој деда има девет живота.
Од када је умро, ово му је осми пут да је гласао!

✱

Вођа је камен темељац модерне Србије.
Треба само да га положимо у земљу!

✱

Ми смо фаворити само на папиру.
Остале подлоге нам уопште не одговарају!

✱

Предизборна обећања обавезно морају да се узимају на празан стомак,
јер, ако је пун, тешко се варе!

✱

Без оружја је некада давно пећински човек тешко долазио до хране.
У Србији је, нажалост, тако и данас...

✱

Шта вреди Уставу што је старији од закона, кад овде више нико
не поштује старије?!

✱

Вешање је вратоломија.

✱

Светски моћници у Србији купују само политичаре.
Све остало добијају гратис!

✱

Тамо где се пасуљ једе сваког дана, ту не мирише на добро!

✱

Политичари у предизборној кампањи народ опијају обећањима.
После морају четири године да га трезне!

✱

Чим неко нашој отаџбини дугује живот, она одмах дође, па му га узме!

✱

Оно што нисмо могли да гурнемо под тепих,
морали смо да гурнемо под земљу!

✱

На мртве гласаче уопште не утичу предизборна обећања
наших политичара.
Они увек гласају хладне главе!

✱

Време никад не прегази људе који иду испред њега.
То увек мора да уради неко други.

✱

Сиротињо, обриши нос.
Цури ти душа из њега.

✱

Са колико нула се пише позивни број за улазак у Владу?

✱

Бављење политиком је веома опасно по здравље људи.
Најчешће оболева мозак.

✱

Ред би био да наша држава сиротињи почне да даје алиментацију,
јер она ју је и направила!

Зоран Т. Поповић

РОЗЕ ПИЛУЛЕ

✱

Шта свеће? Палио је тај и читаве цркве!

✱

Скратили су га за главу, јер је превршио сваку меру.

✱

Ми немамо алтернативу. Оваквих будала нигде нема.

✱

Ми се више не заносимо бољом будућношћу. Нама се стварност љуља.

✱

Алцхајмер! Ко то беше?

✱

Ми не знамо куда идемо.

Ала ће циљ да се изненади кад нас буде видео.

✱

Бадава он прича сам са собом, кад онај други неће да га слуша.

✱

Срби су увек дежурни кривци, јер они не беже од одговорности.

✱

Украо је књигу у самопослузи. Одмах је послат на лечење.

✱

За разлику од оних који све виде црно, ја пијем розе пилуле.

Кремација је процес термичке обраде покојника.

Вођа је само један. Нисмо ми многобошци.

Треба учити од старијих. Мене је мој старији брат научио да пијем и пушим.

Моја жена толико добро кува, да то прелази границу доброг укуса.

Млади масовно одлазе из Србије.
Неће имати ко да носи штафету за 25. мај.

Био је на путу да полуди, а сад је већ стигао на одредиште.

Био сам на сајму хране. Као воајер.

Да Едип није имао комплекс, нико никад не би чуо за њега.

Моју изјаву су медији злонамерно пренели. Од речи до речи.

Откад је одбио да јој купи најновији тип мобилног, више нису у вези.

Многе жене се интересују за њега. Све се питају: ко је та будала?

Сви су узахали народ. Предизборна трка може да почне.

Слободан Симић

АУТОЦЕНЗУРА

✱

Гробна тишина.
Колико пара толико музике.

✱

Аутоцензура је толико изражена да новинари информативне
разговоре воде сами са собом.

✱

Спојио сам посао и задовољство.
Излазим раније с посла.

✱

Правда је на нашој страни.
И она тражи правду.

✱

Нико ником не верује.
То је наша религија.

✱

Све наше победе могу да се посматрају и као порази.
Толико су универзалне.

✱

Ако желите да имате дужу линију живота,
дланове користите искључиво за аплаузе.

✱

Није проблем што странци не разумеју српски,
него што не разумеју ни превод!

✱

Нисмо по укусу Европске уније.
Не воле љуто.

✱

Танка је линија између будале и генија.
И зове се државна граница.

✱

На грешкама се учи.
То је наш наставни кадар.

✱

Једном се живи.
Али не овде!

✱

Здравље нема цену.
Па доктори морају сами да је одређују.

✱

Кад држава извози памет,
увози све остало.

✱

Треба хитно ограничити слободу кретања.
Сви нам одоше!

✱

Јесте ли гледали нову књигу познате водитељке?

Милан Тодоров

ВИДИ НАПУЉ ПА УМРИ

✱

Уништили смо прву, другу и трећу Југославију, али нас увек копка
питање да ли смо можда могли и више.

✱

Из владе стижу лепе вести, али лепота и памет никада не иду заједно.

✱

Председник је посетио угледно српско домаћинство и том приликом
домаћину уручио хуманитарну помоћ.

✱

Моле се грађани да не скачу са новог моста,
јер он још нема употребну дозволу.

✱

План владе да живимо боље је службена тајна.
Да не би изазвао панику међу грађанима.

✱

Ништа не брините. Били смо ми и у тежим ситуацијама,
па нисмо знали излаз.

✱

Наш пут би био још аутентичнији да Сизиф није ушао у легенду.

✱

Наш народ је мали. Не мора он све да зна.

✱

Све наше кризе су пролазне. Оду и дођу.

✱

Некад се говорило „Види Напуљ па умри“,
а сада се исти резултати постижу и у Београду.

✱

Колико већ дуго не радите ништа, ако није пословна тајна?

✱

Недавно сам се срео са нашом историјом.
Толико се изменила, да је нисам препознао.

✱

Људи постају стари када престану да иду у куповину.
То значи да ће моја жена вечно остати млада.

✱

Учествовао сам у многим ратовима. Као пацифисти,
тешко ми је да кажем који ми је најдражи.

✱

Пријатеље можемо, а родбину не можемо да бирамо.
Рецимо, ујка Сема.

✱

Голуб мира је птица која сере по Кипу слободе!

✱

Страни војници могу ићи кроз нашу земљу само ако их позовемо.
Или ако одбијемо да их позовемо.

✱

Уметник треба да буде несрећан да би могао да ствара.
Још један доказ да ова власт води рачуна о уметницима.

Александар Чотрић

КУЛТУРНЕ ПОТРЕБЕ

✱

Имамо споменике културе, што је и логично.
Код нас је култура мртва.

✱

Ми своје културне потребе задовољимо тако
што се наједемо.

✱

Турци пет векова нису успели
културно да нас потчине.
А онда су се сетили да снимају ТВ серије.

✱

Сапунице су серијски убица наше културе.

✱

Да је Сервантес био постмодерниста,
ветрењаче би јуришале на Дон Кихота.

✱

Он воли да се дружи са својим читаоцима.
Највише времена проводи са женом и децом.

✱

Песник кога боле све ране народа,
није здрав.

✱

Наши најпознатији писци
никако да изађу из анонимности.

✱

Тај роман не могу да препричам у реченици,
али могу у једној речи: љубре!

✱

Почео сам да пишем на захтев читалаца.
Недостајали су им моји романи.

✱

Написао сам врло танку књигу,
како би ушла у најужи избор за награду.

✱

Он је самостални уметник.
Сам пише, приређује, издаје и чита своје књиге.

✱

Моје књиге тешко налазе пут до читалаца,
јер је у Србији слабо развијена путна инфраструктура.

✱

Моје књиге иду као алва, коју,
као што је познато, данас нико не купује.

✱

Гледао сам позоришни комад.
Целу представу нисам могао.

✱

Наивних уметника има много.
То су они који верују да ће министарство културе
нешто да учини за њих.

ПРЕВЕДЕНА КЊИЖЕВНОСТ

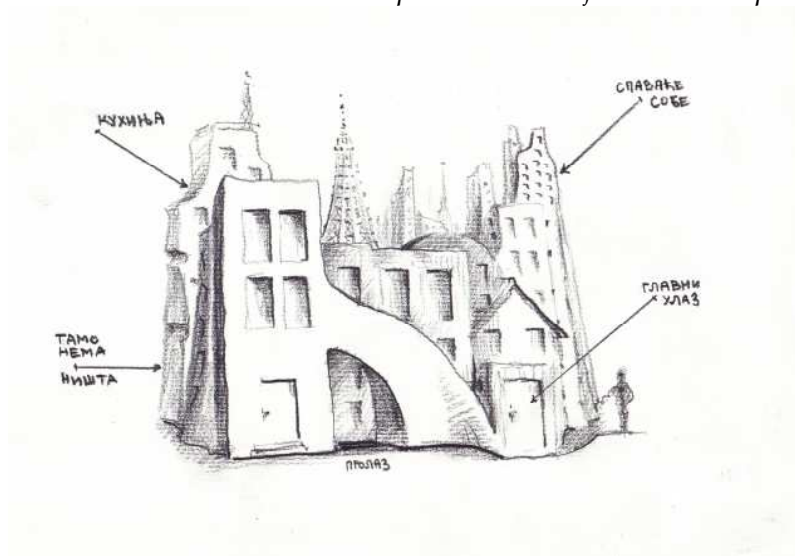
Данко Стојнић: „Два лика са грешком“ (темпера на картону, 2016)

Силвано Бертолаци
(Silvano Bertolazzi, Италија)

МИР

Мир, браћо:
прошапута нада.
Плач детета.
Врисак у ноћи:
молитва човека
на самрти.
Мајчинска љубав.
Поглед усамљеног
и уморног оца.
Мир, браћо,
сунце је високо
на небу.

Превео с италијанског: Игор Петровић

Данко Стојнић: „Град“ (2016)

Луђијан Василиу

(Lucian Vasiliu, Румунија)

СУСЕДИЈАДА/КОМШИЛУКИЈАДА

КОНТИНУИТЕТ

Василе Александри чита поезију

Костакеа Конакија.

Михај Еминеску чита песме

Васила Александрија.

Луђијан Блага чита поезију

Михаја Еминескуа.

Ћезар Иванеску чита песме

Луђијана Благе.

Лиђиан Василиу чита поезију

Ћезара Иванескуа

А Луђијана Василиуа

поезију ко ће да чита?

ЧЕКАЊЕ

Спава моја мајка, жена моја спава,

ћерка наша спава.

Спавају Амазонке белосветске

Подне је. Или поноћ.

Као што је грожђе у винограду зрело

монаде и монаде спавају

Само зидови још дишу,
повремено.
Јесам и нисам.
Сањам, редом
Латине, Ските, Хотентоте –
сузе заласка, сузе земаљске

Све у свему, свако спава.
Рађају се, у сну
ћерке, мајке, друге ћерке.
Не зборимо ни ми, ни Ниче –
само чекамо, послушкујући
анђео, да нас узнесе

ШКОЛА ПЛИВАЊА ЈАШИ

Будући једно самовољно предузеће,
ова школа постоји из епохе слабог памћења,
изван свих канцеларија
владарска, фанариотска

Полазећи од произвољног тврђења
да на обалама Бахуа
не постоје рептили,
Правилник Школе јашенске за пливање
зобрањује потпуно
инфантилна уједања

Дух екипе се потврђује
само у води –
други бројни и услужни детаљи,
ми измичу...

Превео с румунског: Миљурко Вукадиновић

Фузиа Вали

(فیوزیا ولی, Fouzia Wali, Пакистан)

ЂАВОЛОВА КЋЕР

(The Devils and Daughter)

Чак и Смрт за собом жали. О, чујте!
Као Кајање што се након Греха рађа
Чак се и част убијања стиди
Чак и сузе плачу за палим женама.
Речи су људско чудо природе.
Док се бујица обрушава на земљу.
Чак и облаци поричу такав чин.
Неми врисак на Небесима и тешке сузе
Бог нетремице зури у лопту звану Земља.
Где је Ева обешчашћена самим рођењем.
Од запада до истока Од југа до севера
Где Поштовање вређа. У овом кавезу бола
Кћери се боје да буду живе било да су Мајке или Жене.
Смртници се понашају попут Ђавола.
А сам Ђаво неће да стави до знања
да ли је непријатељ људског рода?
Или је људски род непријатељ сам себи?
Погледајмо „земаљско цвеће“, док ручице купе прашину.
Анђели, чедност, наша будућност, тужно крваре.
Тако се „они“ играју животима.
Ђаволи и гладни пси лутају кроз неморал
Тако протиче рат међу смртницима.

Превео с енглеског: Игор Петровић

Кунјуни Маш

(Kunjunni Mash, Индија)

ВРАНА

МАЦА, ЛЕПА МАЦА
(Cat, Nice Cat)

Маца, лепа маца,
чиста маца,
попила је све млеко
и оставила чисту посуду.

ВРАНА ЈЕ СЛЕТЕЛА
(Crow flew down)

Врана је слетела
и стала на камен.
Потом је одлетела,
али камен је остао.

Превео са енглеског: Игор Петровић

*Илустрација за басну о просјаку
који је тврдио да је испросио
две драхме од сире маслине*

Данко Стојнић: „Просјак“ (2016)

Маја Митова

(Мая Митова, Бугарска)

САКСОФОН

РОМАНТИЧНИ САКСОФОН ЗА ЛЕТЊЕ ПРОЛАЗНИКЕ

Ова самоћа се гута са нотама.
Због мелодије уображење зашапута длановима.
Раскида обруче и наопако знаке окреће.
Сустиже просјака,
који неодољиве светове мења за отрцане увреде.
Пришива перје на рукама за очекивања – разнобојна.
Крпи невидљивост.
Игра у своме граду, небеским глежњевима
и са потпетицама, које у такту
кљују мрвице са тротоарских нотних линија –
засићују саксофон уличног свирача.
Са осмехом пакосно набораним,
пере тужна лица пантомимичара.
Сакупља разасуто лишће за дивљење
и оно застаје као ласо врх усана
пролазника.
Трка се грудни часовник са ауто сиренама
а по балконима куле сазревају радозналошћу.
Разсамљује се град.
Девојка га штимује мешавином нежности
и сазнаје, да је без ње то празан контрабас,
на коме нико није свирао Менделсона.

ТА, КОЈА СВЛАЧИ РЕЧИ

Поезија је злаћани сјај. Озарује!
Прониче ти у најдубље изворе
и у пећине предосећања,
где
кипе и роје се
мехурићи
с неуловљеним стиховима.
Тихо те пробија.
Поскакују ти fine двојнице.
Пролази кроз тебе
с етарском поворком
рима
посвећенима освећена.
Пропада у беспућа.
Избацује се у врхове енергије.
Грли ти скитничко биће.
Дарује га неземним стазама
и лађом
с памучним једрима,
изнад којих
горе хијероглифи Сунца.
Запали ватру у теби
од бакљи дугоногих јој робиња.
Потпаљује ти ноћи. Искушава их
времим покретима.
Удара те. Скида те и пали.
У светом језеру гаси ти душу
и купа је, а она
се осећа као нимфа,
којој је неко
украо
одећу од речи.

Превео с бугарског: Милан С. Димитријевић

Касијан Марија Спиридон
(Cassian Maria Spiridon, Румунија)

ТРАКТАТ

НАПИСАХ ТРАКТАТ

Написах трактат
о смрти
о суштини и празнини
читаћу једну божју заповест о љубави
есеј један о смрти
један рад
о бесмртности
показујући земаљске покушаје
покрете звезда
спалио сам га

пепео пијем
од јутра до вечери
дању и ноћу

ПРЉАВЕ ЗАВЕСЕ

боје сам прљаво љубичасте
имајући одблесак чудан примљен од заласка
показујем стање страха
оно од љубичастог вучјег чопора
завесе размакнуте од стакла ветром понете
чопор нам иде у сусрет
устрављен скриваш се

залазак
протрчи кроз собу
бесмо изложени тортури љубичастих завеса

НЕКОЛИКО ЉУДИ

неколико људи беше спремно да умре
други не беху
други не беху нипошто / а преостали уопште

неколико прстију /мојих / беху спремни
да ми изваде очи
а други да ми кичму сломе
други нису имали ни вољу за постојањем
други чепркаху по мозгу / као по пепелу

неколико грама олова је спремно
да ми уђе у лобању
а други чекају док и њих не расподеле
други раде и они што могу

неколико путева ка мени води
савршено су таласави
неколико води било где
други воде никуда

неколико звона за мене звони
друга бију рад кише
друга оглашавају јутарње
друга бију и после

Превео с румунског: Миљурко Вукадиновић

Весислава Савова

ВРЕЛИ ЧАЈ

радни дан
неко је нагазио
лептира

други дан школе
ученик је мамуран
од Teacher's-a

вреди чај
пар твојих рукавица
на моме шалу

дан венчања
свештеник се саплиће
о младину хаљину

сунчани дан
колико сам буба мара
нагазила данас

последњи вагон
тркају се шине
и облаци

ђурђевци
чипка коју је извезла
баба
цврчци

на небу нова
нијанса плавог

киша
облачић који сам
јутрос
снимила

тишина
на морском дну
остаци града

спуштам ролетне
сусед незадовољно
клима главом

млад месец
беба зарива зубе
у њен сан

поноћ је
на листу полумесец
од чаше вина

киша
жути мирис
дуња

ноћ без месеца
пијаница се свађа
са невидљивим
непријатељем

мрак
на столу је само
божићна звезда

нема струје
на степеништу
промичу
две свеће

жеђ
укус лубенице
на твојим уснама

Превео с бугарског: Милан С. Димитријевић

Ондреј Каламар
(Ondrej Kalamár, Словачка)

УКИДАЊЕ ВРЕМЕНА

✱

Предлажем да се укине време.
И да се уведе послушнија мерна јединица.

✱

Савршена љубав – двокрилна врата.

✱

Љубав је реч од пет слова. Тијија.

✱

Парадокс љубави је да често буде најсрећнија она несрећна.

✱

Највећи расисти су шахисти!

✱

Највећа грешка у животу би била не направити никакву грешку.

✱

Најупорнији пријатељ је тај који вас и даље оговара,
мада то више никога не занима.

✱

Никада нисам радио само због пара.
Увек сам мислио и на фајронт.

✱

Свет никада није оно што је био.

✱

Јутрос сам устао, отишао у купатило и насмејао се лику у огледалу.
И рекао сам: „Тако, оно најгоре је данас већ иза мене.“

✱

Сунце не верује у сенке јер никада ни једну није видело.

✱

Када је почела прошлост?

✱

Када је несрећник срећан, да ли је несрећан?

✱

Ваљда највећа усамљеност је усамљеност мисли.

✱

Ниједан сан није толико леп да се због њега не пробудиш.

✱

Свемир је, кажу, бесконачан,
али на будалу налетите свугде.

✱

Риба, наводно, смрди од главе.
Но, пробајте да је помиришете од репа...

✱

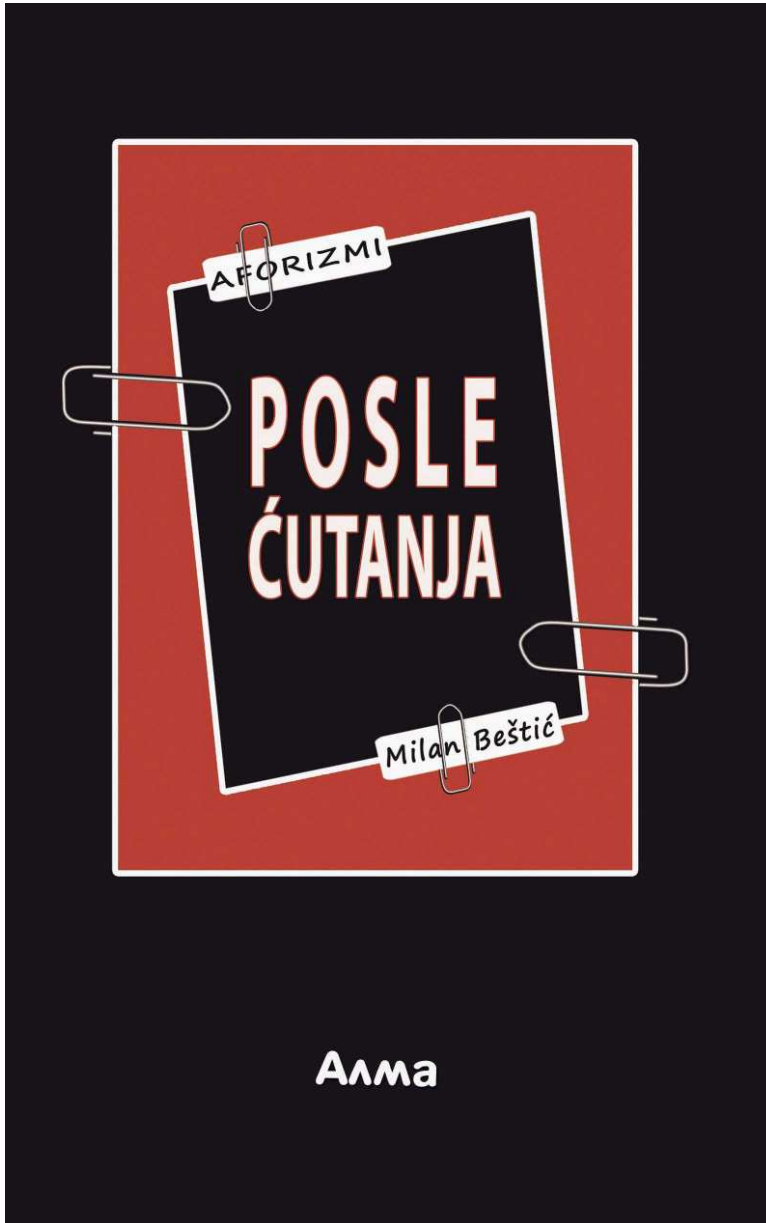
Ко куца, мора да рачуна с тиме да ће му и отворити.

✱

Када човек прави проблеме,
онда их и има.

Превео са словачког: Мартин Пребуђила

СЕЋАЊЕ

Дизајн корица: Милан Бештић (2014)

МИЛАН БЕШТИЋ

(1952–2016)

✱

Волим секс и радо га се сећам.

✱

Непотребне прецртати!

✱

Реч *сланина* не би требало писати масним словима
јер у масти има холестерола.

✱

Нисам ја пословни човек.
Мене је погодио залутали метак.

✱

Договорили смо се да срушимо кућу.
Договор кућу гради.

✱

Стиже ми електронска пошта.
Ено, куче лаје на компјутер!

✱

Имам тридесет година и још немам девојку.
Не да ми жена.

✱

Тај роман нисам испуштао из руку док ми није испао,
а после ме мрзело да се сагињем.

✱

Нема увоза, нема извоза!
Туђе нећемо, своје не дамо!

✱

Припитомио сам тигра.
Не само да ми једе из руке, већ је стигао и до рамена.

✱

Дајем часове веронауке свима!
Живадин Ibrahimberger

✱

Плаћени убица који дави наплаћује само руке.

✱

Угледни универзитет, основан још почетком прошлог месеца,
налази се у киоску поред нашег.

✱

Академик Поповић ради на новом научном пројекту.
Ако, ако, нека ради кад није хтео да учи школу!

✱

Ја сам један од многих, а то није мало.

✱

Летак, метак, иметак.

✱

Још у дванаестом веку овде се јело кашиком и виљушком,
а и данас би да има шта.

✱

Зараде су негде око 900 евра.
Негде да, али овде не!

✱

Лекови су скупи. Скупа је и сахрана,
али кад једном умреш, платиш и миран си до краја живота.

✱

На фотографији из чланске карте
леп сам к'о уписан.

✱

Један месар је на кобасице стављао лажне етикете *Benetton*.

✱

Делимо постељу и трпезу.
Док ја спавам, она једе.

✱

Шта вреди што је сат водоотпоран,
када ја не знам да пливам.

✱

Кућа на клизишту је покретна имовина.

✱

Нашег вечерашњег госта не треба посебно представљати.
Зато га нисмо ни позвали у наш студио.

✱

Данте, дај један круг!

✱

Ја у браку имам слободу.
Могу да судове оперем одмах или после усисавања прашине.

✱

Фото-робот не личи на убицу.
Полиција ће моћи с њиме да се слика.

✱

Над попом поп!
Срамота!

✱

Контрола квалитета кобасица
утврдила је да је реч о неметалима.

✱

Књигу коју спаљујемо не препоручујемо за читање
зато што дим штима за очи.

✱

Сатиричари су писци који су утицали на друштвене промене
до којих није дошло.

✱

Кад иследник укључи лампу, просторију испуни мрак.

✱

У нашој банци Ваш улог је сигуран.
Ни Ви га не можете подићи!

✱

Док је друг Тито био жив, ја сам био млад и леп.

✱

Рећи ћу вам из које сам странке
ако сте озбиљан купац.

✱

Хитлер у души није био нациста,
него је било такво време. Морало се.

✱

Читав живот провео сам у беди, али, срећом,
то се само једном догодило.

✱

Старији иследник млађем:
Добар је детектор лажи, али довољан је и кабл.

✱

Од последица рањавања у обрачуну криминалаца
испустио је племениту душу.

✱

Наши демократски процеси су бурни.
Догађаји се смењују из века у век.

✱

Добро вече,
желео бих да оздравим све у студију!

✱

Ако дођу Карађорђевићи, бићу оштар као Домановић.
Критиковаћу Обреновиће.

✱

Не могу да обављам брачне дужности.
Покварио ми се усисивач.

✱

Огњишта се гасе паљењем.

✱

Продајем женку ротвајлера.
Мужјак.

✱

Педагогија у складу са светским стандардима:
деца клече на корнфлејксу.

АУТОРИ

КЊИЖЕВНИ ПРЕГЛЕД

број 1   април–мај–јуни 2010

Алма

Дизајн корица: Милан Бештић (2010)

Андрић Радомир – Рођен 1944. године у златиборском селу Лубање. До сада је објавио двадесет девет песничких књига (осам наслова намењено је деци): *Сунце у воденици* (1967), *Вечерњи крчаг* (1969), *Шумска црква* (1971), *Карпатско умиљеније* (1971; са Весном Парун), *Бунари Радоша Модричанина* (1973), *Често рушена кућа* (1977), *Похвала смеху* (1977), *Чавке постоје због слова Ч* (1977), *Сване ли* (1978), *Неустукница* (1980), *Крила за висину* (1981), *Непокорје* (1981), *Каква почаст* (1986), *Питалица са Звездаре* (1987), *Под златном леском* (1988), *Испод снега* (1989), *Врата ужичке реалке* (1989), *Козје грозје* (1990), *Згон* (1991), *Ноћни пливач* (1992), *Вучица на пртини* (1993), *Рујно* (1993), *Чарно лето* (1996), *Гледалице* (1997), *Птичје млеко* (1997), *Румунска икона* (1997), *Исто и обрнуто* (1998), *Измишљотине* (1998; са Гораном Бабићем), *Вечера на савској лађи* (2000), *Бели извор* (2001), *Полетеше прице ластавице* (2005), *Зарно витло* (2006), *Ка другости* (2007), *Кључне кости* (2009), *Санопис воде* (2011), *У палати правде* (2013) и *Свикавање на левитацију* (2015). Председник је Удружења књижевника Србије. Живи у Београду.

Баљак Александар – Рођен је 1954. у Црвенки. Објавио је пет књига афоризама: *Убедили сте бога у мени* (1982), *У границама демократије* (1988), *Крвави провод* (1995), *Сумњиво окупљање речи* (2000), *Рат је први почео* (2007). Приредио је две антологије српског сатиричног афоризма: *Историја афокалипсе* (1987), *Век афоризма* (2000). Заступљен је у више домаћих и страних антологија. Добитник је бројних награда за сатиру. Превођен је на више језика. Живи и ради у Београду.

Бертолаци Силвано (Silvano Bertolazzi) – Рођен је 1975. године у Ђенови. Добитник многих награда и признања за поезију. Објавио и приредио неколико књига: *Вук* (*Il lupo*, 2002), *Кања анђела* (*L'artiglio dell'angelo*, 2012), *Плави Италијан* (*Bli italiano*, 2012), *Мој млади Италијан* (*La mia giovine Italia*, 2014) и др. Оснивач је асоцијације „Светске уније песника“ (WORLD UNION OF POETS), која окупља преко 30.000 чланова из целог света. Три пута је предложен за Нобелову награду за књижевност. Добитник је поетског признања „Почасни витез Републике Италије“. Заступљен је у многим националним и међународним антологијама поезије.

Бештић Милан – Рођен 1952. године у Београду. Објавио је књиге афоризама: *Цврчак свира химну* (1990), *Цврчак је појео мрава* (1996), *Тако је говорио Пинокио* (2001), *Сабрани афоризми* (2006), *Нећу да трошим ћутање* (2006), *Афоризми : избор* (2007), *После ћутања* (2014). Објавио је књиге кратких прича *Граматику у трамвају* (2012) и *Дом је тамо где је рагастов* (2015). Афоризми су му превођени на бугарски, енглески, немачки, италијански, мађарски, шпански, руски, македонски и пољски језик. Добитник је неколико награда за афо-

ризам. Заступљен је у више домаћих и страних антологија. Умро је 2016. године.

Бјелановић Раденко – Рођен 1947. године у селу Велика, испод Чакора, Црна Гора. Професор руског језика и књижевности. Преводи са руског језика, заступљен је у више антологија и зборника. Објавио је књиге: *Додир лета, Црном водом, Сјутра долази Периша, Ђилан, Магленик*. Заступљен је у антологијама и у више десетина зборника поезије и превода. Био је уредник за причу и поезију у „Светлости”. За поезију је награђиван и похваљиван. Уредио је неколико књига разних жанрова. Поезија му је превођена на више страних језика. Бави се књижевном критиком. Председник је Удружења писаца Крагујевца. Члан је Удружења књижевника Србије. Живи и ради у Крагујевцу.

Вали Фузиа (Fouzia Wali) – Рођена је 1996. године у Исламабаду (Пакистан), где живи и студира енглески језик. Пише поезију на енглеском и матерњем урду језику. Објављивала у разним листовима и часописима у земљи и иностранству. Ово је први превод њених стихова на српском.

Василију Луђијан (Lucian Vasiliu) – Рођен 1954. Истакнути савремени румунски песник, један из плејаде песника који су се јавили осамдесетих, модеран и особен текстуалиста. Континуирано објављује од 1973. године. Објавио је двадесетак књига. Књиге песама: *Мона-монада* (1981), *Начин на који напредујем* (1983), *Кос у Кући Погор* (1994), *Луђијанограми* (1999) итд. Избори поезије: *Једнорог у радионици за поткивање* (2003) и *Пацов Бош* (2006). Присутан у најзначајнијим антологијама румунске поезије у Румунији и у иностранству. Има неколико двојезичних књига. Превођен на енглески, француски, немачки, шведски, македонски... Био је библиотекар, музеограф, уредник листова и часописа, издавач... Живи и ради у Јашију, на северу Румуније.

Вукадиновић Миљурко – Рођен 1953. године у Горњем Сварчу код Блаца. Песник, есејиста, прозни писац, антологичар и преводац. Пише на српском и румунском језику. Збирке песама: на српском: *Слободно Средоземље* (1977), *Слав прокишњава* (1979), *Књига живих сасвим* (1981), *Пољски радови* (1984), *Кап румунске крви* (1985), *Водјездик* (1986), *Водјездик (2)* (1987), *Водена република* (1989), *Чини и кучине* (1990), *Своје воде господар* (1992), *Америка је необрађен виноград* (2004), *Еп о Шљивамешу* (2007), *Ухођење Вишњића Филипа* (2008) итд. Збирке песама на румунском језику: *Magie și cîlți / Чини и кучине* (1996), *De la Est spre Est / Са Истока на Исток* (1999), *(V)estul / Исток-Запад* (2001), *Eu, familia mea și Eminescu / Ја, моја породица и Еминеску* (2004), *Mă numesc Nichita / Зовем се Никита* (2006), *Mă numesc Nichita / Зовем се Никита* (двојезично, 2007). Проза – на српском: *Провокативне фигурице* (1977). Проза – на румунском: *Leu i pielea tăgarului / Лав у магарећој кожи* (2007). Роман: *Ловци на пукотине* (1995). Антологије: на српском: *Звуци и комешања (Новије песништво у Србији)* (1989). На румунском: *Arhipelagul dantelat / Разуђеност архипелага* (1988), *Antogie de avagarda sarba: poezia si manifesti / Антологија српске авагарде: поезија и манифести* (2007). Студије: *Приближавања (Огледи о роману код Срба у*

Румунији) (1993), *Физичка књига (25 година физизма)* (2007). У току је објављивање Изабраних дела Миљурка Вукадиновића у десет књига. До сада их је објављено шест: избор поезије, избор прозе, изабрани есеји, изабрана антологија, изабрани есеји и критике, избор из необјављених књига. Преводи са српског на румунски, са румунског на српски, са словеначког на румунски, са румунском на словеначки (сам или у сарадњи). Превео преко тридесет књига и две антологије. Његова поезија и проза превођена је на десетак светских језика, а поезијом је присутан у најзначајнијим антологијама у земљи и иностранству. Добитник је бројних домаћих и међународних награда за поезију, прозу и превођење. Указом председника Републике Молдавије добио Орден за заслуге у култури (медаља са ликом Еминескуа). Живи у Београду.

Герун Бојана – Рођена 1988. године. Дипломирала је 2011. године на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу, на студијској групи за Српски језик и књижевност, а 2012. године је завршила мастер студије. Студент је треће године докторских академских студија на Филолошко-уметничком факултету Универзитета у Крагујевцу. Сарађује са часописима и зборницима. Добитник награде „Андра Гавриловић“ у 2014. години у области прозног стваралаштва за најбољу књижевну критику на српском језику. Живи у Крагујевцу.

Гочманац Милован – Рођен 1941. у Великој Врбници код Крушевца. Доктор књижевних наука. Песник и есејиста. Сарађује с бројним часописима. Књиге песама: *Ватромет* (1964), *Јутро под брдом* (1989), *У ветру лишћа* (хаику, 1995), *Годишње доба* (хаику, 1998), *На тргу мира* (хаику, 1999), *Лица* (1999), *Мотиви* (2004) и др. Књиге есеја и критика: *Ведри свет детињства у Политици за децу* (1969), *Сергије Михајловић „Песме“* (критичко издање, 1973), *Велизар Станковић „Песме“* (критичко издање, 1975), *Михајло Живић „Препород“* (критичко издање, 1981), *Књижевност и децји узраст* (1995), *Књижевни ствараоци Пожеге* (2004) и др. Живи у Крушевцу.

Денчић Весна – Рођена 1963. у Београду. Дипломирани политиколог. Књиге афоризама: *У друштву се не шапуће* (1987), *Свет не може пропасти без нас* (1996), *Пут до пакла* (2001) и *Страдање у циклусима* (2007), збирка кратких прича *ИНверзије* (2003, 2007), збирка песама *Подијум / Подиум* (2008), збирка хаику поезије *Плави поглед* (2008). Превела поетски триптих *Три дана касније*, Владимира Гасиејвског (2007, коаутор Олга Лалић Кровицка). Приредила панораму *Страдија данас* (2003, коаутор Владимир Јовићевић Јов), *Сатиричне приче 2003* (2004, коаутор Ђорђе Оташевић), *Сатиричне приче 2008* (2009), *Сатиричне приче 2009* (2010) и *Дневник непристајања* (2009). ЦД *Смех до бола* (2003) и *Смех до бола 2* (2005). Сарађивала је с бројним часописима и листовима. Награђивана у земљи и иностранству. Заступљена у многим зборницима и антологијама кратких прича, песама и афоризама. Превођена на пољски, руски, бугарски, македонски, словеначки, енглески, француски, немачки, италијански, румунски и баскијски језик. Оснивач и главни уредник првог електронског часописа за сатиру *Етна*. Живи у Београду.

Деспотовић Милијан – Рођен 1952. у Субјелу код Косјерића. Песник, есејиста и афористичар. Објавио је седамнаест збирки песама, пет књига афоризама, једну монографију и осам књига есеја и приказа. Уредник је првог српског хаику часописа „Паун“, покренутог 1988. у Пожеги, као и књижевних новина „Свитац“. Добитник бројних награда. Живи у Пожеги.

Димитријевић С. Милан – Рођен је 1947. у Лесковцу. Дипломирао астрономију 1972, а физику 1973, на ПМФ у Београду. Ту је магистрирао 1976, а докторирао 1978. Аутор књига *Српски астрономи у индексу научних цитата у XX веку* (2005), *Астрономска спектроскопија* (1998). Објавио је и серије *Истраживање облика спектралних линија у Југославији и Србији I-V* (1990–2001), *Београдска астрономска опсерваторија* у годинама од 1995 до 2000, *Песме* (преведена на бугарски), антологију *Космички цвет* (Просвета 2003) и књигу *Пред звезданим вратима* (савремена бугарска поезија, 2015). Главни и одговорни уредник „Serbian Astronomical Journal“ и серије „Publications of the Belgrade Astronomical Observatory“ 1987–2002. Има велики број научних радова, а више од 200 у водећим међународним научним часописима. Објавио више од 250 научнопопуларних чланка из астрономије. Написао и снимио за ТВ Београд и Нови Сад десетак серија о астрономији (три издате као видео касете намењене настави). Члан Удружења књижевника. Национални савет за научни и технолошки развој му је 2009. доделио звање заслужни научник.

Ђокић Томислав – Рођен је 1948. године у Скорици (општина Ражањ). Дипломирао је на Филолошком факултету у Београду. Радио као наставник у ОШ „Стеван Јаковљевић“ у Параћину. Песник, прозаист, есејист, сатиричар, публициста, новинар и сакупљач народних умотворина. Објавио двадесетак жанровски различитих књига за децу и одрасле, за које је награђиван многим признањима. Био је председник Књижевног клуба „Мирко Бањевић“. Члан је Удружења књижевника Србије. Живи у Параћину.

Живковић Ненад – Рођен је 1963. у Великом Градишту. Пише песме, приче, романи, драме... Објавио је два романа, један зборник песама као коаутор и једну књигу прича. Заступљен је у бројним зборницима и часописима. Власник је великог књижевног сајта www.tvorac-grad.com. Живи и ствара у Београду.

Каламар Ондреј (Ondrej Kalamar) – Рођен 1958. у Зволени (Словачка). Писац, песник и афористичар. Завршио је Средњу саобраћајну школу у Зволени, а пет семестара студирао је на Високој школи саобраћаја и веза у Жилини. Ради као приватни предузетник у области рекламе, трговине и услуга, спољни је сарадник – гласатор Словачког радија – Радио Регина Банска Бистрица. Члан је Друштва словачких писаца, као и СЦ ПЕН. Објавио је три збирке песама: *Недодирна фаза времена* (*Bezdotyková fáza času*, 1995), *Живот је могућ* (*Život je možný*, 2007), *Моје нечујно* (*Моје potichu*, 2011). Збирке афоризама: *О.К.мигови* (*О.К.тићу*, 2012), *Испаднуто из О.К.* (*Vypadnuté z О.К.*, 2013), *О.Коме о чему* (*О.Коме о.ћети*, 2015). Аутор је документарне прозе: *Пиво код Харона* (с Јожом Урбаном) (*Pivo u Chárona*, 2014).

Касијан Марија Спиридон (Cassian Maria Spiridon) – Рођен 1950. године у Румунији. Песник, есејист, хапшен као борац против комунистичке диктатуре, уредник и покретач часописа, публициста, члан Управног одбора Савеза књижевника Румуније. Добитник бројних домаћих и међународних награда. Превођен на петнаестак језика у свету, укључујући и кинески и корејски. Аутор је преко тридесет књига поезије, есејистике и публицистике. Објављује од 1970. године. Књиге песама: „Полазећи од нуле“ (1985), „Зодијак ноћи“ (1994), „Камен искушења“ (1995), „Улазак у апокалипсу“ (1997), „Стрелица одевена у црвено“ (2008) и др.

Кривокапић Соња – Рођена је 1985. године у Загребу. Завршила је Филозофски факултет. Од 2014. године пише књижевне критике за часопис лексикографског завода Мирослав Крлежа *Књижевна република*. Пише кратке приче, романе, драме и радиодраме. На Драмском програму Радио Загреба изведено јој је пет радиодрама. Објавила је роман *Зелена кожа* (Београд, 2016). Живи у Загребу.

Матовић Маријана – Рођена је у Чачку 1965. године. Дипломирала је на Одсеку за оријенталистику (арапски и турски језик и књижевност) Филолошког факултета у Београду (1988), где је и магистрирала арапски језик (1993). Од 1996. године стално је запослена у Научном одељењу Градске библиотеке „Владислав Петковић Дис“ у Чачку. Аутор је више запажених истраживачких и публицистичких текстова из области библиотекарства, друштвене и културне историје, рецензија, есеја, приказа, фељтона... Приређивач је неколико каталога и биобиблиографија песника награђиваних на „Дисовом пролећу“ и заслужних националних стваралаца. Лектор је и уредник бројних текстова и публикација. Радове објављује у стручној и књижевној периодици, монографијама, зборницима, листовима... Бави се и библиографским радом.

Маш Кунјуни (Kunjuni Mash) – Рођен је 1927. године у индијском селу Валапад. Писао је поезију и прозу за децу и одрасле. Радио је као учитељ, а потом се посветио писању. Објавио је неколико књига: *Aksharathettu*, *Nonsense Kavithakal*, *Muthumani*, *Chakkarappava*, *Kadalippazham*, *Kalikkalam* и др. Добитник је бројних награда: State Institute of Children's Literature Award (1982), State Institute of Children's Literature lifetime achievement award (2002). Умро је у родном месту 2006. године.

Милутиновић Љубомир – Рођен у Југовићима, општина Никшић. Доктор филолошких наука. Бави се историјом књижевности. Сарађује с бројним часописима. Објављене књиге: *Методички приступ приповијести* (2003) и *Жене пјевачи српских народних пјесама* (2008). Живи у Бањалуци.

Милутиновић Станисављевић Душанка – Рођена у месту Жлне код Књажевца. У Неготину је завршила Учитељску школу, а у Београду Педагошку академију (књижевност и језик) и Педагошку академију за образовање наставника разредне наставе. Поред књига из учитељске праксе, пише и поезију. Објавила је шест књига: *Мермерна ограда* (2007), *На париским мостовима*

(2009), *Кад пукну даљине* (2013), *Париско плава* (2014), *Прозори душе* (2015) и *Знати волети* (2015). Објављивала је песме у новинама и часописима. Заступљена у антологијама. Добитник је више награда. Живи и ради у Паризу.

Митова Маја – Професор бугарског језика и књижевности. Живи и ради у Кресни, област Благоевград (Бугарска). Добила је више награда на књижевним конкурсима. Текстови су јој преведени на српски, македонски и немачки језик. Њена песма у преводу М. С. Димитријевића, добила је награду Албатрос за поезију на међународном књижевном конкурсима „Бијела 2013“, Црна Гора.

Михајловић Момчило – Рођен је 1961. у Београду. Објавио књиге: *Лансуси са предумишљајем* (афоризми, 1996), *Зомбијев осмех* (сатиричне приче, 2001) и *Ван памети* (афоризми, 2003). Добитник је награде Удружења књижевника Србије „Радоје Домановић“ за афоризам (1996) и за сатиричну прозу (1997). Заступљен је у више домаћих и страних антологија сатире. Живи и ради у Београду.

Михић Велибор – Рођен у Мостару 1936. Школовао се у Београду, Сокобањи, Новоме Саду, Алексинцу и Земуну. Дипломирани филолог, професор, уредник, новинар, књижевни критичар, сценарист, публицист, колумнист, афористичар, сатиричар, лектор, блогер. Дела: *Хотел Јевропа* (роман у стиховима, 1975), *Путовање у Књажевац* (позоришна драма), *Пад Дубровника* (драма у два чина, 1978), *Варошке приче* (приповетке), *Младожења* (ТВ епизода у ТВ-серији *Униформе*), *Младожења* (ТВ драма, прва награда ТВ Београд), *Пролећна сезона, кратки дани обожавања* (драма, награђена првом наградом Удружења драмских писаца Србије, Награда „Бранислав Нушић“ за оригиналан драмски текст, 1982), *Путовање у Књажевац* (друга награда за сатиричну причу „Радоје Домановић“); *Степеник* (СФ прича, 2007), *Лектор и фризерка* (радио драма); *Оптимист* (сатирична прича, прва награда „Вуко Безаревић“, Пљевља, 2006), *Сремац, Нушић и Андрић – драги гости Сокобање* (анегдоте, цитати, записи, 2010), *Политичка балада* (ТВ драма, друга награда ТВ Београд); *Варошке приче* (збирка приповедака, награда КПЗ Пљевља), *Реквијем за Катарину и Раденка* (приповетка, прва награда РУ „Ђуро Салај“, Београд), *Јеврејин између љубави и страсти* (роман, трећа награда за књижевност Савеза јеврејских општина Србије и Црне Горе, 2002), *Голуб на муштикли* (репортаже, прва награда за публицистику „Академије Иво Андрић“, 2002); *Поезија изворне писмености* (приказ); *Капут* (приповетка, друга награда за приповетку „Милутин Ускоковић“, Народна библиотека, Ужице, 2011) и др. Живи у Београду (од 1955).

Мишнић Веселин – Рођен је 1959. године на Цетињу. Пише поезију, афоризме, есеје, приповетке и романе. Објавио је 30 књига. Поезија: *Чаролије* (Цетиње, 1978), *Обољели камелеон* (Београд, 1981), *Успомене из кавеза* (Београд, 1982), *Цртач кругова* (Београд, 1983), *Њеним поноћним целатима* (Београд, 1989), *Богови и пацови* (Београд, 1992), *Хиџи са дна срца*, (Београд, 2000. и 2001). Приповетке: *Легенде о лудилу* (Београд, 1987), *Три младића у ужареној пећи* (Бео-

град, 1993), *ДНК ХАНА*, *Седам Ветрова*, *Школа за везивање пертли* (Београд, 2013). Романи: *Болест вајара Габријела* (Београд, 1989), *Бездан* (Београд, 1993). Романи у праху (Београд, 1997, 1998 и 1999), *Велики & Мали Принц*, под псеудонимом Давид Јанг (Београд, 2003), *Садистички дизајн* (Београд, 2004. и 2005), *Роман о Цетињу* (Подгорица – Београд, 2010), *Велики и Мали принц* (Београд, 2011, под својим именом). Есеји: *Лице Бога, срце Бога* (Београд, 2001), *Светионик ума књига мисли* (Београд, 2015). Афоризми: *Трешње боје труле вишње* (Београд, 1999), *Корњаче Галапагоса* (Београд, 2000), *Ревујални геноцид* (Београд, 2008), *Голгота са срећним крајем* (Београд, 2008), *Уредно сложени јауци* (Београд 2010, Домановићева награда за најбољу књигу сатире 2011), *Афоризми : избор* (Београд, 2010), *Афоризми* (Београд, 2013), *Слатко од лудила* (Београд, 2016). Живи у Београду.

Несторовић Нинус – Рођен је 1965. године у Смедеревској Паланци. Новинар и сатиричар. Члан је Друштва књижевника Војводине, где је и председник секције хумориста и сатиричара. Објавио је шест књига афоризама: *Изгужване мисли*, *Сизифе*, *Србине!*, *Нераскидива веза*, *Војна тајна*, *Афоризми : избор*, *Ћути и пливај*. Приредио је *Антологију новосадског афоризма Печат времена*. Добитник је више значајних награда. Заступљен је у више антологија и зборника афоризама. Живи у Новом Саду.

Петровић Игор – Рођен је 1981. године у Сокобањи, где тренутно живи. Дипломирао, магистрирао и докторирао на Департману за енглески језик и књижевност на Филозофском факултету у Нишу. Бави се преводилаштвом и есејистиком. Објавио неколико радова у зборницима и часописима. Коаутор антологије америчких прича за децу и младе „Вилинско острво» (2015). Ради као професор Високе школе за васпитаче струковних студија у Алексинцу.

Пешић Зоран Сигма – Рођен 1960. године у Белој Цркви. У Нишу је студирао физику. Уредник је часописа *Градина*. Члан је Српског књижевног друштва. Књиге песама: *Промаја* (1983), *Оргијање празнине* (1992), *Кактусова сенка – еп о страху* (1993), *Удобност бесмисла* (2004), *Воз за једног путника* (2008), *Воз за једног путника / Τρένο για έναν επιβάτη* и *Неухватљиво време / Απιαστός χρόνος* (2012), *Варка* (2012), *Сродне душе* (2015). Књиге прозе: *Ηρονίκε ο Ηλούγει* (1991) и *Terra marginalis* (1997). Песме су му превођене на бугарски, румунски, македонски, мађарски, пољски, шпански и грчки језик. Живи у Нишу.

Поповић Т. Зоран – Рођен је 1957. године у Сомбору. До сада је објавио осам збирки афоризама: *Организовано расуло* (1994), *Кад порастем бићу велики*, афоризми за децу (1997); *Периодични обрачун* (1999), *Афоризми и друге приче* (2002), *Спојени судови* (2004), *Кад порастем бићу велики*, афоризми за децу (2005) (друго допуњено и проширено издање), *Одабрани афоризми* (2009), *Главом без обзира* (2010), *Даће Бог, ако Бог да* (2015). Добитник је прве награде на Првом југословенском фестивалу афоризама, 1990. године у Приједору. За књигу афоризама *Периодични обрачун* 1999. године добио је награду „Драгиша Кашиковић“, награду „Радоје Домановић“ и награду Градске библиотеке

Панчево. Добитник је и награде „Ђорђе Фишер“ 2001. године коју додељује „Друштво књижевника Војводине“. Добитник је и признања „Носорог првог реда“ за врхунска остварења у сатири за 2002. годину (Република Српска). Освајач је првих награда за афоризме на међународним фестивалима у Даниловграду и Шапцу (Чивијада) 2010. године. Заступљен је у више домаћих и страних антологија и зборника сатире. Превођен је на многе стране језике: енглески, пољски, руски, шпански, бугарски, македонски, немачки, румунски... Члан је „Удружења књижевника Србије“, „Београдског афористичарског круга“ (БАК) и „Удружења књижевника и књижевних преводаца Панчево“. Живи и ради у Панчеву.

Пребуђила Мартин – Рођен је 1960. у Обреновцу, живи и ствара у Старој Пазови, ради у Новом Саду. Гимназију је завршио у Старој Пазови (1979) а студије словачког језика и књижевности на Филозофском факултету у Новом Саду (1987). Радио је као новинар и уредник у разним медијима. Објавио је шест збирки песама на словачком језику: *Dážd' do tváre (Kiša u lice*, 1983, Nový Sad), *Живот на плејбек* (Nový Sad, 1987), *Horeznačky (Nauznak*, Nový Sad, 1992) и *Namiesto kodicilu (Umesto kodicila*, V. Petrovec, 2001), *Такорећи о ничему (Takmer o ničom*, Ваќки Petrovas, 2010). Године 2010. изашао му је избор из његове поезије *Не закључавај празни дом (Nezatknúňaj prázdny dom*, Nadlak, Rumunija, 2010) и збирка песама *Три тачке у два урлика... (Tri bodky v dvoch vytiach...)*, у издању Друштва писаца Словачке у Братислави, 2014. Написао је и две збирке прича за децу: *Земљанин Милан и Винцент без увета (Pozemšťan Milan a Vincent bez ucha*, V. Petrovec, 1996) и *У Анином сну крдо коња бди (V Aninom sne črieda koní bdi*, Báčsky Petrovec, 2007). Објавио је два романа: *Резервиста без резервне коже* (најпре на словачком језику: *Rezervista bez rezervnej kože*, Nadlak, Rumunija, 2000), а затим му је овај роман преведен на српски језик (2002). У Новом Саду 2007. године му излази роман *Ма, дај, насмеши се...*, који је касније на словачки превео Ладислав Чањи *No tak, usmej sa...* (2012). Најновија књига је збирка кратких прича на словачком језику *Приче из црне кутује (Príbehy z čiernej skrinky*, Báčsky Petrovec, 2013). Приредио је и објавио књигу о дојену пазовачког, војвођанског и српског позоришног глумишта *Јурају Ондрику – Живот као велико позориште (Juraj Ondrik - Život ako veľké divadlo*, Báčsky Petrovec, 2007). Такође и монографију *Снови и звезде професора Михала Филипа* поводом стогодишњице његовог родјења (*Sny a hviezdy profesora Michala Filipa*, Báčsky Petrovec 2015). Најновије је приредио монографско издање **МАКАН** (**МАКАН**, Báčsky Petrovec, 2015). Пребуђила се дуг низ година бави и преводаштвом: са словачког је на српски језик превео пет књига песама: *Електронски клаун* Данијела Хевијера (*Elektronický klaun*, Báčsky Petrovec, 2002), *Из дубине траве неба* Јозефа Лајкерта (*Z hlbokej trávy neba*, Novi Sad, 2006), *Када не бих био* Мирослава Бјелика (*Aj keby som nebol*, Báčsky Petrovec), *Аутопортрет с Прокрустовим лежајем* Дане Подрацке (*Autoportrét s Prokrustovým lôžkom*, Смедерево 2015) и *Мудрост јесењег лишћа* Јарослава Резњика (*Múdrost jesenného listia*, Бачки Петровац – Београд 2015). У часописима су објављивани преводи са српског: Ненада Грујичића,

Николе Китановића, Ђорђа Нешића, Матије Бећковића, Љубомира Симовића, Милоша Комадине, Звонка Карановића, Драшка Ређепа, Ивана Негришорца, Зорана Ђерића. Као књижно издање најновије је изашао избор песама *Моја тачна привиђења/ Моје presné vidiny* Драгана Јовановића Данилова (Братислава 2015). Члан је Друштва књижевника Војводине и Друштва словачких писаца (Словачка).

Рајевић Бојан – Рођен је 1988. на Цетињу. Дипломирао на Студијском програму за српски језик и јужнословенске књижевности Филозофског факултета у Никшићу. Коаутор књиге *Маратон на кратке стазе* (2012). Објавио је књигу афоризама *Бродоградња у боци* (2015). Награђиван за афористичко стваралаштво. Живи на Цетињу.

Рим-Живковић Љиљана – Дипломирала је књижевност на Филолошком факултету. Песник, прозаиста, сатиричар, есејиста. Присутна у бројним зборницима, часописима и књижевним новинама. Добитник значајних признања из области књижевности (Шумадијске метафоре, Миљковићеве вечери поезије, Чергарске ватре, Моравске тајне, Вршачка песничка сусретања, Фестивал родољубиве поезије у Барајеву, Рудничка врела, Оцаци, добитник признања Фондације Драгојло Дудић у Београду, посебна награда за дело „Felix Romuliana“...). Објављује и под псеудонимима. Објавила је седам књига: *Капи дрхтавице* (песме, 1988, 1991), *Оживљена светлост* (поема, 1989), *Велика ширина* (песме, 2008), *Омча микрокозма* (афоризми, 2009) и др. Живи у Београду.

Савова Весислава – Рођена је у Софији. Објављује на сајтовима и у електронским часописима. Добитник је бројних националних и међународних награда. Њени хаику стихови присутни су у више антологија. Аутор је две књиге прича. Члан је Савеза независних бугарских писаца. Суорганизатор је пројекта „Раскрсница уметности“, који остварује сезонска окупљања разних уметности сред лепоте природе. Живи у Софији.

Симић Слободан – Рођен је 1963. године у Ужицу. Специјалиста судске психијатрије. Пише афоризме, песме, приче и драме. Сарађује с неколико десетина часописа и листова. Члан је редакције седам часописа. Заступљен је у бројним антологијама, изборима, прегледима и зборницима. Добитник је многих награда. Превођен је на десетак језика. Објављене књиге: *Најцрње је црвено* (афоризми, Ужице, 1992), *Ратни профитер* (афоризми, Ужице, 1994), *Приче без поуке* (приче, Београд, 1995), *Вози, Мишко!* (афоризми, Београд, 1998), *Брод пацова* (приче, Београд, 1999, 2003), *Изабрани афоризми* (афоризми, Београд, 2003), *Незаштићени сведок* (приче, Зрењанин, 2006), *Афоризми: избор* (афоризми, Београд, 2007), *Симином улицом* (афоризми, Зрењанин, 2007), *Шведски сто* (приче, Зрењанин, 2011), *Трновита круна : изабрани афоризми* (Зрењанин, 2013), *Зашто* (кратка проза, Београд, 2013), *Ожиљак* (поезија, Београд, 2015). Живи у Београду.

Стаменковић Мирослав – Рођен је 1976. год. у Босанској Дубици. Завршио је вишу грађевинску школу у Београду. По струци је грађевински инжењер. Приче објављује у бројним часописима и зборницима.

Стојнић Данко – Рођен је 1955. у Београду. Педијатар. Бави се деčјом пулмологијом и фтизиологијом. Објављене књиге: *Априорна фантастика* (2010), *Синтетичка аутобиографија* (2011), *Две приче* (2011), *Градске приче* (2012), *Шест кратких прича* (2013), *Фасцикле* (2014), *Девет прозора* (2015), *Неколико чудних прича о екскурзорима* (2015) и *Колекција споредних размишљања о оцу* (2016). Живи и ради у Београду.

Тодоров Милан – Рођен 1951. у Банатском Аранђелову. Дипломирао књижевност. Био новинар и генерални директор Радио телевизије Нови Сад. Прва објављена књига: збирка сатиричних прича *Ухом за крухом* (1976). Написао још: збирке песама *Боца под притиском* (1980) и *Претакани Срби* (2009); књиге афоризама *Црвени и плави* (1981), *Сиротињска забава* (1990), *Острво без блага* (2003), *Покори се и почни*, која је проглашена најбољом књигом афоризама објављеном на српском говорном подручју 2013.; драму *Кунинско лето* у сезони 1985/86. извођена у Српском народном позоришту у Новом Саду. Позоришни кабаре *Где да се носимо* (1981). Кабаре *Патка* (Нови Сад, 1983). Написане и изведене радио драме: *Поздрав из Аустралије* (1981), *Кунинско лето* (1984), *Принц од монокла* (1982). Написана и емитована ТВ драма *Шпански ветар са сиром* (1979). Коаутор ТВ кабареа на ТВ Нови Сад *Тикваријум* (1985). Косценариста ТВ филма *На лепом плавом Дунаву* (режија Бранко Милошевић, 2000). Књиге прича: *Безброј наших живота* (2011) и *Не могу овде да дочекам јутро* (2014).

Тодоровић Мирољуб – Рођен је 1940. године у Скопљу. Дипломирао је на Правном факултету у Београду. Оснивач је и теоретичар сигнализма, српског (југословенског) неоавангардног стваралачког покрета и уредник Интернационалне ревије *Сигнал*. Пише поезију, прозу, есеје и бави се мултимедијалном уметношћу. Објављене књиге поезије: *Планета* (1965), *Сигнал* (1970), *Куберно* (1970), *Путовање у Звездалију* (1971), *Свиња је одличан пливач* (1971), *Степениште* (1971), *Поклон-пакет* (1972), *Наравно млеко пламен пчела* (1972), *Тридесет сигналистичких песама* (1973), *Гејак Гланца Гуљарке* (1974), *Телезур за тракање* (1977), *Инсект на слепоочници* (1978), *АЛГОЛ* (1980), *Textum* (1981), *Чорба од мозга* (1982), *Гејак Гланца Гуљарке* (друго проширено издање, 1983), *Chinese Erotism* (1983), *Нокаут* (1984), *Дан на девичњаку* (1985), *Заћутим језа језик језгро* (1986), *Поново узјасујем Росинанта* (избор из поезије, 1987), *Белоушка попије кишницу* (1988), *Source de cerveau dans l'Europe de l'Est* (1988), *Видов дан* (1989), *Радосно рже Рзав* (1990), *Трн му црвен и црн* (1991), *Амбасадорска кибла* (1991), *Сремски ћевап* (1991), *Дишем. Говорим* (1992), *Румен Гуштер кишу претрчава* (1994), *Стриптиз* (1994), *Девичанска Византија* (1994), *Гласна Гаталинка* (1994), *Испљувак олује* (1995), *У цара Тројана козје уши* (1995), *Планета* (заједно са поемом *Путовање у Звездалију*, друго проширено издање, 1995), *Смрдибуба* (1997), *Звездана мистрија* (1998), *Електрична столица* (1998), *Рецепт за запаљење јетре* (1999), *Азурни сан*

(2000), *Пуцањ у Говно* (2001), *Гори Говор* (2002), *Фонети и друге песме* (2005), *Плави ветар* (2006), *Паралелни светови* (2006), *Рана, реч и песма* (са Дејаном Богојевићем, 2007), *Златно руно* (2007), *Свиња је одличан пливач и друге песме* (2009), *Љубавник непогоде* (2009), *Глад за неизговорљивим* (2010), *Киборг* (2013), *Пандорина кутија* (2015), *Ловац магновења* (2015). Књиге прозе: *Тек што сам отворио пошту* (епистоларни роман, 2000), *Доштало ми у уво* (шатро приче, 2005), *Прозор* (снови, 2006), *Шатро приче* (2007), *Лај ми на ђон* (Интернет издање, 2007), *Шокинг-блу* (шатро роман, 2007), *Киснем у коко-шињцу* (шатро жваке, 2008), *Боли ме блајбингер* (шатро роман у 150 жвака и 50 слика) (2009), *Стално проваљује буве* (Интернет издање, 2009), *Торба од врбовог прућа* (кратке приче, 2010), *Дневник 1985* (2012), *Дневник сигнализма* (2012), *Апеирон* (2013). Књиге есеја и полемика: *Signalism* (1973), *Сигнализам* (1979), *Штеп за шуминдере – ко им штрика црева* (1984), *Певци са Бајлон-сквера и моја фрка са њима* (1986), *Дневник авангарде* (1990), *Ослобођени језик* (1992), *Игра и имагинација* (1993), *Хаос и Космос* (1994), *Ка извору ствари* (1995), *Планетарна култура* (1995), *Жеђ Граматологије* (1996), *Signalism You-goslav Creative Movement* (1998), *Miscellaneaе* (2000), *Поетика сигнализма* (2003), *Токови неоавангарде* (2004), *Језик и неизрециво* (2011), *Време неоавангарде* (2012), *Стварност и утопија* (2013), *Простори сигнализма* (2015). Књиге за децу: *Миш у обданишту* (2001), *Блесомер* (2003). Антологије: *Сигналистичка поезија* (1971), *Конкретна, визуелна и сигналистичка поезија* (1975), *Mail Art – Mail Poetry* (1980). Bookworks: *Фортран* (1972), *Approaches* (1973), *Signal-Art* (1980), *Златибор* (1990), *Шумски мед* (1992). Поезија, есеји и интермедијални радови Мирољуба Тодоровића објављивани су на више језика у антологијама, зборницима, каталозима, листовима и часописима: Италије, Мађарске, Аустрије, Немачке, Француске, Шпаније, Португала, Швајцарске, Чешке, Пољске, Литваније, Шведске, Русије, Финске, Исланда, Велике Британије, Данске, Холандије, Белгије, САД, Канаде, Мексика, Уругваја, Бразила, Нове Каледоније, Јужне Кореје, Јапана и Аустралије. Имао је дванаест самосталних, а излагао је на преко шест стотина колективних међународних изложби цртежа, колажа, визуелне поезије, мејд-арта и концептуалне уметности. Награде: „Павле Марковић Адамов“, „Оскар Давичо“, „Тодор Манојловић“, „Вукова награда“, награда Вукове задужбине, „Златно слово“ итд. Живи у Београду.

Тумарић М. Мића – рођен је 1949. године у Новом Саду. По занимању је новинар. Сарађивао са многим листовима и часописима у бившој Југославији за које је писао репортаже и цртице. Књижевним радом се почео бавити 1973. године. Пише приче, афоризме, епиграме, песме, есеје... Радови и књиге превођени су му на енглески, руски, мађарски, русински, словачки, македонски, румунски, бугарски... Књиге: *Десно од памети, А jozan eszto! jobbra* (1982), *АШ* (1983), *Вртешка, Korhinta* (1987), *Отворене карте* (1989, 1992, 2000), *Мозаик* (1995), *Ја, он, они* (1996), *Дан са осмехом* (1996, 1997, 1998, 2000.), *Црно на бело* (1997), *Пет грама епиграма* (1998), *Крив је угао* (1998), *Укрштене речи* (1999), *Razitor de adevar*, *Чувар истине, Ђаво у малом богу* (2000), *Време затвора* (2001), *Књига утисака* (два издања), *Звеззаниција, чудесно, паранормално* (2003), *Виза*

(2004), *Хроника Шакајаде* (2006), *Егзорцизам*, *Миниграми* (2007), *Мрак* (2008) итд. За књижевни рад добио је више награда и признања, међу којима су: награда за сатиру новосадског „Гласа омладине“, награда за поезију „Омладинских новина“, прва награда за сатиру часописа „Бродолом“, Славонски Брод, награда за сатиричну причу на годишњем конкурс у Радио Београда, више награда Радио Београда за афоризме, награда за афоризме београдског листа „Јеж“ итд. Добитник је више друштвених награда и признања. Заступљен у тридесетак антологија у земљи и иностранству. Уредник и коаутор антологије *Десет на десет*, у којој су представљени сатиричари из Војводине и Републике Српске. Писац бројних резензија о књигама хумора и сатире. Аутор серије чланака о југословенским хумористима и карикатуристима и серије есеја о ликовним уметницима. Аутор неколико изложби афоризама и више врста афористичких разгледница. Члан неколико домаћих и страних књижевних жирија. Члан књижевног круга *Cercul honoris causa* у оквиру часописа на румунском језику „Lumina“. Уредник и члан редакције часописа за књижевност и културу „Ширина“ у Шиду, члан редакције часописа за хумор и сатиру „Носорог“ у Бања Луци. Био је уредник више десетине књига прозе, поезије и монографија. Објављивао у многим листовима и на радио станицама у земљи и иностранству. Члан је Друштва књижевника Војводине и Друштва новинара Војводине. Живи у Новом Саду, где ради као слободни уметник.

Ћосић Небојша – Рођен је 1958. године у Ивањици. Дипломирао на Филолошком факултету, група за југословенске и општу књижевност. Пише прозу и књижевну критику. Књиге прича: *Приче о смрти* (1987), *Туђе небо* (1991), *Несаница* (1993), *Утопије и пијавице* (1994), *Деца велеграда* (2005), *Рађање песника* (2011), *Где је мој Петрарка* (2015). Романи: *Лула* (1999), *Месечево насеље* (2002), *Бумеранг* (2006). Приређене књиге: *Свети Сава – легенде и приче* (1993, коауторство са Томиславом Тошићем), *Књига о Светом Сави* (1996, коауторство са Јованом Пејчићем и Станишом Нешићем). Заступљен у више избора, панорама, антологија савремене српске прозе. Превођен на стране језике. Живи у Београду.

Филиповић Данило – Рођен је 1987. године у Липама код Смедерева. Дипломирао на Машинском факултету у Београду. Објавио роман *Пукотине* (Београд, 2012, награда „Банатско перо“) и књигу кратких прича *Зовем се Ноеми* (Београд, 2016).

Чотрић Александар – Рођен је 1966. године у Лозници. Од 1984. године објављује афоризме и приче у новинама и часописима. Објавио је књиге афоризама: *Даћемо ми вама демократију*, *Пета колона*, *Недозвољене мисли*, *Кратки резови*, *Гола истина*, *Померање памети* (сатирични афоризми); *Играње главом* (афоризми о спорту); *Својеглава књига*, *Дечја посла* и *О љубави с љубављу* (афоризми за децу); *Добре вибрације* (афоризми о женама и мушкарцима); књиге сатиричних прича: *Обележене приче*, *Приче пред буђење*, *Причињавање* и *Друге приче* и књигу прича за децу *Озбиљно смешна књига*. Књиге афоризама или прича објављене су му у Румунији, Македонији, Словенији, Пољској, Ма-

ђарској и Бугарској. Приредио је антологију српског афоризма за децу *Разделњак*, зборник афоризама о спорту *Дриблинг духа*, Антологију савременог стваралаштва за децу српских писаца у расејању и Антологију савремене руске афористике. Заступљен је у антологијама које су објављене у САД, Русији, Немачкој, Шпанији, Италији, Аустрији, Бугарској, Македонији, Пољској, Румунији, Словенији, Шведској и другим државама. Међу осталим, добитник је признања: „Златна кацига“, „Радоје Домановић“, „Владимир Булатовић Вић“, „Јован Хаџи-Костић“, „Драгиша Кашиковић“, „Стеван Сремац“, „Ђорђе Фишер“, „Златна значка“, „Златни беоцуг“, „Витезово пролеће“ и „Доситејево перо“ (награда ученика београдских школа). Лауреат је и књижевних признања у Бугарској, Румунији, Македонији, Црној Гори, БиХ и Либану. Приче и афоризми превођени су на енглески, пољски, немачки, француски, словеначки, мађарски, румунски, шпански, македонски, руски, белоруски, албански, словачки, чешки, шведски, грчки, бугарски, русински, италијански, португалски, јерменски, грчки, каталонски, баскијски, арапски и турски језик. Живи и ради у Београду.

Џаковић Бајо – Рођен је 1960. године у Јагодина, где и сада живи и ради као новинар. Пише поезију, прозу, књижевну критику и публицистику и пуне четири деценије објављује у периодици у земљи и иностранству. До сада је објавио више од 40 ауторских књига поезије, прозе и публицистике и приредио исто толико антологија и књижевних зборника. Најпознатије књиге: *Зар то ја причам*, *Најлепша*, *Живо небо* – изабране песме, *Песме о сновима*, *Чему поезија*, *Цепиј Каталински!* (поезија), *Антикварница и друге приче*, *Прича о побратиму* (проза)... Добитник је бројних награда и признања (Октобарска награда града Јагодине, Златна значка КПЗ Србије, „Блажо Шћепановић“, „Душан Срезојевић“, „Живојин Павловић“, „Светозар Марковић“, „Смели цвет“, Повеља захвалности УКС-а, „Златни Орфеј“, „Раваничанин“, „Златно слово“, „Песничка хрисовуља“...). Заступљен је у бројним антологијама и књижевним зборницима, а песме и приче су му превођене на руски, енглески, француски, пољски, немачки, македонски и словеначки језик.